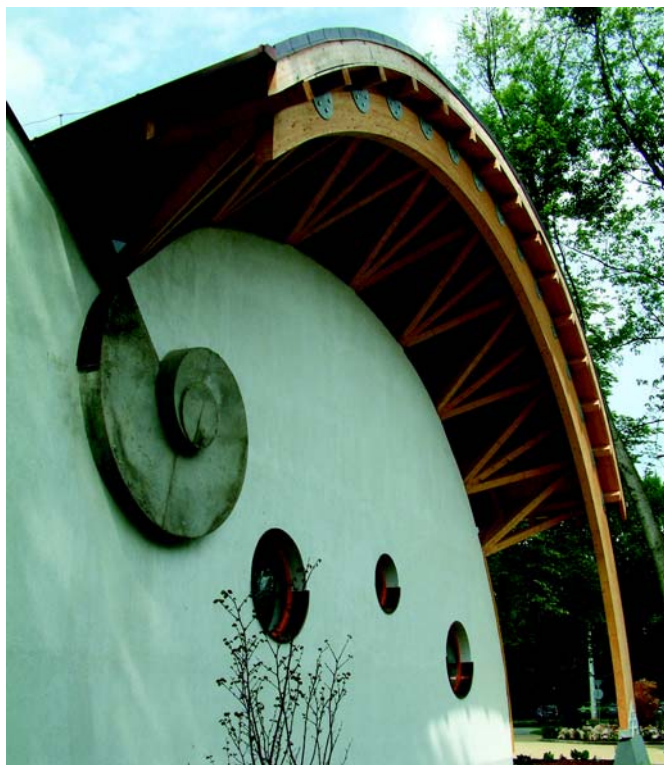

ORSZÁGÉPÍTŐ

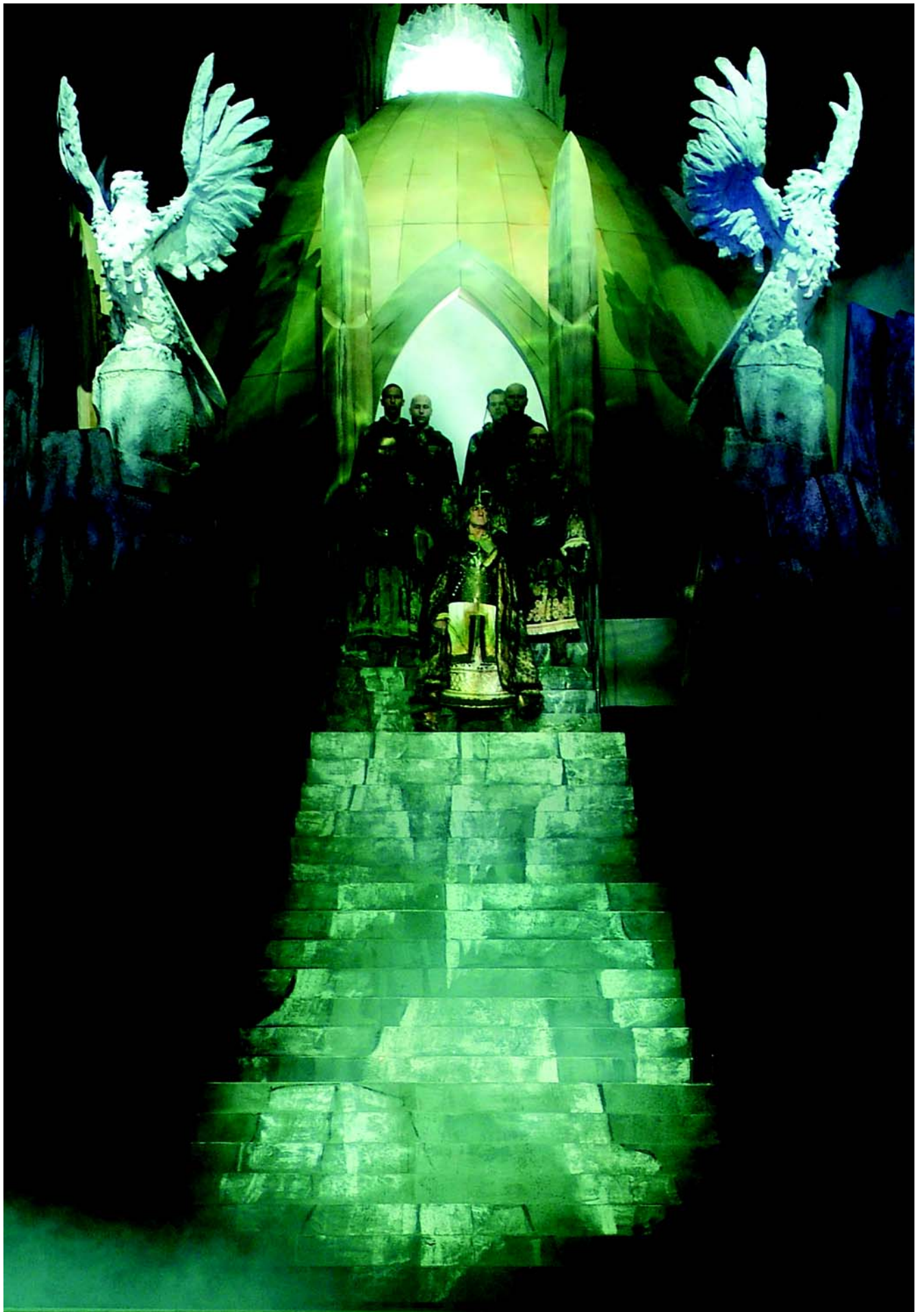
ÉPÍTÉSZET KÖRNYEZET TÁRSADALOM
A KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS NEGYEDÉVES FOLYÓIRATA

DÉVÉNYI SÁNDOR TERVEI
MAKOVECZ IMRE DÍSZLETE
PAP GÁBOR TANULMÁNYA
ÚJ ÁLLATKERTI ÉPÜLETEK
THOMAS MEYER ELŐADÁSA
SZÛCS ENDRE ÍRÁSAI
KAMPIS MIKLÓS: SZÁZADVÉG
GERLE JÁNOS: A MARGITSZIGET

MELLÉKLET: A BALATON-HADMŰVELET

2006/2

ORSZÁGÉPÍTŐ

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM

MÁSODIK SZÁM

- 2 SZÖRÉNYI LEVENTE: ÁRPÁD NÉPE • MAKOVECZ IMRE DÍSZLETEI
5 PAP GÁBOR: A mindenséggel mérd magad (1986)
9 DÉVÉNYI SÁNDOR TERVEI
16 KAMPIS MIKLÓS: Századvég • stratégia és taktika az ezredfordulón (1997)
20 SZŰCS ENDRE: Szőlőhegyek, épületek, emberek a Balaton-felvidéken
22 SZŰCS ENDRE: A lengyelek
24 CZÉGÁNY SÁNDOR: Állatkerti fejlesztések
27 Thomas Meyer Ludwig Polzer-Hoditz életrajza
28 THOMAS MEYER előadásának vázlata
31 NAGYSZEBEN • Európa kulturális fővárosa, 2007
33 GERLE JÁNOS: A Margitsziget
34 HÍREK, BESZÁMOLÓK

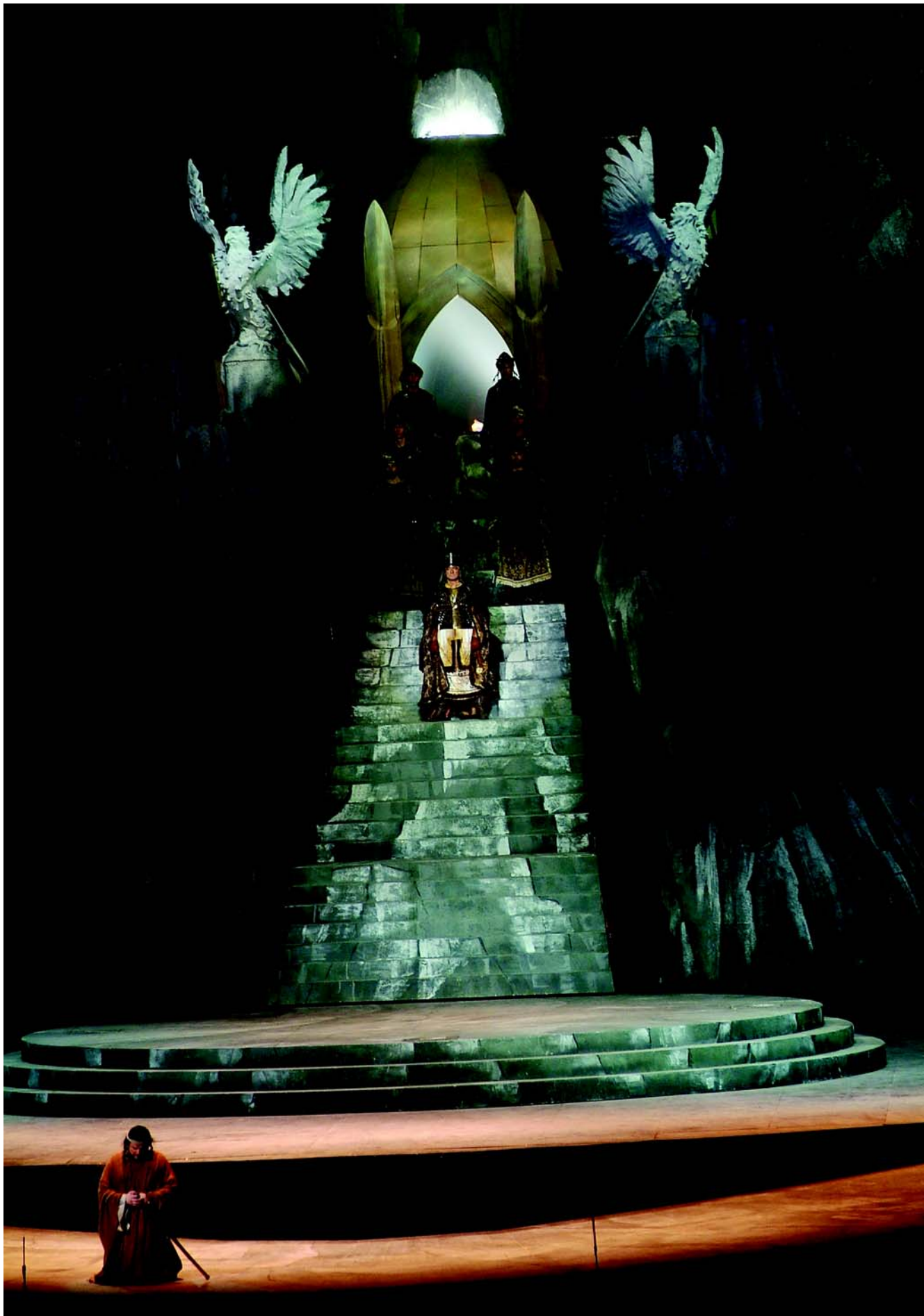
Melléklet: A Balaton-hadművelet (Száger Péter összeállítása)

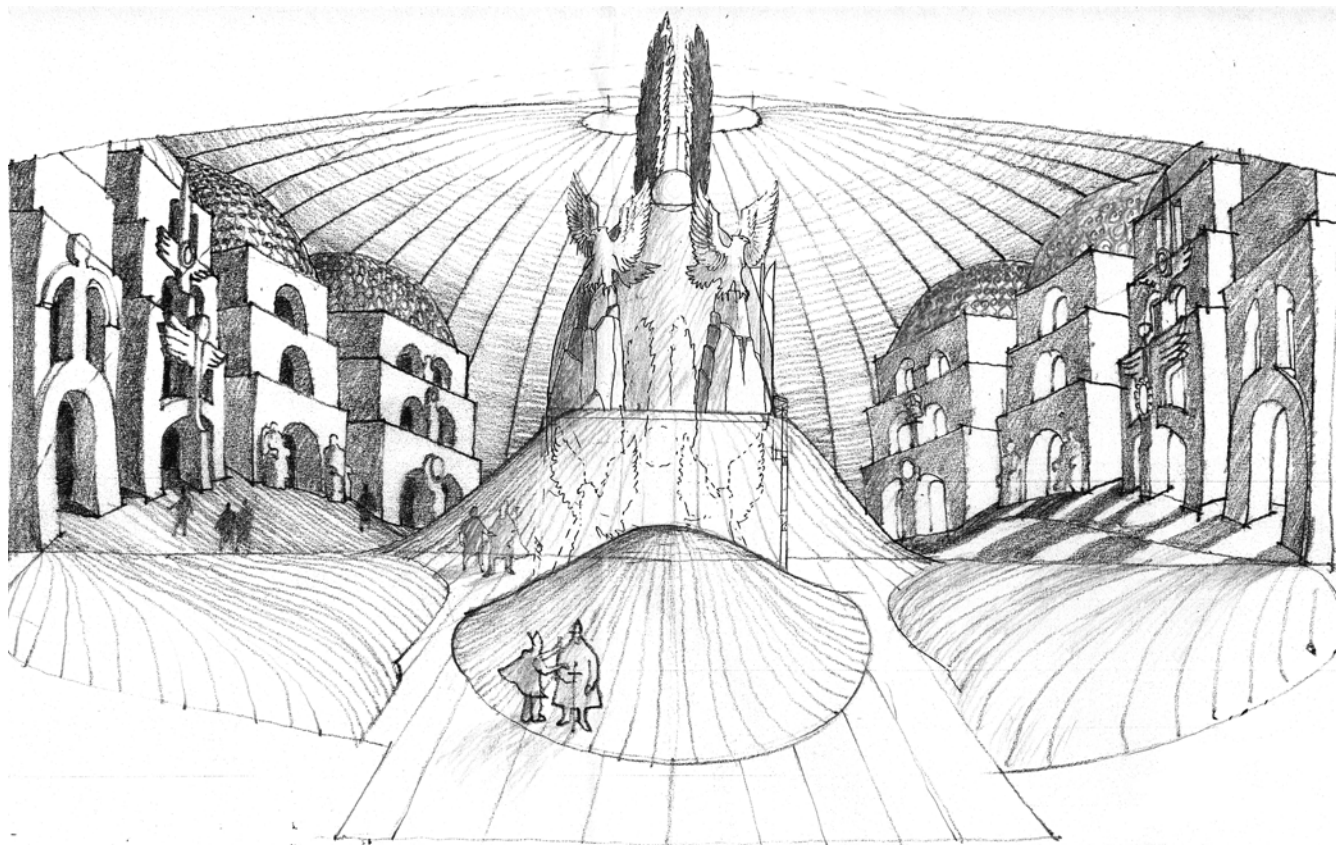
A címlapon és a borító 3. oldalán: Dévényi Sándor: a barcsi fürdő
a hátlapon: Budapest, Hungária Fürdő, 1910 és 2006, Gerle János felvételei

E számunk az OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM Nemzeti Kulturális Alapprogramja támogatásával készült.

A folyóirat rendszeres támogatói a KÓS KÁROLY EGYESÜLÉS tagjai: AXIS Építésziroda Kft., BAUSYSTEM Kft., BEÖTHY és KISS Kft., BÍOKÖR Kft., BODONYI ÉS Társa Építész Kft., CSIKY és Társa KKT., DÉVÉNYI ÉS Társa Kft., EKLER Építész Kft., Farkas Miklós, HADAS Műterem Kft., KÖR Építész Stúdió Kft., KŐSZEGHY Építész Bt., KVADRUM Kft., MAKONA Tervező Kft., MÉRMŰ Szövetkezet, PAGONY Táj- és Kertépítész Kft., PARALEL Kft., SÁROS és Társa Építésziroda Bt., TRISKELL Kft., UNITEF-83 Rt, VÁNDOR Építész Kft., valamint a BONEX Építőipari Kft., COMPART Stúdió Kft.

ORSZÁGÉPÍTŐ – a Kós Károly Egyesülése folyóirata. Megjelenik negyedévenként. Kiadja az Egyesülés nevében a Kós Károly Alapítvány; postacím: 1034 Budapest, Kecse utca 25. Bankszámlaszám: 10402166-21629530-00000000 Felelős kiadó: Siklósi József. Felelős szerkesztő: Gerle János; e-mail: gerlej@mail.datanet.hu. Lapterv, tipográfia: Makovecz Benjamin; e-mail: makoveczb@mail.datanet.hu Nyomás: VEL Kft., Budapest. – **ISSN 0866-0069** – A lap előfizethető átutalással, vagy az Alapítványtól igényelt csekken, illetve személyesen. Szerkesztőségi ügyintézés, szervezés, előfizetés az alábbi címen: Artbureau Kft. 1065 Bp. Nagymező u. 4. I/132. telefon/fax: 322-0677; e-mail: haabk@freestart.hu. Egy szám ára: 540 Ft. Előfizetési díj a 2006. évre 1800 Ft. Külföldi előfizetőinknek a postaköltséget is felszámítjuk. Megvásárolható az alábbi boltokban: Balassi Könyvesbolt (Bp. II. Margit u. 1.), Budapest Galéria (Bp. V. Szabadsajtó út 5.), Emese Álma Könyvesbolt (Bp. X. Fehér út 1.), Fehérlófia Könyvesbolt (Bp. VIII. József u. 8.), Írók Boltja (Bp. VI. Andrásy út 45.), Lira és Lant Rt. Szakkönyvtáruháza (Bp. VI. Nagymező u. 43.), Litea Könyvesbolt (Bp. I. Hess András tér 4.), Lyra Könyvesbolt (Vác, Piac u. 1.), Magyar Építész Szövetsége Könyvtára (Bp. VIII. Ötpacsirta u. 2.), Napkapu Könyvesbolt (Vigadó Galéria, Bp. V. Vigadó tér 2.), Nemzeti Kultúra Boltja (Sopron, Várkerület 13.), Osiris Könyvesház (Bp. V. Veres Pálné u. 4-6.), Püski Kiadó Könyvesboltja (Bp. I. Krisztina krt. 26.), Szkítia Buda Könyvesbolt (Bp. XI. Ménesi út 1/a.), TERC Építőipari Szakkönyvbolt (Bp. XIV. Pillangó park 7-9.), UR Kiadó Könyvesbolt (Bp. VI. Ó u. 19.), Vince Könyvesbolt (Bp. I. Krisztina krt. 34.) Vince Kiadó Műcsarnok Könyvesboltja (Bp. XIV. Dózsa György út 37.), valamint a LAPKER Rt. budapesti és vidéki árusítóhelyein. Az *Országépítő* honlapjának új címe www.orszagepito.org helyett www.orszagepito.hu

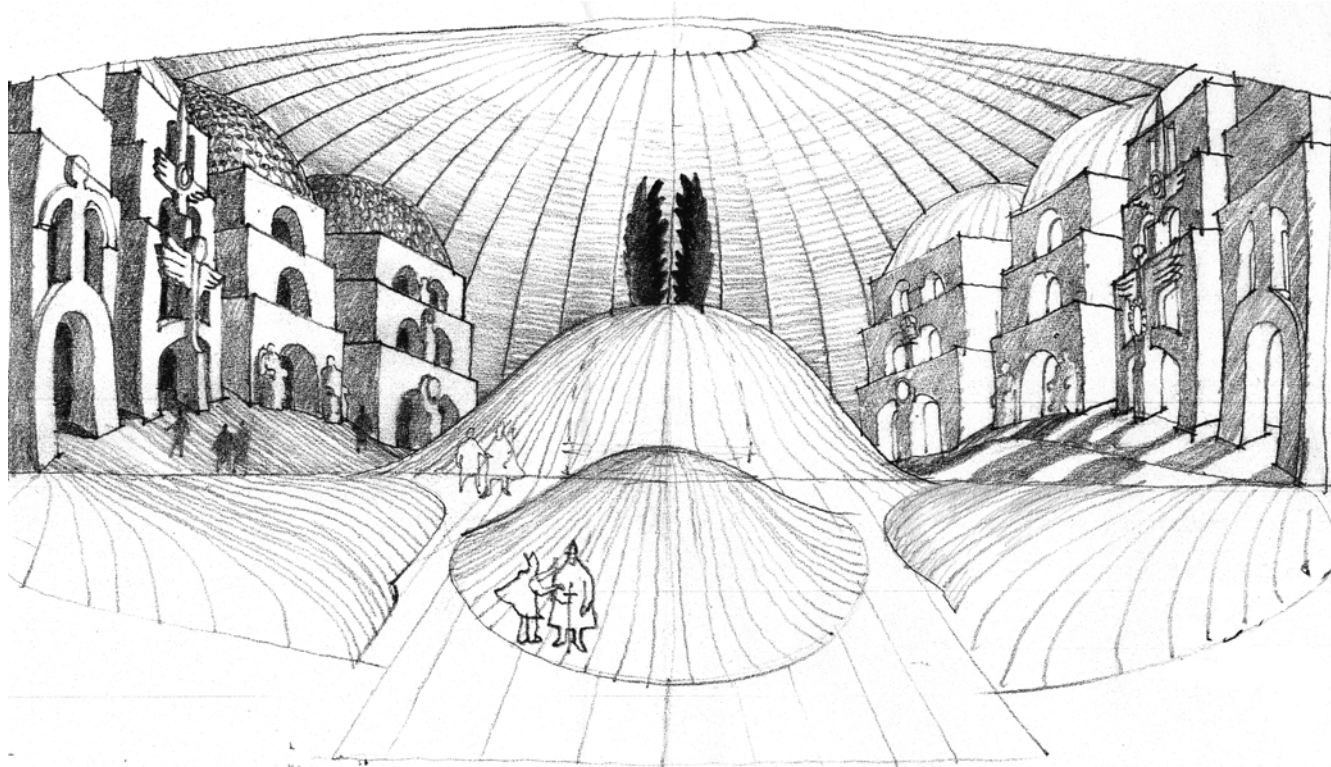

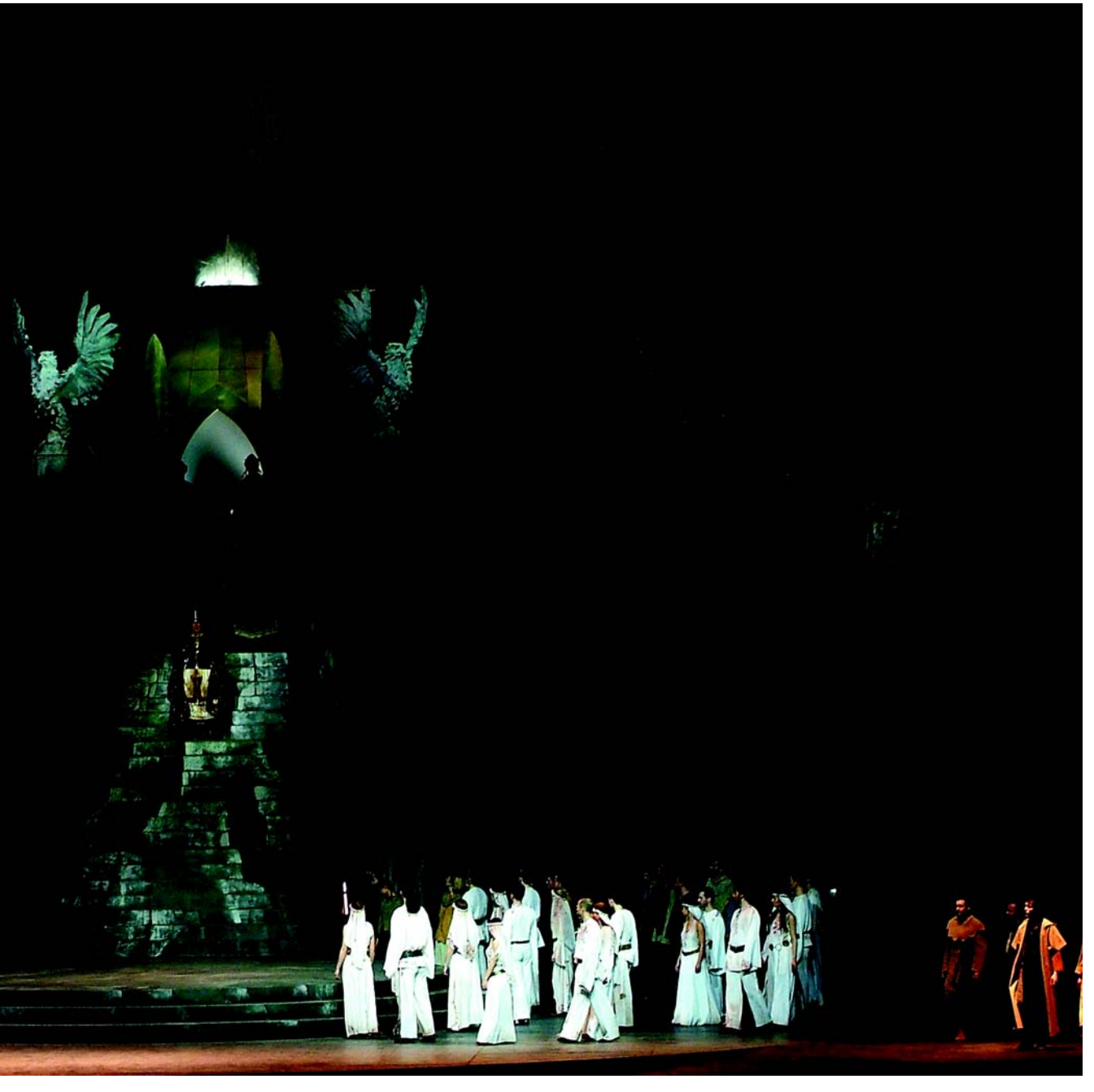
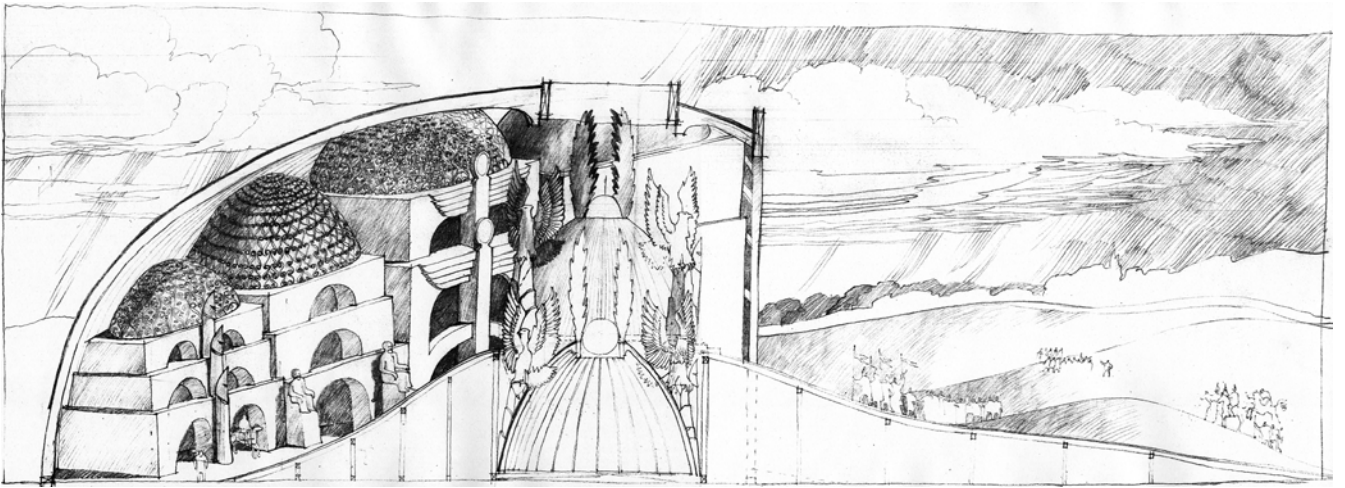
ÁRPÁD NÉPE

Szörényi Levente misztikus operája

Libretto: Pozsgai Zsolt; alapdráma: Fonyódi Tibor; díszlettervező: Makovecz Imre; látványtervező: Götz Béla; jelmeztervező: Kovács Yvette Alida; koreográfus: Zsuráfszky Zoltán; karmester: Maklár László; rendező: Nagy Viktor; producer: Rosta Mária

Szörényi Levente új műve a XI. század negyvenes éveiben játszódik. Főhősei Vászoly fiai, András és Levente. Az opera témája a magyar középkor egyik legrejtélyesebb korszakát idézi. Makovecz Imre díszlettervének csak szerény töredéke valósult meg, az ázsiai építészeti emlékekre vonatkozó utalások teljesen elmaradtak. (Fényképek: Geleta László)

Pap Gábor

A MINDENSÉGGEL MÉRD MAGAD!

Számvetés a magyar építészet eszmei tartalékaival

A történelem, a győztesek írott és erővel érvényesített történelme, egyoldalú. A valós múlt másik fele feledésbe merül, titok lesz. Ez a merülés tele van fájdalommal. A népművészet ebből a szempontból nem más, mint a legyőzött emberek fájdalmas felejtésén „átvérző” Isten, ki utólag, legyőzhetetlenül vigaszt és igazságot ad. (Makovecz Imre: Napló II. Zalaszentgrót, 1980.)

Amikor egy mai magyar építész gyökereket, fogódzókat, használható példaképeket keres magának, hogy munkásságát azokhoz igazítsa, illetve azokkal mérje, általában kétféle megoldás kínálkozik számára. Vagy „felzárkózik” az adott pillanatban leginkább kurrensnek látszó külföldi – nyugat-európai vagy tengerentúli – építészeti iskola irányvonalához, vagy hazai előképek után kutat.

Bennünket most elsősorban az utóbbi eset fog érdekelni, mert ezzel kapcsolatban mutatkozik a legtöbb fehér folt, illetve félreértés közgondolkodásunkban. De bátran általánosíthatunk: nem csak a hazai, hanem a nemzetközi közvéleményben is, már amennyiben az egyáltalán tudomást vesz egy sajátos vonásokkal rendelkező magyar építészet történelmi létéről.

Az elfogulatlan külföldi érdeklődő egyébként – e sorok írójának közvetlen tapasztalata szerint – általában nemigen érti, miért kell annyit kétségkednünk nekünk, magyaroknak, a hazai építészeti hagyományok kérdéskörében. Egy olyan nép számára, amelynek zenei anyanyelvén Bartók Béla, Kodály Zoltán világraszóló modern muzsikát tudott fogalmazni, miért nem magától értetődő, hogy a népi építészet öröksége is szolgálhat ízig-vérig mának szóló, sőt, egy szebb, tartalmasabb holnap felé előremutató modern építészet alapjául?

Raadásul az építészettörténeti példák tanulságai is ebbe az irányba mutatnak. Ahányszor egy-egy újkori építészünk vállalta annak kockázatát, hogy a maga korában „népinek” értelmezett hagyományból mentsen át a mába jellegzetes alaprajzi, illetve ornamentális megoldásokat, mindannyiszor figyelemre méltó műalkotás lett az eredmény. Sőt, ma már bizvást elmondhatjuk: leginkább éppen az ilyenfajta törekvések képviselői alkottak olyan épületeket Magyarországon, amelyek a tágabb világ számára is megszívlelhető tanulságokkal szolgáltak, mint például a pesti Vigadó építő Feszl Frigyes, a következő nemzedékből Lechner Ödön, még később Lajta Béla, Kós Károly, Medgyaszay István, Toroczkai Wigand Ede, napjainkban pedig az organikus építészet képviselői, köztük is elsősorban Makovecz Imre.

Ha nagyon sommásan akarunk fogalmazni, azt is mondhatjuk, éppen ott és annyiban bizonyultak maradandó értékűnek ezek a próbálkozások, ahol és amennyiben a népi építészeti hagyomány nyomvonalán haladtak képviselőik, és ott érhetőek tetten a kisiklások, ahol nem ismerték kellő mélységig, illetve félreértették a hagyományt, esetleg valamely oknál fogva nem mertek rá hagyatkozni.

Mindenesetre nem volt könnyű dolguk az említett építészeknek, amikor a „hazai hagyomány” fogalmkörét tisztázniuk kellett, hiszen jőszerivel töretlen úton jártak. Minden újabb nemzedéknek úgyszólván mindenestől újra fel kellett fedeznie a maga számára a népi építészeti „kínálatát”, s e tekintetben kortársunk, Makovecz Imre – rajzos-szöveges meditációi a tanúk rá! – alig hagyatkozhat nagyobb biztonsággal a mai segéd tudományok (elsősorban az etnográfia) eredményeire, mint egy évszázaddal korábban Feszl Frigyes, akiből annak idején még a vitézkötés, mint sajátosan magyar díszítőmotívum tanulmányozása váltott ki építészetileg is gyümölcsözteszhető gondolatokat.

Távol álljon tőlünk, hogy valamiféle általános, minden körrel-bajjal szemben egyformán hatásos gyógyír analógiáját kívánjuk láttatni a hazai népi építészeti hagyományban, mindamelllett észre kell vennünk, hogy éppen a lényegi jellemvonásai bizony nagyon is alkalmassá teszik arra, hogy egy emberibb jövő építészetének – tágabban: környezetalakító művészetének – eléggé messzemenően hasznosítható modelljéül szolgáljon.

Ehhez azonban nem elég annyit tudatosítanunk ennek a hagyományanyagának a jellegzetességeiből, mint amennyit az említett építész-kiválóságok, többé-kevésbé szorosan kapcsolódva az etnográfiai kutatás velük egykorú konkrét megállapításaihoz, felfedeztek, illetve hasznosíthatónak vélték belőlük.

Ha azt akarjuk, hogy e hagyomány valóban a jövő felé nyisson utat számunkra, akkor teljesen új alapokra kell helyeznünk a róla folyó elmélkedést. E sorok írója úgy véli, a jelen helyzetben azzal tud a legtöbbet segíteni a kortárs magyar építésznemzedéknek – s rajta keresztül a múlt és a jövő irányában egyaránt nyitott külföldi kollégáknak is –, ha az alábbiakban néhány jellemzőnek tartott részletet idéz a szóbanforgó hagyományokkal kapcsolatos, mintegy másfél évtizede intenzíven folytatott kutatásainak eddig máshol közzé nem tett eredményeiből.

*

Mindenekelőtt két elvi kérdést hangsúlyoznánk.

1. A népi műveltség hagyományos keretei között az épületek éppúgy, mint az öltözékek, illetve a „készségek”, *egyszerre* töltnek be *használati* és *rituális* szerepkört. A kétféle funkció sem elvileg, sem gyakorlatilag nem választható el egymástól. Más szóval ez azt jelenti, hogy minden parasztház egyszerre mind elemi fokozatú *szentélynek* is tekinthető, minden étkezés elemi *áldozati rítusnak*, minden „cifra” suba vagy szűr *szertartási díszruhának* és minden „készség” – *rituális kelléknek*. Ha nem ez utóbbiak köréből válogatjuk hozzájuk az analógiákat, sosem fog megvilágosodni előttünk „díszítményeik” képi mondandója.

Magától értetődik, hogy a XX. század mértéktelenül túlspecializált életvitelének áldozata, a mai átlagpolgár, nehezen tudja elképzelni, hogyan is „működhet” egy ilyen töménységi fokú társadalmi képlet. Sőt, még azt is vonakodik elfogadni,

hogy ilyen fajta társadalomszervezési modell egyáltalán létezhetett valaha a világon. A tamaskodás érthető, de sajnálatunkra, nem tudjuk méltányolni.

2. A népi műveltség – beleértve a népi építészeti hagyomány teljes volumenét is – *nem ismer külön*, egymástól egyetlen pillanatra is függetleníthető, *természeti és társadalmi rendet*. Durvábban, mához szölobban fogalmazva: nincs az az önmagában észszerűnek tűnő társadalomszerveződési ritmus, amely, ha alapvető természeti ritmusokat sért meg tartósan, lábra kaphatna, különösen pedig uralomra juthatna a népművészet „működési közegében”, a közösségi társadalomban.

A természeti és társadalmi mozgástendenciák egymás ellen való kijátszása jellegzetes újkori tünemény, az öngyilkosság reális közelébe sodródott, termékeny szellemi központjához képest minden vonatkozásban végzetesen „kicentrifugálódott” modern emberiség demagóg jelszava. Semmi köze sincs a népi műveltség alapvetően értékörzésre berendezkedett, azt szolgáló hivatott eszmerendszeréhez, illetve működési modelljéhez. Ha ez utóbbit valaki a „biologizmus” megjelöléssel (volta-képpen megbélyegzéssel!) illeti, ám tegye, de ezzel csak a saját szűklátókörűségéről állít ki bizonyítványt. A „legyőzzük a természetet” jelszó akkor lenne csak észszerűnek mondható, ha két, egymástól függetleníthető természetet tételezhetnénk fel: egyet mibennünk magunkban, és egyet, a legyőzendőt, rajtunk kívül. A rideg valóság viszont az, hogy nincs két természet. Ugyanaz munkál bennünk, ami körülöttünk, és ha ez utóbbit „leigázzuk” – magunkat bényítjük meg, torzítjuk el, esetleg pusztítjuk ki végérvényesen. Egy közösségi embernek valószínűleg nem kellene hosszan magyarul szólnunk, a mai „civilizált” átlagpolgár azonban már igényli, hogy felvilágosítsák róla, sőt, a szájába rágják: nem egymást kizáró ellentét, hanem *hierarchia* áll fenn a társadalmi, illetve természeti mozgásrendszerek között.

Hogy a társadalmi lét főbb ritmusképletei mennyire szorosan kapcsolódhatnak természeti előképeikhez, arra szép példákat kínálnak a napi-évi fénymozgások „játéktereként” számontartott *égboltozat* (képletesen fogalmazva: az égbolt-köpeny) különféle szintű alakváltozatai a népi műveltségben – a *körhintától a kerektemplom*ig át a *subáig*. A körhinta közvetlen összefüggését a napi-évi fénymozgásokkal, illetve ezek tütemezésében kibomló társadalmi szerepkör-kínálattal nemcsak a mi túlcicomázott búcsúforgószinpadaink igazolják, de a különböző földrészekben különböző korokban felbukkanó ábrázolások és tárgyi emlékek is, amelyek tetemes térbeli és időbeli távolságok ellenére is meglepően hasonló képet mutatnak. Szinte hihetetlen például, hogy a jelenkori mexikói idegenforgalom egyik legismertebb látványosságának, az El Tajinban rendszeresen előadott, köztudottan a Nap égi mozgásait megelevenítő „repülőjátéknak” nemcsak a spanyol hóditás korából találjuk meg a részletes ábrázolását (a krónikás *volantum ludus* néven tartotta számon), hanem ott is, ahol a legkevésbé vámank: a bronzkori Skandináviában, sziklarajzon.

Ha az ilyen szerkezetekkel, szertartásokkal, illetve ábrákkal modellezett fény-körjáratot közvetlenebbül kívánjuk tanulmányozni, akkor ezt a célt a sötétkamra-elv érvényesítésével érhetjük el a legkielegítőbben. Ilyenkor természetesen ajánlatos, hogy a kamra külalakja maximális izomorfiát mutasson a vizsgálni kívánt fényforrás eredeti – Földünkről megfigyelhető – pályagörbéjével. A körhinta kötele az ilyen kerektemplom-belsőben azután a szűk ablaknyílásokon bejutó vékony fénysu-

gára cserélődik át, s a kötél végén utazó személyt most a fénysugár által alkalomról alkalomra telibe talált figura – a templomfalra már eleve e mozgás ritmusában felfestett (vagy ha szobrászati alkotásról van szó, felhelyezett) szent-alak – fogja helyettesíteni. Hogy a szakrális terek mennyezetei – a belső-ázsiai jurttaktól az észak-amerikai indián tipiken át az európai keresztény templomokig – minden korban és kultúrában többé vagy kevésbé hangsúlyozottan az égbolt képei voltak, arra nézve konkrét, sőt, itt-ott akár még írásos bizonyítékok is fellelhetők.

Népinek nevezhető magyar kerektemplom-mennyezet sajnálatos módon nem maradt ránk (legfeljebb az északnyugat-dunántúli magyarszeccsői szentélyboltozat, reformáció-kori képejeivel, adhat némi fogalmat ilyenek egykori létezéséről), mindamelllett különböző korokból és művelődési körökből vett analógiákkal nagy mértékben valószínűsíteni tudjuk, hogy ezek az építészeti-tásművészeti egységek ugyanúgy „negatív” (mintegy belülről láttatott) megfelelői lehettek a kerek „alaprajzi” ünnepi öltözeteknek, esetünkben a subának, mint ahogy a keresztény szentélyterek általában negatív megfelelői a hozzájuk illő fő szertartási öltözéknek, a *casulának*. (Mint ismeretes, ez utóbbi ruhadarab olasz elnevezése maga is erre a kapcsolatra utal, amennyiben magyarra fordítva annyit tesz, hogy házacska.) Hogy a magyar kerek suba a szó szorosabb értelmében is szertartási öltözéknek tekinthető-e vagy sem, ezt adatok híján ma már (illetve ma még) aligha lehet minden kétséget kizáróan eldönteni. Annyit tudunk csak biztosan, hogy ahol és ameddig viselték, ott és addig feltétlenül ünnepi öltözéknek számított. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a népi műveltség körében az ünnepi és hétköznapi foglalatosságok között korántsem olyan éles a határvonal, mint a (bér-)rabszolgásra alapozott társadalmi formációkban – inkább csak léptékkülönbségekről beszélhetünk a két kategória között –, így kérdésünk végülis mégsem tűnik túlságosan jelentősnek.

Hogy mégis felemlítettük ezt a lehetőséget, annak más az oka. Ahogyan a suba szabásmintája szabályos körtemplom-alaprajzot állít elénk, úgy a másik jellegzetes magyar ünnepi viseleté, a cifraszűrű a négyszögletes szentélyzáródású, háromhajós, kereszthajós bazilika meghökkentően pontos alaprajzát idézi. A nyugati homlokzat főkapuja, az oldalhajók mellékbejáratai, a kereszthajó „vak” végződése (a szűr uja köztudomásúlag vakon, azaz zacskószerűen végződik!), a szentélyt a hajótól elválasztó diadalív – mind-mind a maguk helyén és szerepkörében jelölődnek. A szentélynek megfelelő csuklyarész, hímzett díszítményeivel, még az oltárt is megidézi. (Figyelemre méltó, hogy a refiormáció hazai fellegrvárának, Debrecennek – egykorú néven a kálvinista Rómának –, a cifraszűrűin ez a részlet következetesen elmarad, a szentély kiürül; ez a felekezet, mint ismeretes, nem használ oltárt szertartásai során!) Ha visszahajtjuk a csuklyát úgy, amint azt a normális, hétköznapi viselési mód megkívánja, még az altemplom is bevetül az alaprajzba.

Mindezek után talán meglepően fog hangzani, ha kijelentjük: amennyiben csakis ennyit veszünk észre a természeti és társadalmi ritmusok szoros belső összefüggésrendjéből, akkor még akár a véletlen furcsa játékát is emlegethetnénk a fenti esettel kapcsolatban. (Bár azért az ilyen véletlenekkel jobb csínján bánni!) A szembeszőkő analógiasorozat azonban nem ér véget itt. A hagyományos magyar parasztház *konyha-pítvar* együttese, a kettő között szükségképpen kialakuló „diadalívvel”, rajta a tányérok kötött elhelyezésű és díszítményanyagú

fűzérével, egészen messzemenő megfelelést mutat a legegyszerűbb, kétsejtes keresztény templomtípus *szentély-hajó* együttesével, a kettő között ugyanúgy szükségszerűen kialakuló diadalívvvel, rajta az ugyancsak kötött elhelyezésű és díszítőanyagú tányérokka: a meghatározott szentekhez tartozó dicsfény-korongokkal. Ez utóbbiak kiképzése eredetileg mindig homorú volt, s minthogy rendszeresen aranyozták őket, akár csak mázas paraszttányérjaink, ezek is alkalmasak voltak arra, hogy *homorú tükrökként* működjenek, s ily módon nagy pontossággal tájékoztassanak a rájuk eső fény mindenkori irányáról, beesési szögéről stb.

Hogy a konyha-szentélyben álló *szabadtűzhely*, amelyen nemcsak főztek, de tálltak is, mind szerepére, mind külalakjára nézve az *oltár* egyenértékűjének tekinthető, azt a fennmaradt képi dokumentumok számbavétele után, úgy hisszük, nem kell hosszabban bizonygatnunk. Mindenesetre nem árt tudnunk, hogy az asztal és az oltár lényegi azonosságáról a népi műveltség találós kérdés formájában is megemlékezett. „Négy lába van az ótárnak, mindennap rajta áldoznak, mi az?” – így a kérdés. A válasz pedig: az asztal. De nem csupán így, szavakban fejeződik ki ez a szoros összetartozás a két fogalom között, hanem az élet mindennapi menetében, gyakorlatilag is. Az *étkezés* ugyanis ebben a műveltségi közegben a szó legszigorúbb értelmében is *szertartás*. Előtte-utána imádkoznak (vendégül hívják az istenséget, más szóval *áldoznak* neki!), ami pedig az imakeretben napról napra lezajlik, az maga a legtipikusabb (elemi szintű) *transzfiguráció*: az átlényegülés minimális mozzanata. Ami az evés előtt valami *más*, tőlünk idegen anyagféleség volt, az a megevés által átlényegül a mi testünk-ké-vérünk-ké – *emberszabásúvá válik*. Egészen drasztikusan kifejezve: ami eddig *nem én* voltam, az innentől fogva *én* vagyok!

Mindezt nem csupán azért érdemes megjegyezni magunknak, mert így válik érthetővé a konyha és a szentély, továbbá a bennünk föllelhető fő szertartási kellékek, az oltár, illetve az asztal (szabadtűzhely) alapvető egylényegűsége, amely külalakjuk és használati módjuk nagyfokú hasonlóságában manifesztálódik számunkra, hanem azért is, mert csak így tudjuk belátni, mi indokolhatja az ún. „lakoma-jelenetek” rendkívül magas arányszámát a pásztorfaragások, illetve az egyéb népművészeti termékek díszítőanyagában. Minden valószínűség szerint *áldozati lakomák* ábrázolásáról lehet szó ezúttal is – akár csak az ókori-középkori analógiák esetében, amelyek ugyancsak feltűnően nagy számban maradtak ránk a legkülönbözőbb kultúrák festészeti-szobrászati hagyatékában.

Am ha a konyha-pitvar együttes és a klasszikus (már az őskor kései szakaszában is kimutatható) szentély-hajó együttes lényegi egyenértékűségére felfigyeltünk, akkor az sem kerülheti el a figyelmünket, hogy ebbe az analógia-sorba harmadikul önként kínálkozik – fentebb már elemzett „alaprajza” okán – a cífraszűr *csuklya-közpönyeg* együttese. Márpedig ha a parasztház központi fekvésű és jelentőségű részének a szűr a „mini-változata”, akkor a másik szertartási ruahdarabnak, a subának is joggal kereshetjük az alaki-funkcionális megfelelőjét a ház belsejében. Nem kell sokáig keresgelnünk: az alföldi háztípus ún. *banyakemencéje* az elképzelhető legtisztább analógiát szolgáltatja hozzá. Ez lenne hát a subához tartozó „szenthely”, a kerektemplom mini-modellje. Tűzszentély ez is, akár csak a cífraszűr „szentély-részének” megfelelője, a konyha, s valóban, mindkettőnek megvan a legkisebb – most már valóban egységnyinek tekint-

hető – önálló alakváltozata a hazai népi emléktanyagban: a köralaprajzú, illetve a „hosszházás” *szabadtéri tűzelőhely*.

Ha még egy pillantást hajlandók vagyunk áldozni népi műveltségünk két „hosszházás” alaprajzára, a konyha-pitvar együttesére, illetve a cífraszűrre, akkor az is nyomban világossá válik előttünk, hogy emögött a formáció mögött általánosabb érvényű valóságfedeztetet kell gyanítanunk, mint a banyakemence-suba páros által képviselt kúpos alakzat mögött. Ez utóbbi megtalálható ugyanis a szűr alaprajzában, a „vak” ujjvégződésék díszesen kivart kerek rózsái képében, de a szűr bonyolultabb körvonalrajzát hiába keresnénk a suba-alaprajzban. Úgy látszik, *magasabb rendű hierarchiát* képvisel tehát a szűr-forma, mint a suba-forma, ami mindenesetre abban a közismertnek tekinthető művészettörténeti tényben is megerősítést nyerhet, hogy korai körtemplomaink jelentős számban beépültek hosszházás építészeti rendszerekbe, míg fordított esetről nincs tudomásunk, és elvileg is nehezen lenne elképzelhető. Mindez talán nem egészen jogtalanul indíthat bennünket olyan feltételezésre, hogy ha a suba (körtemplom, körhinta stb.) alaprajzában, illetve felépíttetésében egyfajta „Madonna-köpeny” képletre ismerünk rá (erre, a Szűz-minőség sajátosság megnyilatkozására utalhatna eszerint a kemence „banya” jelzője is!), akkor a szűrben olyan rendszer viselkedés-sémáját gyanítsuk, amely az előbbihez képest hierarchikusan magasabbrendűnek tekinthető. Ilyen pedig a mi közvetlen környezetünkben a Szűz (csillagkép) irányából ható elementáris vonzás-kötegehez képest egyetlen egy adódhat: maga a (mai tudományos világképünkben végső entitásként számontartott) *teljes Univerzum*.

Amit tehát a kétféle szertartási színhely, illetve a hozzájuk tartozó kétféle szertartási öltözék képes beszédéből erre a „teljes Univerzumra” vonatkozóan kiolvashatunk, az nem csekélység; és máris elmondhatjuk: ha egyáltalán érdemes odafigyelni ezeknek az „ócska kacatoknak”, ezeknek az „elavult maskaráknak” az itt-ott már alig érthető, de folyamatosan és makacsul sugárzott vallomására, akkor elsősorban éppen az ilyenfajta tanulságok miatt érdemes. Eszerint az utóbbihoz (a „mindenséghez”) képest a – felülnézetből rózsának, koszorúnak, egyszóval köralakúnak, oldalnézetből viszont bojt-, konty-, illetve kúpalakúnak adódó, kívül fehérek és hidegnek, belül feketének és forrónak mutakozó, belsejében „életet” (kenyeret) érlelő – Szűz-hatáskomplexum úgy viselkedik, mintha valamiféle, alapvetően *páros természetű (két-állapotú) fekete lyuk* volna az ősképe és egyben legmarkánsabb közegjelző címere a valóságidézésnek mindenfajta – direkt vagy indirekt jelöléssel élő – szintjén.

A másik, nem kisebb horderejű felismerés magára a „szűr-univerzumra” vonatkozik. Ha ezt a modellt hitelesnek fogadjuk el, – nota bene: a népművészet képes-szöveges vallomásaiban eddig még nem sikerült csalást vagy hazugságot kimutatnunk! –, akkor az általunk, földi nézőpontból képletezhető mindenség alapvetően *kétszer görbült karakterű* kell, hogy legyen. A kétféle görbület tengelye merőleges egymásra és nem egyforma hosszú; a „hajtogatás” műveletének gyakorisága (és ebből következően a szerepe, jelentősége) sem egyforma a két esetben. A két „fekete lyuk” (másként fogalmazva: a két különböző időfázisban tetten ért egyetlen fekete lyuk) mindkét fajta művelet során lényegében változatlanak (invariábilisnak) mutatkozik. Magasabb rendű (emberi) élet csak a kettős görbületű rendszerben képzelhető el, a fekete lyuk legfelsőbb alacsonyabb rendű formációk (tartalekoló jellegű) megőrzésére szolgálhat.

Az emberi minőség legmagasabb fokú megnyilatkozási módja a „kisebb tengelyű” (másodfokú) hajtogatáshoz kötött: a szellemiség szférája, az *értelmes emberfő* túlnő az elsődleges, hétköznapi használatú hengerpalást szintjén, és csak a „csuklya” felhajtása (másodfokú hajtogatás) révén kerülhet közvetlen kapcsolataba a szűr-univerzum anyagi valóságával. (Egyébként csupán tudomása lehet róla!) Ezek az esetek a mindennapi valóságban jobbra vészhelyzetekben (konkrétan: viharok esetén, mikor a csuklyát a fejére borítja a szűr viselője) adódnak elő. Egy-egy ilyen „viharnak” az univerzális léptékű megfelelőjére egyelőre nem tudnánk minden szempontból kifogástalan megjelölést javasolni, de biztosak vagyunk benne, hogy ilyen igenis található, és előbb-utóbb meg is fog kerülni.

Ha mindezek ismeretében visszatérünk a cifraszűr világmodelljéhez, és azt a kérdést szegezzük szembe vele, miképpen is vált visszaolvashatóvá ez a „végső” üzenete a használó közösség – szűkebb értelemben a szűr viselője – számára, akkor a legkézenfekvőbb analógiául ezúttal az iszlám kultúra *imaszönyeg*-modellje kínálkozik. Amint az *metszet* adja az imádkozás építészeti környezetének, addig a mi cifraszűrünk az *alaprajzát*. Amazzal szembe kell fordulnia a hívőnek az áhitat perceiben (rátérdelevén a homlokával kell érintenie), a miénkbe *bele kell öltöznie*. Ez a világmodell körülöleli, magába foglalja, óvja, melengeti viselőjét, és egyben méltóságot is ad neki. Egyszóval: definiálja! A nép gyermeke (a közösség embere) beléje öltözve ismerhet csak rá igazabb önmagára: természeti és egyszersmind társadalmi meghatározottságára – emberi méltóságára.

*

Visszatérve napjaink konfúzusabb valóságába, aligha találhatnánk alkalmasabb átvezető mondatokat, mint amelyeket több mint négy évtizeddel ezelőtt a modern magyar építészet egyik kiváló kutatója, Lechner Ödön, Lajta Béla monográfiusa, ugyanakkor a magyar népmesék térszemléletének elemzője, Vámos Ferenc vetett papírra *Hagyományok a máglyán* című kötetében.

„... amikor a nép ősi kultúráját átvetíteni akarjuk a városéra, nem a modern kultúránknak a parasztihoz való visszacsavarásról van szó, csak arról, hogy láthatóvá váljanak előttünk azok az erők, amelyek egy népet néppé tesznek. Mert a paraszti kultúrában tömérdek olyan tényező lappang, amely a mi világunkban továbbfejleszhető s továbbfejlesztendő.”

Ez tiszta beszéd, nincs hozzáfűzni valónk. A gondot azonban ma, a nyolcvanas évek második felében, már máshol látjuk, kérdéseinket ehhez képest némileg másként is fogalmazzuk meg, mint nagyra becsült kutató-elődünk. Számunkra ma első sorban nem az a kérdés, vajon felhasználható-e a népi építészet hagyományvilága a jelenkor sajátos körülményei között, hanem az, hogy a „jelenkor sajátos körülményei”, úgy, amint hétköznapijainkban megmutatkoznak számunkra, érdekesek-e arra, hogy bámit is hozzájuk igazítsunk, velük mérjük?

Sarkított megfogalmazásban: a holnap vajon a mához hasonlít-e majd jobban vagy a tegnaphoz? Más szavakkal: *emberi* környezetnek tekinthető-e egyáltalán korunk négyzetraszerre szervezett megapolisza, és kocka-tömbjei otthont kínálnak-e korunk emberének, vagy csupán a *tárolására* szolgálnak? A népi építészeti hagyomány fő fokmérője, ha ilyen megfontolások erőterében vizsgáljuk, ma már nem az, hogy adaptálható-e korunk valóságához, hanem éppenséggel az, hogy milyen erős érveket tud szolgáltatni a kortársi valóság meghaladásához!

Eddigi vizsgálódásaink eredményeire támaszkodva állíthatjuk: a magyar népi építészet hagyományvilága ebből a szempontból az emberibb holnap egyfajta aranyfedezetének tekinthető, de csak ha képesek és hajlandók vagyunk túllátni a „szakrális *vagy* hétköznapi” téralkotás, a „mágikus *vagy* design-szemléletű” környezetformálás hamis alternatíváján. Ha fel tudjuk fedezni a lényegi összefüggéseket a lacikemence, a cifra-szűr, a konyha-pitvar együttes és a jáki hosszházas Árpád-kori templom, illetve – másik példasorunkon végigfutva – a banyakemence, a suba és (hogy megint a nyugat-dunántúli Jákról hozzuk a példát) az itteni Szent Jakab keresztelőkápolna ugyan-csak Árpád-kori, köralaprajzú építménye között. De még ez is kevés biztositék a továbblépéshez! Igenis fel kell tudnunk fedezni a lényegi azonosságot a suba, mint minimális építészeti tér és mindenségünk egyik fő hatóereje a Szűz csillagkép irányából mutató extragalaktikus szuperhalmaz sajátosan szervezett tér-idő rendszere, míg másfelől a cifra-szűr és a teljes működésben lévő univerzum között is. Itt nincs helye alkunak!

Ehess, ihass, ölelhess, alhass!
A mindenséggel mérd magad!

A XX. századi Európa egyik legnagyobb költője, József Attila fogalmazta meg ezt az életprogramot, amelynek záradéka – az *Ars poetica* című versében az előbbi közvetlenül követő, arra rímelő sorpár! – megszívlelendő tanulságokat rejteget:

Sziszegve se szolgálak aljas,
nyomorító hatalmakat.

A mindenségből kiszakított töredék-lények csak az *alatt-való* létszintjéig vergődhetnek el bármily végtelenen civilizált életkörülmények között is, az *emberi* létszintig semmiképpen sem. Összegeződésük *tömeget* képez; *népet*, termékeny szellemi közösséget sohasem. Ha ezt az utat – a tömegesedését – választja az emberiség, akkor felesleges bármiféle jövőről ábrándoznia: egészen egyszerűen nem lesz jövője.

A népi hagyományokra figyelő, azok tanulságait komolyan vevő magyar építészek mindig csak *áttátelelesen* merték alkalmazni mindama szellemi javakat, amelyeket tiszta forrásból (Bartók Béla kifejezése a néphagyománnyal kapcsolatban) merítettek. Világosan kell látnunk: sem Feszli, sem Lechner, sem Kós, sem Makovecz nem vállalta fel maradéktalanul, fenntartások nélkül a népi építészet örökségét. (Persze az vesse rájuk az első követ, aki kortársaik közül messzebbre jutott náluk!) Az egyik a romantika, a másik, harmadik a szecesszió, az utolsó, a hozzánk legközelebb álló a Rudolf Steiner nevével fémjelzett antropozófus környezetformálás szűrőjén át engedte csak be életművébe a hazai népi műveltség mélyrétegeiből felszűrő hatásokat.

Félreértés ne essék: egyiküket sem hibáztatjuk ezért a döntésükért. De hangot kell adnunk annak a meggyőződésünknek, hogy amíg építészeink ragaszkodnak az ilyenfajta szűrőkhöz, addig formabeszédük mindig felemás hangzású, dadogós lesz, és az emberiség nem fogja tudni kihallani belőle azt az üzenetet, amelyre a legnagyobb szüksége van.

A magyar építészet, amely feltétel nélkül meri vállalni saját legnemesebb hagyományait, bartóki léptékű és horderejű üzenetek megfogalmazására képes. Ez az építészet ma embrionális állapotának talán utolsó, legígéretesebb napjait éli. Bizakodva számoljuk a hátralévő órákat-perceket, de a hit nem homályosíthatja el a szemünket: a gyermek még nem született meg.

DÉVÉNYI SÁNDOR TERVEI

PÉCS, JÁNOS UTCAI LAKÓHÁZAK

János utca 10. 4 lakásos társasház, terv: 1999, módosított terv: 2001, illetve János utca 8. hétlakásos társasház, terv: 2003

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor; építész tervező munkatárs: Halas Iván; statikus tervező: Maros József; épületgépész vezető tervező: Skrobák László; villamos tervező: Lénárt Gábor, illetve Gulyás János. Építető: KÖHÁZ Rt

A telek és a rajta álló földszintes lakóház Pécs műemlékileg védett belvárosának a Fő utcával párhuzamos, attól északra fekvő mellékutcájában található. A János utca mellékutca a történelmi és a mai köztudatban is. Ezt igazolja Madas József adatgyűjteménye, melyben a János utca déli telkei és házai, a páros oldal mind a Fő utca (Kossuth Lajos vagy Király utca) északi oldali telkeinél vannak nyilvántartva, hiszen önálló telekké válásuk csak a XIX. század legvégére datálható. Ezt igazolja az építési kedv is, hiszen a Király utcában már az 1695-ös adatok szerint is emeletes házak álltak, míg a János utcában a XIX. század végén is csak földszintes házakat építettek (János u. 5. 1872-ben, János u. 8. 1883-ban).

A terület gyorsan felértékelődik, ezt mutatja, hogy a századforduló fellendülő időszakában már emeletes házak épülnek a még be nem épített déli oldali telkekre: János u. 6. (F+1, 1905-ben); János u. 12. (F+1, 1912-ben). Így a János utca az 1910-es években megtelt, ezután új ház csak régi helyére kerülhetett. Ez a házcsere folyamat az 1940-es években lendült meg: János u. 3. (F+3, 1940-ben), János u. 1. (F+3, 1943-ban), János u. 7. (F+2, 1912 után – adathiány).

Hosszú szünet után, a mai építési kedv eddig épületfelújításban (János u. 6.) és tetőtérbeépítésben (János u. 3.) merült ki, s a jelen tervezési feladat a második az utcában, mely a meglévő épület egészét kérdőjelezi meg. Ezt a kérdőjelet elsősorban a telek beépíthetőségének gazdaságossága okozza: egyetlen lakás van rajta, csak északi ablakkal.

A meglévő beépítési mód közel 300 éves időszakot idéz fel Pécs történetéből, s a 40-es évek bontó-építő szemlélete fenntartások nélkül már nem alkalmazható. Mindezek alapján a jelenlegi épületet sem megtartani, sem elbontani nem lehet teljes egészében. Viszont a homlokzati fal mögött mindkét ház esetében már új ház épül A+F+2 magassággal. A János utca 10.

esetében íves homlokzati síkvezetéssel, áttört oszlopos üveghomlokzattal, kihajlású fémlemezfedéssel. Ez a rátett homlokzat – a számítógépes perspektívák szerint, s az utca keskenysége folytán – optikailag sokkal kevésbé nehezedik rá a meglévő épülettömegre: elsősorban a hullámos homlokzat és a cseréptető síkjának íves összemetsződése és a nagykiállású, íves vonalvezetésű párkányok dominálnak, s ez utóbbiak az utcavonalnál jóval hátrább helyezkednek el.

Az épület János utcai homlokzatával és belső udvarával is közterülethez kapcsolódik, ez utóbbi a Líceum udvaron és a Király utcai házak kapualjain keresztül, mindkét oldalról gyalogosan és gépkocsival is elérhető. A fő megközelítés a János utca felől, szétválasztott gépkocsi és gyalogos bejáratlal történik, a belső udvaron 3 db gépkocsi helyezhető el, onnan az épületbe csak gyalogosan lehet bejönni.

A János utca 10. számú háznál építés közbeni módosításra került sor, ugyanis a meglévő lakóépület részleges elbontása közben, a kivitelezés során kiderült, hogy a feltárt vegyes falazatú főfal olyan rossz állapotban van, hogy annak megtartása csak irreális költségekkel történhet. Így a főfal vakolatarchitektúráját felmértük és az új homlokzatot az eredeti építési engedélyen megtalálható architektúra szerint építettük fel.

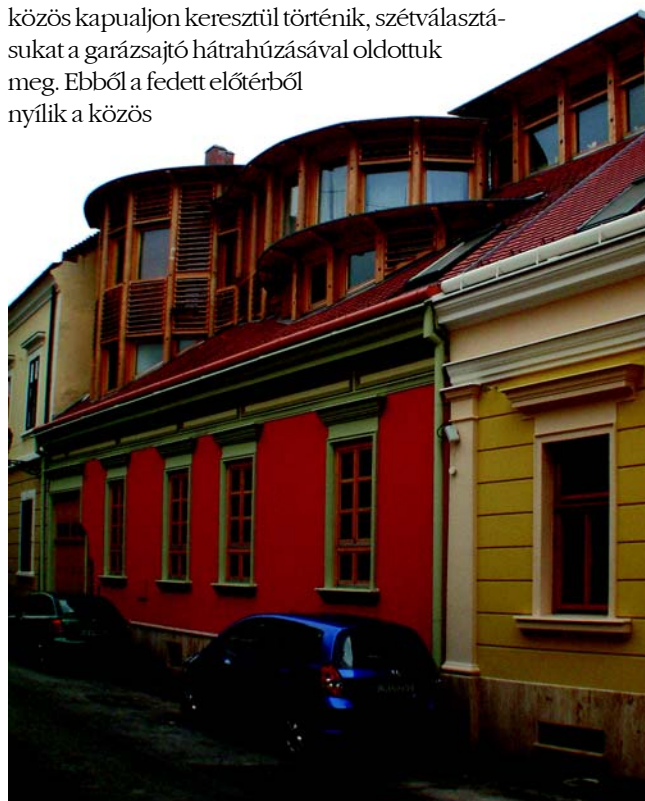
A szomszéd telken korábban sikeresen végrehajtott épület-rehabilitáció után kaptunk lehetőséget hasonló bővítésre a János utca 8. számú telkén. Számos vázlattervet készítettünk, melyek közül – több műemlékes egyeztetés eredményeképpen – a szomszédhoz hasonló filozófiájú ház körvonalazódott. Megtartjuk a régi épület utcaképet formáló értékeit: a homlokzatot

vakolatarchitektúrájával, az előreugró párkányt fekvőereszével és a cseréptetőt jellegzetes hajlásszögével (amennyit lehet). A homlokzat mögötti új ház A+F+3 magasságú. Az épület a szomszéd ház párja, de attól lényegesen különbözik – a lágývonalú, kitárulkozó, áttört homlokzatú, nőies János utca 10. mellé egy szigorúbb, szögletesebb, színezésben egységesebb (tégla-cserép), jobban az égbe törő épület kerül, melynél a keskeny utcában a függőleges vonalak és a tetővel való cikkcakkos összemetsződés fog dominálni, szemben a szomszéd ház íves párkányvonalával.

Az udvari tömegeknél a nyugati szárnyat a János utca 6. udvari szárnya folytatásaként, annak kiegészítéseként terveztük meg, mintha egy épület lenne. A keleti szárnyat a lehető legegyszerűbbre vettük: itt csak a nyílászárók egymáshoz való helyzetével játszottunk, a köztük lévő homlokzati felületek színezését és anyaghasználatát változtatva.

Az épület gyalogos és személygépkocsi forgalma közös kapualjon keresztül történik, szétválasztásukat a garázsajtó hátrahúzásával oldottuk meg. Ebből a fedett előtérből nyílik a közös

BARCS, VÁROSI STRANDFÜRDŐ ÉS FEDETT USZODA, 2002-2006

Építész vezető tervező: Dévényi Sándor; építész társtervező: Halas Iván, Rofrits Nándor, Pap László; tartószerkezeti tervező: Szován Géza; víz-csatoma, tűzvízhálózat: Skrobák László; külső vízellátás, vízkezelés, fürdőtechnológiai tervező: Méhes Zsolt; vízgépészeti tervező: Eördög Zsolt; villamos tervező: Gulyás János; levegőtisztaság, zajvédelem: Bunyevác József; egészségügyi technológia: Kanosik Ilona

A fürdő a jelenlegi strand, a Vízmű területe és néhány magán telekrész egyesítésével létrejött (kb. 2,5 hektáros) telken épült. A főbejárat helyét meghagytuk a jelenlegi közelében, a terület délkeleti sarkán. Ez a hely biztosítja a fürdő legközvetlenebb kapcsolatát a belvárossal a Bajcsy-Zsilinszky utca felé. Erre a helyre koncentráltuk mindkét ütem épületeit és itt vannak a kutak is, így a lehető legnagyobb összefüggő terület marad a fürdő-park számára.

Az első ütemben épült az úszócsarnok 25 m-es, hatpályás sportmedencével, lelátóval, tanmedencével, a szükséges öltözőkkel és kiszolgáló helyiségekkel, gépészettel, valamint a főbejárat. Ezek építése közben a meglévő medencék zavartalanul működhetnek. Elkészült továbbá a termálfürdő és a gyógyászati kezelőhelyek. A második ütemben épültek meg a nyári öltözők és vízescsoportok, a kétfelé működő étterem, amely télen is működhet, a nyitott fürdő, az 50 m-es sportmedencével, temál-és gyerekmedencével, térszín alatti, mindhárom kiszolgáló vízgépészeti helyiséggel, a fa kabinsor, a fürdőpark és a főbejárat előtti tér közlekedési rendszere.

A főbejárat karakterét egy negyedtörűs harmadívére szerkesztett tetőzet adja, mely a három funkciót (téli bejárat, nyári bejárat, nyári öltöző) és a két ütemet fogja egységbe. A tetőzet látszó ragasztott fatartó szerkezetű, és a fronton elhelyezkedő helyiségek jellegét is meghatározza.

A „téli” szárny, az első ütem részletes leírása: Előcsarnok a hozzá kapcsolódó funkciókkal: pénztár, ruhatár, közönség-főleg nézőközönség wc, iroda, edző helyisége, folyosón át a gyermekek csoportos öltözői, a tanmedence felé nyílóan. Innen a szauna is megközelíthető. A folyosóról nyíló váltókabinok, öltöző-szekrények, medencetér felé nyíló vizesblokkok. Szerkezete pillérváz, vb. paneles, felülvilágítókkal. Uszodacsarnok hosszirányú ragasztott fa háromcsuklás tartó lefedés, fa belső borítás. A lelátó alatt kiszolgáló helyiségek (pl. úszómester, orvos, szertár, bírók, edzők). A lelátó 110 ülőhelyes, az előcsarnokba vezető folyosóról megközelíthetően. A déli homlokzat előtti udvartól a karbantartáshoz megközelíthető az alsorsori gépészet. Az alsorsorban, a közlekedő folyosónál nyíló üzemi lépcsővel megközelíthetően, a személyzeti öltözők – fürdők, raktárak, fűtési épület szellőzési és a vízgépészet helyiségei vannak.

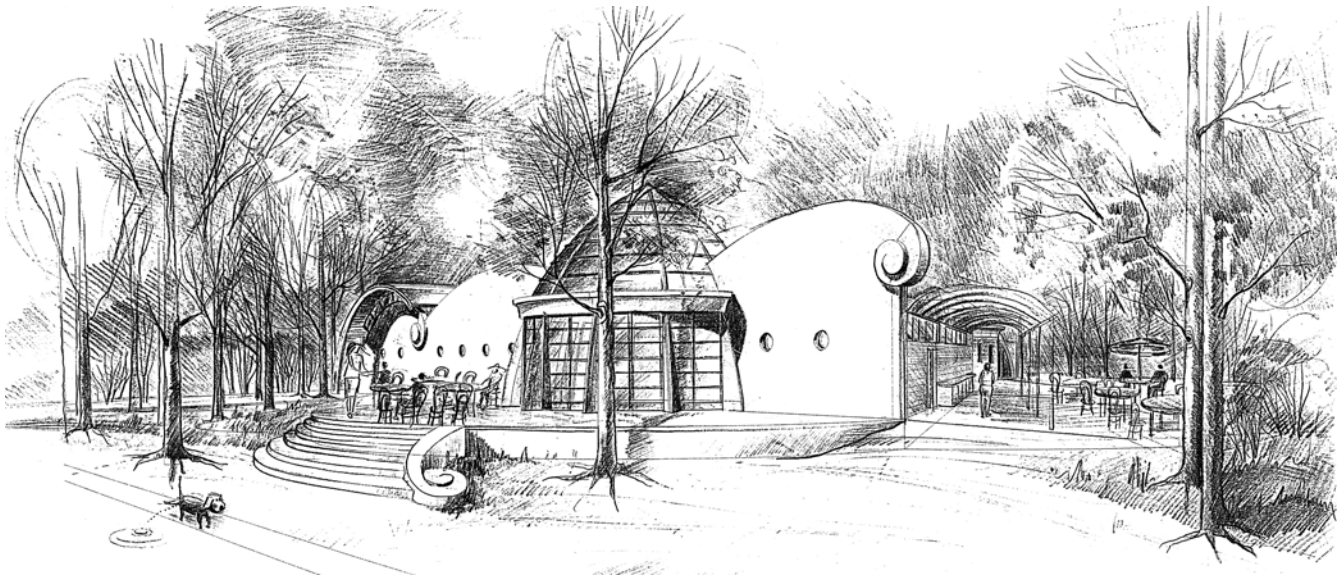
Gyógyászati szárny: az orvosi rendelőn kívül kilenc kezelőhelyet (két hidroterápiás, kádas, 3 elektroterápiás, három masszázsgyás és egy végtag fürdő) tartalmaz váróval, személyzeti pihenővel és raktárakkal. Szerkezete: téglafalazat, monolit vasbeton födémlemez.

Termálfürdő: három medencével, különböző hőfokú (42; 38; 34 C°) vízzel. Szerkezete ragasztott fa íves tartók, faborítás. Átjárási lehetőség a gyógyászat és az úszócsarnok felé, kijárat a szabadterei medencékhez a kültéri szezon meghosszabbítása érdekében.

lépcsőház, az előteret mozgásérzékelős lámpákkal védjük sötétedés után. A lakások a lépcsőházból – annak pihenőről – felszinteltőlással nyílnak. A tetőtéri terasz közös használatú, közvetlen lépcsőházi kapcsolattal. A tetőterasz használatához szükséges bútorok a keleti – udvari szárny padlasterén tárolhatók. A földszinti terasz a legnagyobb alapterületű lakáshoz kapcsolódik. A parányi kert a garázson keresztül közelíthető meg, s így végezhető a szükséges kertészeti munka.

A „Nyári” szárnny, a második ütem részletes leírása: öltözők, étterem. Utca felé működő nyári pénztár, fémrács kapu, ki- és beléptető rendszer. Innen a fürdő látogatója vagy a fürdőparkba a kabinokhoz, vagy a váltókabinos öltöző (580 egyidejű férőhely) felé mehet, wc és zuhanyzó csoportok a szabadból nyílnak. Kiszolgáló helységek (kertszerszám, bútor raktár).

Étkezés: a konyha a tálalón át a strand területére, csak ponyvával fedett teraszra és az utcára nyíló étterem felé is működik. Az étterem önálló bejárattal, ruhatárral, wc-vel, különteremmel

az utca felé terasszal rendelkeznek. Az étterem réteges ragasztott fa kupola, a többi helység téglafalazatú, monolit vb. lemez födémű. Kültéri medencék, kabinok, második-harmadik ütem: 50×21×2 m sportmedence, melegvizet üledékmedence 300 m², 1,10 m mélységű élményelemekkel: pezsgőfürdő – öböllel – víz és levegő befúvókkal, 2 db nyakzuhannyal, vonalmenti légbefúvókkal, derék és talpmasszázs, medencevilágítással. Gyermekekmedence 100 m² 0,25 – 0,60 m vízmélységgel, műanyag játékok: csúszda, vízköpő labda, vízágyú.

Kampis Miklós

SZÁZADVÉG

STRATÉGIA ÉS TAKTIKA AZ EZREDFORDULÓN

Epilógus

Közel egy évtizede született az alábbi írás, időszerűsége a változások ellenére – vagy éppen azért? – nem csökkent. Bevezetője nagyon személyes indokokat hoz fel keletkezésére, de attól tartok, mások is azonos vagy hasonló helyzetben vannak, így számukra is jelenthet segítséget elemzéshez vagy áttekintéshez. Az írást elsősorban a Kós Károly Egyesülés és a Szabad Gondolatok Háza tagjainak szánom, mert ihletője a közösen végzett szellemtudományi munka volt.

Bevezetés

Ha körütekintünk a világban, az országban és szűkebb környezetünkben, beletekintünk önnön belső világunkba, gondolkodásunk, érzésünk és akaratusunk világába, mindenütt káoszt, zűrzavart, legjobb esetben bizonytalanságot tapasztalunk. Ugyanakkor világossá válhat, hogy cselekvési kényszerhelyzet lépett fel, a tettek ideje elérkezett, ami nem tűr halasztást, tétovázást, bizonytalan ítéletet és gyávaaságot. Kegyetlen helyzet ez, amelynek következtében nem mérlegelhető önnön erőink elégséges volta, amely megköveteli teljes személyiségünk maximális összeszedettségét, amelyben a cselekvés nem feltétlenül bíztat sikerrel, sőt, előre felmérhető a látszólagos vereség vagy a látszólagos diadal haszontalansága.

Irtózatoss nyomás keletkezett a világban, amely nagyságrendileg legyőzhetetlennek látszik, rövid távon semmiféle ellen-szerét nem lehet felfedezni, s amelynek következményei hosszú távon a föld, az ember, a civilizáció és kultúra teljes tönkretételével fenyegetnek.

Ebben a helyzetben, Pünkösöd közeledtével, a magam erőihez mért feladattal kell megbirkóznom, személyessé téve az áttekintés hiányát, s ezt pótlandó – mivel szükségem van erre az áttekintésre, enélkül elveszettnek éreznem magam – kísérletet teszek a világ, az ország, az ember helyzetének elemzésére. Megpróbálok választ találni arra, hogy cselekvésünk tartalmi és alakai szempontból milyen jellegű legyen, mit tehetünk annak érdekében, hogy a káoszt és zűrzavart a szabadságból szült rend irányába vezető útra tereljük.

Más kérdés, hogy ezen a ponton felvethető a kérdés, hogy mennyiben a mi dolgunk ez, s itt életkorunkra, belső energiáink csökkenésére, külső lehetőségeink behatárolt voltára utalok elsősorban. Választ erre annyiban adhatunk, amennyiben áttekintésünk a valóság teljességét kellő mértékben tartalmazza, s ennek következtében válik köteleességgé a lehetőség. Egyszerűbben: ameddig áttekintésünk, a folyamatokról való tudásunk, a veszélyekre vonatkozó észlelésünk minősége nem csökken, hanem, tapasztalatom szerint, a legmagasabb szinten van, addig ez a mi dolgunk is, függetlenül attól, méltóak vagyunk-e rá, van-e elég erőnk, képességünk és lehetőségünk. Megkísérlem tehát az áttekintés rendszerezését és összefüggéseinek tisztázá-

sát, mert ameddig ezt nem teszem meg, nincs jogom egy adott helyzetben valamiért szót emelni, valamit javasolni vagy elvetni, valamiben résztvenni, segédkezni vagy hátráltatni, s nincs lehetőségem maradéktalanul szolgálni valamit, amit nem értek, nem érem fel a tudatommal, nem észlelem belső képben vagy külső tapasztalatban.

Tárgyalás

Három *síkon* próbálok megközelíteni a teljes külső és belső valóság értelmezését, amely kifejezés nem teljesen pontos, mert térbeliségre utal, de jobbat nem tudtam találni. Az első megközelítési síkot *globális síknak* nevezem. Ez térbelileg a föld egészét – tágabb értelemben a Naprendszer – jelenti, időbelileg a föld planetáris fejlődésének, tágabb értelemben a Naprendszer fejlődésének idejét, a téridőn túl a korszellem síkját, tágabb értelemben a Naprendszerhez tartozó hierarchiákat jelenti.

A második megközelítési síkot *országos vagy regionális síknak* nevezem. Ez térbelileg a Kárpát-medencét, tágabb értelemben Közép-Európát jelenti, időbelileg Európa kultúr-történetét, előzményeivel együtt, téren és időn túl a népszellem-néplélek, vagy tágabban ezek csoportjának síkját, Európa szellemét.

A harmadik megközelítési síkot *individuuális síknak* nevezem. Ez térbelileg az adott települést, régiót, tágabban az állam területét jelenti, időbelileg a XX. századot, téridőn túl az individualitást és a kis közösségek síkját jelenti.

Az első megközelítési síkot vizsgálva környezetileg a világ, a föld és az ember egységesülésének, a távolságok zsugorodásának, az időtényező kikapcsolásának; társadalmi értelemben az individuum és a tömeg jelentősége növekedésének, a tömegképződés folyamatának, az egyenlőségre való törekvésnek; a minőség mint pozitív és negatív értelmű értéktartomány kialakulásának, a gazdaság, ezen belül a monetáris eszközök abszolút és feltétlen uralmának jelenléte tűnik meghatározónak. Ehhez járul a bürokrácia félelmetes aránya és növekedése és tartalmatlansága, ürességre való törekvés – az EU Brüsszeli adminisztrációja –, az eszmétől való irtózás, és az eszmenélküliség, mint egyedüli eszme dicsőítése –, vagyis a semmire való vágyakozás. Ez utóbbira az a jellemző, és csak úgy jöhet létre, ha az eszme valóságát nem észlelem, ekkor lehet bármilyen véleményt nyilvánítani, ekkor válnak az eszmék egyenértékűvé, azaz üressé, azaz semmivé. Itt tartunk ma.

E síkon jelentkezik a világ bitorló fejedelmének, a két-három sötét erőnek a jelenléte a legerősebben, itt mutatkozik meg a személyiségjegyek elszűrődése árán a terelhető-kezelhető tömegember kialakítása, az ellenhatalmak stratégiájának sikere, vagy azok időleges uralma.

Itt mutatkozik a legéberebben az Európából származó tudományos, materiális világnézet hatalma, s a tendenciák több

évszázados előrevetülésével a technikai-informatikai világrendszer irtózatossága, ami záloga a sikernek, ami a dolog természetéből, a szervetlen intelligencia lényegéből fakad, az ásványosság közömbösségéből, a hidegség, a merevség, a halál jellegét hordozva. Ha önmagunkba tekintve nem fedezzük fel ezeket az erőket, menthetetlenül a periférián találjuk magunkat és társainkat, ha lelkesülten ellenkező irányba tartunk, a másik lényhez menekültünk, és szabadságos rabjai leszünk illúzióinknak, ha pedig megtaláljuk azokat, felhasználva azt, eláruljuk önmagunkat, előre kitervelt csapdába esünk, ártatlannak véelve eszközeinket, amelyeket megromlásunkra teremtett általunk a nálunk hatalmasabb intelligencia. Nem lehetetlen, de rendkívül nehéz az együttélés stratégiájának és taktikájának kialakítása, ehhez adekvát nagyságú és minőségű belső erőt kell kifejteni, pusztán önmegtartásunk érdekében is. Ezen a síkon jelentkezik először a centrum és periféria, a jelenlét és a jövő távlatának ellentéte, a szunnyadó magok és a sarjadás jogáért, a virágzásért és termőbefordulásért harcoló, jelen lenni kívánó akaratok ellentéte, amelyet stratégiai és taktikai változatokként fogok fel.

Ezen a síkon a történelem évezredekben, aiónokban mér; népek és koncepciók tűnnek fel és zuhannak a semmibe, szövetségesül vagy ellenfelül szolgálva a bitorlókat – vagy a világfejlődést.

Ezen a síkon a korszakok működnek, adekvát erőt fejtve ki a sötétség hatalmával szemben, de ez rejtett erő, amelyet csak önmagunkban találhatunk meg, s nyilvánossá csak magunk tehetünk. Nehéz különbséget tenni a korszakok ereje és a sötétség erői között – mert szinonim jellegűek és minőségük valósága csak a beavatottak előtt nyilvánvaló –, és e megkülönböztetést másokkal közölni, elfogadtatni.

Ezen a síkon vizsgálva a tennivalókat, a készülődés, a vetés, a távlatos gondolkodás, az előkészítés fogalmaiban gondolkodom. Igaz ez a jelenlét és konkrétság szemszögéből vizsgálva is. Épületeink, alkotásaink csak az időtlenség, a múlt és jövő imaginációjaként vannak jelen a száguldó világban – egyszerre Atlantisz és egyszerre a hatodik kor, a jövő kultúrája.

Ezen a síkon érzem valónak az elmagányosodott lelkek egymáshoz vezetésének, a találkozások órájának, a lélek őszinte megnyilatkozásának, a Mozgásszellemek Hold-béli működésének megtestesülését, emberivé válását. Az együttműködési készség, a lehetőség megteremtése, a találkozások szigete, ami nem térbeli, helyhez kötött, hanem a megállás, az áttekintés ideje; szigetszerűsége pedig időtlenségében rejlik, éppen az aktuálistól való elfordulásban, aktualitása az örökkévalóság időtlen pillanatainak megragadására történő igyekezetben található, amire igen nagy szükség mutatkozik. Meg kell tenni ezt a lépést, meg kell teremteni újra Avalon szigetét, Númenor birodalmát, az égi ország földi képét, a Hűségeselek hazáját, küzdelmeik háttérját – az ő érdekükben.

A második megközelítési síkot vizsgálva a nehézséget térbelileg a térség összetört, diribdarabokra hullt volta, Európa és Közép-Európa történelmileg kialakított furcsa viszonya, a sokszínűség és egyetemesség tapasztalható szembenállása jelenti. A térség és a lépték átfoghatóbb és személyesen észlelhetőbb, ennyiben előnyösebb, ugyanakkor jelentkezik a részletek zavaró volta és félresiklásra ösztönző tendenciája. Megállapítható tehát, hogy környezetileg a térség nehezen lehatárolható, összetört, szétzúzott képződmény, amelyben a szét-

zúzottság a megalázottsággal, a lehatároltság a kirekesztettséggel párosul, s mindezek a céltalanság, létjogosulatlanság és idegenség érzésével együttesen jelentkezők. A térségben más tendenciák is jelen vannak, nevezetesen az új, önálló államszervezetek nem a fentieket élik át, hamis tudattal évszázadokkal ezelőtt keletkezett eszmék bővületében nemzetállamként határozzák meg magukat és ezáltal fokozzák az együttműködésre való képtelenséget; így egy geográfiaileg összetartozó, együttműködésre predesztinált térségből az összetörtség az ellentétek kiéleződésére, az összműködés helyett a rivalizálásra, a tudati fejlődés helyett a múltban történő rögzülésre vezet. Nagy léptékben itt bekövetkezik a dezintegrációs folyamat, (az utolsó fejezetben újra előkerül), a népszellemek önzése, és ennek következtében egy általános függőségben tartásra alkalmas strukturálatlan tér és államszerkezet kialakulása-kialakítása. A térbeli helyzet kialakulásáért azonban elsősorban saját magunkat, a mindenkori magyar vezető réteget teszem felelőssé, ötszáz év óta saját önzésük okán képtelenek voltak érdekeiket az ország és a térség geopolitikai érdekeivel összhangba hozni, s magukkal együtt így elveszejtették ezt az egész régiót. Történelmi érdeme az Árpád-háznak, hogy ezt a térséget országgá, birodalomná szervezte, történelmi kudarca az ország vezető rétegeinek, hogy ezt az örökséget elpazarolta. A jelen zűrzavaráért elsősorban őket teszem felelőssé. Elvesztették kapcsolatukat a szellem világával, nem voltak képesek kezdeményeket adni, kényre-kedvre kiszolgáltatták magukat és az országot, a térség népeit náluk messzebbre tekintő és jövőbelátó hatalmaknak, elárulva ezzel azt a szellemi tartalmat, amelynek hordozója volt ez a népszellem, s ami csak néha-néha bukkan fel s formál történelmet, s aminek a neve: szabadság. Nem mentség, hogy voltak és vannak néhányan, akik ezt megkísérelték, de – részben belső árulás révén – kivétel nélkül pusztulásra voltak ítélve.

Látható, hogy ezen a síkon nehéz a népszellem-népszellem csoport problémát világosan elválasztani, tudjuk, hogy a témát értő, ezotériával foglalkozó, például román emberek a kérdést egyszerűen úgy kezelik, hogy „a (tébolyult) magyar népszellem helyett a (nyilván egészséges) román népszellemhez kell tartozniuk”.

A zavar nemcsak a magyarságban, de a szomszédságban is óriási, és persze nemcsak a láthatatlan világ, hanem az ennek kifejeződéseként észlelhető látható világ tartományaiban is.

Legalább ennyire bonyolult a történelmi-kultúrtörténelmi áttekintés, amelyben egy dolog mindenképpen világos, hogy ez a térség, a Kárpát-medence mindenestül Európához tartozik, és pedig a latin orientációjú kereszténység reprezentánsaként. Ezért minden olyan kultúrtörténelmi-szellemi történet, amely Európa előzményeként értékelhető, ugyanúgy előzménye a Kárpát-medence kulturális tényezőinek, elsősorban a görög-latin gondolkodásra és a héber-keresztény eszméltre, világmegváltásra, Krisztusra gondolok.

E térségben évszázadokon keresztül (úgy tudom, a 17-18. századig) a latin volt a hivatalos nyelv, amely az egységesítés, az egyetemesség, az eszme nevében és nem valamely nép, nemzet fölényével deklarálódott. Bonyolítja ezt a képet a magyarság által ősidők óta hordozott entitás, amely a jelenlegi keleti világképet őrzi eredeti formájában, ha öntudatlanul is, tehát a pogányságot, annak legmagasabb szintű bölcsességét képviseli. Egyszerűen: itt jelen van egyszerre Kelet és Nyugat, mindkét áramlat, a nyugati kereszténységből kifejlődött –

legújabb – materiális világkép és a legősibb, keleti szellemi tartalom, mindkét sötét erő, az utóbbi rejtetten, az előbbi nyíltan, az utóbbi a mélyben, az előbbi a felszínen. Ez kettőslátást okoz egész kultúránkban, ez a gyökere a kuruc-labanc, nyugat-kelet, népi-urbánus szakadtságnak, s ez okozza jelenlegi zavarunkat is, nem tudván, melyik felünkkel hova tartozunk, már minden-hova szeretnénk tartozni, csak önmagunkhoz nem.

Ezen a síkon a történelem évszázadokban, kiskorszakokban mér, felemelkedés és visszazuhanás itt ötven-száz évenként jelentkezik, részcsatái ezek az óriási háborúknak, melynek tétje a világ egésze számára másodlagos, csak nekünk, az itt élő népeknek fontos, döntő szempont, dehát az Istenért persze, hogy élni akarunk, függetlenül a világ egészének haláltáncától.

Ezen a síkon a népszellem működik, csatában a korszellemmel és a többi nép szellemével. *Ez a népszellem beteg* – mondta M. I. 1978-ban, meg kell gyógyítani. *Ennek a népnek a lelke beteg* – mondta B. I. 1944-ben.

Ezen a síkon vizsgálva a tennivalókat, a gyógyítás eszközeinek a kelet-nyugat, a pogányság-kereszténység mesterkelt és a valósághoz nem tartozó, érdekből táplált ellentétét feloldani képes új világszemlélet, a szellemtudomány és a magyarság népszelleme kapcsolódását, tevékeny és eredményes meggyökereztetését látom. Ezt szolgálja a Kós Károly Egyesülés, a Szabad Oktatási Fórum, a Waldorf-iskolák és minden, ami a szellemtudomány eredményeit a Kárpát-medencében megismertetni képes. Nincs más a világon, akinek ez érdeke, létérdeke volna, csak mi magunk, így a saját erőnkre kell támaszkodnunk, akár van elegendő, akár nincs.

Ezen a síkon a feladatok rövidebb távúak, évtizedekben mérhetők és azonnali cselekvést követelnek a jelenben, aminek gyümölcsei a következő évszázad elejére érnek meg. Ezért nem lehet abbahagyni a – látszólag a mindennapok harcában kimerülő – tanulás-tanítás, megismerés folyamatainak továbbfejlesztését, ezért kell a szellemtudomány eszközzrendszerét és világképét megismertetni, mert távlatokban csak az újra kibontakozó valódi kereszténység által menthető meg az ország népe, s ez ugyanakkora feladat, mint volt István királyé – ha méltatlanok vagyunk is hozzá, a felismerése kötelességet szül.

A harmadik síkon vizsgálva környezetileg egy adott települést, háztömböt, falut, tágabb értelemben az állam területét, az elveszettség, a reménytelenség, a koncepciótlanság, a pusztaság megmaradásért folytatott küzdelem a jellemző. Saját magunk által kialakított pozitív jövőkép nincs. Amit annak ítélünk, az nem egyéb a korszellem korrumpált formája által ránk erőszakolt vízió, amely a mágia erejével hat és ragad magával mindenkit, fiatalt, öreget egyaránt. Ha egy településen rákérdezek a jövőre vonatkozó elképzelésekre, majdnem kivétel nélkül – mások által végzendő – munkahely teremtésről (mindegy, mi-féle munka), tőkészerzésről, a népességmegtartó képesség fokozásáról, önérték érvényesítéséről szól. Az ország területének nagy része – a volt állami gazdaságok és szövetkezeti területek nem megbecsülhetők, de nem kis hányada – külföldi érdekeltségek kezébe került, a kárpótolt, földhöz jutott emberek nagy része a hajdani kisbirtokosság színvonalán van (5-10 hold), ami legfeljebb az életben maradáshoz elég, fejlődésre, gazdagodásra nem vezet. Ezért a fiatalság a városokba áramlik, már nem politikai erőszak, hanem a gazdasági racionalitás okán, a kisvárosból a nagyváros fele mozog a képzetesebb, intelligensebb embercsoport. Nem él a hely, a szülőföld, a kishaza meg-

tartása, a helybeli boldogulás már, csak a kényszerhelyzetben lévő alacsony képzettségű, idősebb korosztály számára, a többieknek irány Kaposvár, Pécs, Budapest – végső fokon Amerika. Az általános felfogás szerint az emberi élet célja az emberi minőség fokozása, ami a fogyasztott anyagi és szellemi javak mennyiségének és minőségének a függvénye.

Ez a gondolkodás a huszadik század terméke, természetesen e század történelmi tapasztalata igazolja, a jelenlegi nyugat-majmolás részsikere pedig alátámasztja ezt. Háromszor törték el ennek az országnak a gerincét (ha volt mit eltömi), háromszor rabolták ki az országot és az embereket, most folyik a harmadik. Nemigen lehet megmagyarázni így a tisztességes munka értelmét, az építés szépségét és jóságát, a szervesség, a folyamatosság fontosságát, nemigen lehet kiépíteni a jövőbe vetett bizalmat. Ezért nem szaporodik az ország, ezért nem érzi otthon magát ebben a hazában az ember, ezért érzi úgy, hogy rossz haza ez a haza.

Nem lévén benne a század fő áramlataiban, csak kullogva az események után és rémülten-sandán csatlakozva erősebb, kurjongatóbb hatalmasságokhoz, tönkretéve magunkat és őket is, nem értjük azt, hogy mi történt és történik körülöttünk, velünk és általunk. Nem mond ellent ennek az sem, hogy természetesen vannak és lesznek olyan egyedi jelenségek, amelyek szellemi értelemben fölényesen birtokolják az áttekintés képességét. Bartók, Ady, Kós, József Attila, Hamvas, Nemeth László, Weöres, s még seregnyi lángész fel lehet sorolni, de teljesítményük nem talált utat az egyes emberekhez, nem épült be a társadalom tudatába, nem ízesült szerves egésszé, nemzettudattá. Ezzel az erőfeszítéssel egy világbirodalmat fel lehet építeni, itt és a XX. században ez mégis csak a pusztaság megmaradáshoz bizonyult – eddig – elegendőnek. Kérdés, hogy elegendő lesz-e a századvég-századelő további várható viharában, amelyhez képest a fasizmus és a bolsevizmus csak előképek voltak.

Ezen a síkon a történelem években, évtizedekben mér, legfeljebb egy emberöltőnyi szakaszban, a felemelkedés-vissazuhanás egy életen belül jelentkezik, helyi csaták ezek egy olyan háborúban, amelynek áttekintése erről a szintről, ebből a nézőpontból nem lehetséges. Ez a terület már lokális viadalokat kíván és lokális eredményeket, a periféria világa ez, nemigen lehet összekötni a centrum mágiájával; ez a hétköznapi mágiája. Ahhoz, hogy itt helytállhassunk, saját legjobb erőnkre támaszkodhatunk, s fel kell tudni ismerni társainkat is.

Ezen a síkon vizsgálva a tennivalókat, az egyéni képességek fokozásához, a sikeresség képességéhez, a magabiztosság kifejlesztéséhez, a konkrét cselekvés területéhez érkezem, itt adok igazat M. I.-nek, itt gyors, azonnali beavatkozásra van szükség. Ez a beavatkozás kiképzést jelent, az áttekintés minimumát, a harc pusztaság tényeinek felismerését, s nem remelhetünk mást, minthogy felismerik: az ellenség kiszolgálása által elérhető sikerek saját valódi értekeinket pusztítják el és nem engedik kibontakozni őket. Meg kell találni azt az eszmét, amelyhez való hűség mércéje az árulásnak, s ez nem más, mint önmagunk valódi képe, saját sorsunk képe. Meg kell tanulniuk a kiképzetteknek együttműködni, s a háborúban tisztességesnek maradni – egymáshoz. Ez tapasztalatom szerint nem olyan könnyű – lásd az Egyesületes történetét és az egyes cégekben zajló folyamatokat, amelyek mélyén kivétel nélkül az önzés munkál, mint olyan erő, amelyre a most kialakuló társadalom építeni kíván, mint az egyetlen hatékonynak bizonyuló, kényszer-

alkalmazni képes erőre. Ez zúzza szét a közösség erejére épített cégeket, legyen az áttekintésen alapuló vagy egyszerű embe-
rekből álló csoport. Az illúziókra, hazugságokra építeni nem
lehet, tehát a közös cselekvéshez, az együttműködés indoklá-
sához nem érzelmi, hanem gondolati fegyver szükséges – ko-
moly áttekintés nélkül, az emberi lény komoly ismerete nélkül,
a szellemi világról alkotott valós kép nélkül nem tudom elkép-
zelni egy más értékvilág tartós kialakulását, a tisztesség, az
emberi méltóság, mint központi eszme rendíthetlenséget,
amelyhez hozzámérhető hűség és árulás. Márpedig e nélkül a
siker eszközei ugyanoda vezetnek, mint ahova az ellenség kato-
náái terelnek s még ráadásul nem is kell erőlködni.

Az alapigazságot Thomas Mann mondta ki: *nem elég vala-
mit nem akarni, kell valami mást akarni, ami konkrét, és
akkor a mágus elpusztul.*

Befejezés

Megpróbálom az egészet összefoglalni.

Képzeljünk el egy óriási gömböt, amely a térben lebeg-
ve áttetsző fényel csillog, s felületén az erők intenzitásának
megfelelő, színes, hol tágul, hol szűkülő csomósodások kelet-
keznek, növekednek, majd elhalnak. Ezek a csomósodások
gömbök-dudorok formájában, dinamikusan lüktető felületet
alkotnak. A gömbök-dudorok kétféle nagyságrendet képeznek:

a nagyobb az óriási gömbfelület ötöde-hatoda, a kisebb tizede-
huszada-ötvenede-százada. A színek lilásfeketétől a vöröses-
barnás feketéig terjednek. Az előbbi leírás az óriási gömb olyan
állapotát írja le, amelyben égtájak szerint három nagyobb dudor
és számtalan, de a mi szempontunkból középen elhelyezkedő
kisebb dudor van. A balkézre eső lilás fekete, a jobbkézre eső
vöröses fekete, a középső szeretne piros-fehér-zöld lenni, de
balról a lila, jobbról a vöröses állandóan belehatol, ez lüktet a
legjobban, nem az élet csírázása, hanem a haláltusa okán. Ez a
kép merül fel bennem a jelenlegi állapotról, hozzátéve, hogy a
déli oldal nagy dudora meg nem emelkedik ki teljesen, csak
most éledezik, a legkeletibb pedig már fenyegetően emelkedik,
tornyosul a magasba. Nem pesszimista kép akar ez lenni, nem
lehet abban a naiv hitben élni, hogy az ember, a történelem
célja valamiféle tartósan békés, konfliktusmentes állapot meg-
teremtése, ez a világ mindig a harc, a nyugtalanság, az erőszak,
a téboly világa lesz. Küzdeni nem azért kell, mert sikert remé-
lünk, a józan ész világosan elárulja, hogy nincs remény. A józan
ész azonban kevés a lét igazolására, amelyben akarat munkál,
amelynek kifejeződése a küzdelem. Küzdeni tehát azért kell,
mert „*az ember célja a küzdelem maga*”. Nem küzdeni tehát
annyt jelent, mint feladni önmagunkat, cserbenhagyni társa-
inkat, elárulni elődeinket és utódainkat, végképp behódolni a
sötétségnek és végképp elutasítani a világosságot.

VÁNDORISKOLAI PÁLYÁZATI FELHÍVÁS A Kós Károly Egyesülés Vándoriskolája felvételt hirdet frissen végzett építészek számára. A Vándoriskola hat féléves mesterképző, ahol a szakma gyakorlati részét a Kós Károly Egyesülés tervezőirodáiban – építész mesterek irányításával – munkaviszonyban lehet elsajátítani a szerkesztői, feldolgozó és önálló tervezési feladatokon keresztül. A mesterektől megtanulhatókon túl az elméleti képzés további részei a kurzusok, előadások, tervezési pályázatok és táborok, szakmai kirándulások. Olyan pályakezdeket várunk, akik önálló tervezői, vállalkozói ambícióval rendelkeznek, az építészeti tervezést magas színvonalon kívánják művelni és a Kós Károly Egyesülés építész mestereitől szándékoznak tanulni. A felvetteket októbertől alkalmazzuk. A pályázat anyaga letölthető a www.vandoriskola.hu honlapról, illetve személyesen, vagy postán beszerezhető az AXIS Építészirodából (1024 Budapest, Margit krt. 5/a, 06-1-438 49 56, e.axis@chello.hu).

II. NEMZETKÖZI ÖKOLÓGIAI, ÉPÍTÉSZ ÉS TÁJÉPÍTÉSZ ALKOTÓTÁBOR, Magyarkút, 2006. augusztus 4-21.

Témakörök: egészség, hagyomány, vallásbölcselet, művészet, szerves és élő építészet humánökológia, ökofilozófia és -etika, ökopolitika, környezet-, állat-, és életvédelem fenntarthatóság, élőfalu, kis közösségek, közösségfejlesztés, költészet, zen kert- és tájművészet • Tevékenységek: előadások, műhely- és kerekasztalbeszélgetések, kertépítés, joga, kirándulás, izzasztókonyhó, dia- és filmvetítés, ének, intuitív festészet, zene, tánc

Meghívott vendégeink, előadóink: Ertsey Attila (építész) Gerle János (építész) Kolundzsija Gábor (építész) Lányi Erzsébet (építész) Miklóssy Endre (építész, filozófus, író) Novák Ágnes (építész) Túri Attila (építész) Vidor Ferenc (építész, urbanista) Baji Lázár Imre (orvos, író, antropológus) Czako Gábor (író) Lányi András (író, filozófus) Rácz Géza (vallásfilozófus, Kagylókiúrt folyóirat) Szathmári Botond (vallásfilozófus, Hamvas Béla Kör, Budapest) Bogár László (közgazdász) Kajner Péter (közgazdász) Vass Csaba (filozófus, szociológus, közgazdász) Agócs József (erdőmérnök) Beliczay Erzsébet (építész, Levegő Munkacsoport) Erdélyi Tibor (méhész) Sente Kálmán (ökológus) Takács Sánta András (ökológus) ifj. Zlinszky János (környezetpolitikai szakértő) Bíró Tamás (kertépítész) Dömötör Tamás (tájépítész) Bakó Tamás (kortárs táncművész) Bassola Richárd (színész, MÉG színház) Bernáth J. Alex (fotóművész) Horváth „Ezüst” Kálmán (táncművész) Kocsis Tibor (filmrendező) Szabados György (zeneszerző) Német Kálmán (néptáncmester) Kovács László Béla (matematikus, Látókör, Hamvas Béla Kör, Koppenhága)

Szervező: Zöld Kapu Egyesület, a tábor védnökei: Kós Károly Alapítvány és Fauna Alapítvány

Szállás: jurtában és saját sátorban. Részvételi díj: 23.000,- Ft. (közösen főzött, napi háromszori vegetárius étkezéssel), határon túliaknak (EU országokon kívüli): 11.000,- Ft, napi díj: 2200 Ft. • A délutáni és esti előadások mindenki számára szabadon látogathatók és ingyenesek. • Jelentkezési határidő: 2005. július 25. (max férőhely: 70 fő) • Információ, jelentkezés: www.okotabor.hu, www.zoldkapu.info • Nemeskéri Péter: nemeskeri.peter@gmail.com, tel.: 337-9551, 30/292-1386 • Karsai Kriszti: biomam@gmx.net, 70/238912

Szűcs Endre

SZŐLŐHEGYEK, ÉPÜLETEK, EMBEREK A BALATON- FELVIDÉKEN

A tó északi partját övező hegyek olyanok, mint az ünnepi kalapon a bokréta. Mi északiak, meglátogatva déli cimboráinkat, mindig elsütjük a szakállas jópofaságot: De jó itt nálatok, innen a legszebbek az északi part hegyei.

Úgy 25 éve történhetett. Hirdetést olvastunk az újságban. Pince eladó Szentbékállán. Már a név dallamossága elvarázsolt. Sógoraimmal, meg a kéznél levő pár gyerekkel megtömtünk egy kocsit, és – irány a Káli-medence.

A gyerekeket elkábítottuk azzal, hogy a békaszent földjére igyekszünk, pedig akkor már tudtuk, ez valójában Szent Benedek-kállya volt, egyike a honfoglaló magyarok Kál nemzetsége szállásterületeinek. Szentbékállá, Köveskál, Mindszentkállya, és a török jóvoltából azóta a föld alatt nyugvó Töttöskál, Szentvidkál, Kerekikál a Kereki-dombról voltak portyára induló eleink gyülekezési helyei. Lehet, hogy ezt sok helyütt hiszik még az országban, mint a templomból a szomszéd kastélyig vezető egykori titokzatos alagutat.

Mindezeket elmerengve, jó hangulatban érkezünk Szentbékállá Mátés-hegyére. Sehol egy teremtet lélek. Parti fecskék cikáznak az egykori homokbánya szitává lyuggatott partfala előtt. Távolról egy rotációs kapa hangja töri meg az idilli csendet. A derék gazda éppen a hegy teteje felé szuszog masinájával, mikor megérkezünk.

– Jó napot kívánunk, nem akarjuk zavarni, csak az Olaszék-féle pincét keressük, állítólag eladó.

– Tessenek várni – mondja a gazda, és már fordul is lefelé a pöfögő jószággal.

– Igazán nem akarunk zavarni, csak az Olaszék-féle pince...

– Tessenek várni – hangzik ismét a válasz, és a vaskarmok már a lejtő alján markolásszák a gázt.

Még egy próbálkozás az elnézést kéréssel, de emberünk eltűnik a pincében. Aranylónedűt tartó lopójára rádermed a nyár délutáni pára. Kiosztja a poharakat. Teletölti, és a sokat tapasztalt, mindent-tudó magabiztosságával mondja:

– Most már lehet kérdezni. Egyébként az a pince itt van mindjárt mellettünk. Tetszik látni azt a halom bicskebokrot (vadrózsa, hecsedli), az alatt van.

– Megérkeztünk – mondom a sógoraimnak, és ugyanezzel a mozdulattal elveszem a gyerekek kezéből a poharat, mert persze egy kis bort nekik is töltöttek.

Kikíváncozott belőlem ez a lírai bevezetés. Talán ráérzünk, így együtt, a szőlőhegyek, a „hegyek”, a „szőlősök” mással össze nem hasonlítható egykori hangulatára.

A szőlő, a borkultúra meghatározó eleme a kárpát-medencei magyarságnak. Ha kirándulást teszünk nyugatról, Burgenlandból elindulva kelet felé, át Pannónián, a Duna mellékén, érintve az alföldi, homoki borvidékeket, megkóstolva a Küküllőmenti borokat, csak a Kárpátokba felkapaszkodó hágókön tűnik

el a szőlő, hogy aztán a moldvai csángóknál ismét előjőjön. Utunk során szinte alig találunk házat, ahol szőlőlugas ne volna.

Általában a rómaiaknak szoktuk tulajdonítani a borkészítés művészetének meghonosítását, jóllehet ők itt már fejlett szőlőkultúrát találtak. Erről tanúskodnak a régészeti ásatások. A nyelvészeti vizsgálatok pedig egyértelművé teszik, hogy eleink átkelve a Kárpátokon, már magukkal hozták keletről ezt a tudást. Nem vitás a kultúra felvirágoztatásában jelentős a rómaiak szerepe. Kivételes érzékük volt a jó helyek kiválasztásához. Kézénfekvő, hogy megragadta őket a Balaton-felvidék Itáliára emlékeztető mediterrán varázsa. 30 körüli *villa-rusticáról* van tudomásunk. A hegyek erdőségeit szinte a tetőig kiirtják és lassan mindenhova szőlőt telepítenek. Mert a szőlő valójában a hegyre való. Tudnunk kell: a mi féltekénken a nap 45-60 fokos szögben simogatja a földet, és a leghatékonyabb, ha derékszögben hatol a talajba. Pedig mennyivel könnyebb lenne vízszintesen szőlőt művelni. Nem kell nagy geometernek lennünk, hogy megértjük, a déli, délnyugati hegyoldalak a legkedvezőbbek. Itt a vulkáni tufa és a bazaltkő is több. Ez is nagyon fontos, mert a jó szőlőhegy úgy működik, mint a cserépkályha. A nappal magába szívott meleget éjjel visszazugározza a fűrtöknek.

Laposa József *Szőlőhegyek a Balaton-felvidéken* című munkájában szép összefoglalását adja a történetnek. A XI. századtól kezdődően vannak adataink oklevelekben, adománylevelekben, inventáriumokban. Az általában 50 hold nagyságú jobbágytelkekből legalább 1 hold mindig szőlő volt.

A Mátyás alatt virágkorát élő kultúra Mohács után megtorpan, hisz területünk a török hódoltság viharos részén van, felvonnul inkább a királyi Magyarország nyugodtabb északi régióiba (Sopron, Pozsony, Hegyalja). A török kiűzésével a XVIII. században ismét fellendül a termelés. A szőlőhegy, a szőlővel és a borral való foglalkozás – még a kemény munka, a dézsma, a kilenced és egyéb gondok ellenére is – mindig az élet derűsebb, reménykeltőbb oldalához tartozott. Ezt nemcsak a munka végeredményeként születő nedű kábító-mámorító hatása okozta, hanem a hegy kivételes hangulata, demokráciája. Ez utóbbi pedig nem más, mint a hegyközség.

Madarász L. 1978-ban írt szakdolgozata segítségével bepillantást nyerhetünk a hegyközségi életbe.

„A hegyközség közterület, melyhez társadalmi rang és hovatarozás figyelembevétel nélkül minden szőlősgazda egyenrangú félként tartozik. A falu társadalmában önálló, zárt világ. Tagjai nemesek, polgárok, ipartűzök, jobbágyok, zsellérek, intradensek (helybéli lakosok), extradensek (bebírók, távoli tulajdonosok) egyaránt. Érdekközösség a termelés biztonsága, a tulajdon illetve a használati jog háboríthatatlansága céljából. Vezetője a hegyelöljáróság, a Szent György napján választott hegybíró és 12 hegyesküdt, mely a közösség érdekében hivatalos közegként járt el adásvételi, örökségi, végren-

delkezési és hegyrendészeti ügyekben. Saját bírósággal, illetve bíraskodási joggal rendelkezett, mely független volt a falusi törvénybíró illetve testület tevékenységétől. A földesúr elismerte a hegyközség önállóságát és a választott tisztségviselők hatalmát. Viszonyukban sokkal inkább az egymásrautaltság, a közös érdek, a szőlők háborítatlan bírása dominált.” (Madarász L.: *A lovasi szőlőbirtoklás és hegyközség története a XVIII-XIX. században*. Szakdolgozat, 1978.)

Így válik egyenlővé polgár, nagygazda és jobbágy. A hegyen egyenlőség és mindenek előtt rend volt.

A gazdák kötelesek voltak a birtokokat elvlasztó gyeputakat, mélyutakat rendben tartani, mert ezeknek nemcsak a határjelölésben, közlekedésben, hanem a vízelvezetésben is komoly szerepük volt.

Az írásos kordokumentumok mellett ismert több térkép is. A II. József által készíttetett ún. első katonai felmérés már a Balaton-felvidék borvidék jellegét rögzíti. Vajkay Aurél, a nagy balatoni néprajzkutató mutat rá, hogy a szőlőtelepítések helyei szinte változatlanok az utóbbi kétszáz évben. A tóra néző lejtőket Vörösberénytől Keszthelyig mindenütt szőlő borította, egészen 1879 novemberéig, mikor is Balatongyörökön megjelenik a magyarországi szőlősgazdák számára a tragédiát jelentő filoxéra. Az ültetvények 65 %-a elpusztul. Területek néptelenednek el, az egykori derék gazdák kitántorognak Amerikába. Megjelennek a telekspekulánsok és fillérékért vásárolják fel az ekkor értéktelennek tűnő területeket. Így indul meg az üdülősödési folyamat, mely szomorúan vetíti előre a szőlőhegyek lassú halálát. Balatonfüred mellett Almádi, Alsóörs, Révfülöp is egyre polgáriasodik. Ez a periódus is szül építészeti értékeket, de a nyári délutánokon oromfalukkal és két szemükkel a Balatonba révedő kis présházak világa egyszer s mindenkorra a múlté.

Aztán jön Trianon – Magyarország szőlőterületeinek 40 %-át veszti el – majd a 1929-33-as gazdasági válság, a második világháború, utána a *nagyromlás* – a szocializmus.

1949-ben megszüntetik a már négyszáz éve jól működő hegyközségeket, alacsony felvásárlási árral államosítják a borkereskedelmet, bevezetik a beszolgáltatást. Egyre jobban romlik a minőség, és múlik a bortermelő kedv. Nyilván a nehezen megművelhető, meredek, a hegytetőhöz közeli szőlőket hagyják el leghamarabb. A nagy tévesz táblák inkább a lankásabb területeken, a hegy szoknyáján alakulnak ki. Itt pedig igazi minőséget produkálni – a már említett okok miatt – nem igen lehet. A zártkertek kialakulása ugyan egy lépés a – megszokottabb és kezelhetőbb – magántulajdon visszaállításához, de kis parcelláival valójában a Kádár korszak lenyugtató, elandalító ideológiájának szerves része volt, és megindította az egykori 3-5000 m²-es parcellák negyedére nyolcadára csökkenésével az egyre jobban elharapódzó *nyaralósodást*. Az első áldozatok a partközeli, vagy a városokhoz közel eső szőlőhegyek. A hegytetőket visszahódítja az erdő, a régi présházak kőhalmi ma már csak a gombázók pihenő- és merengőhelyei.

De hogy is keletkeztek egykor ezek az épületek?

A történet úgy kezdődik, hogy először ki kell vágni az erdőt, aztán meg kell nézni, hova lenne legjobb beásni a pincét. Persze a hegybe, minél mélyebbre, hogy a földtakaró jól szigeteljen. Így indul meg a forrás az egyre hűvösödő őszi éjszakákon a nyár melegét még szorongató vastagfalu pincékben, és marad jó állapotban a bor a következő nyárra, mikor a földpince tartogat még egy kis hideget a télből.

A pince előtt is lehet szőlőt darálni és préselni a szép őszi napsütésben, de Teréz napja felé már gyakran esik az eső. (A hagyomány szerint ekkorra érik be a rizling.) Célszerű hát fedett munkahelyet építeni a présház elé. Sose mellé, mindig elé. Ide már tüzelőalkalmatosság is illik. Meleg vízzel jobb kimosni szüret előtt a hordókat, meg aztán úgy tisztességes a dolog, ha a kellő mustfokot a víz elpárologtatásával érjük el. Szerencsére napjainkig megmaradt sok kandalló, melynek boltozati kiváltóját felfüggesztik a fafödémhez, vagy oszlop gyámolítja. Legszebb a kőoszlop; kő aztán errefelé van bőven. Természetesen a kőoszlopról mindenhol elmesélik, hogy az a közeli, elpusztult falu románkori templomának volt tartozéka. Gyönyörű folytatása a Kerekidombon portyára gyülekező, majd a kastélyból titkos alagúton a templomba menekülő magyarok mesevilágának. Ennél már csak az a szebb, amikor azt regélik, hogy csendes éjszakákon hallatszik a föld alól a templom harangjának tompa zúgása.

Jól esik néha megpihenni. A présházban – főleg szüret táján – nagy a rumli, folyik a mustlé, sok a muslica, meg a darázs. A présház elé célszerű pihenőszobát építeni. Így alakul ki aztán a háromosztatú parasztház kistestvére, kicsit fentebb, a hegyen.

Sokszor messziről kell jönni a szekérrel. A balatoncsicsói-aknak inkább a Szentantalfához közelebb eső Szent Balázs-hegyen voltak a „szölleik”. A mi szentbékállai présházunkba az ide 20 kilométerre levő Vigándpetendről jött a gazda dolgozni. Egy hetet is eltöltött gyakorta a házban. Ehhez pedig már istálló is kellett. Így alakul ki a kétszintes (emeletes) présház. Alul a pince, fent pedig a pihenőszoba- présház-istálló hármassága. Az egyszintes présházaknál ez a rétegvonalakra merőleges bővítési mód már nem lehetséges, megszületik az oldalistállós elrendezés. Ez a furcsa, bájosan aszimmetrikus forma is jellemzője a Balaton-felvidék nyugatibb részeinek.

Ezzel kis ízelítőt adtunk a présház-történetből. Végezetül építészkedjünk is egy kicsit. A tisztességes építésznek, aki ezen a gyönyörű tájon dolgozik, mindezeket tudnia kell. Tudnia kell, hogy a présház kialakulási folyamatában vázolt módon a régi házak mindig a rétegvonalakra merőlegesen épültek, és az esetek javarészában ebben a vonalban bővültek. Ha nem, akkor is az oromfalukkal a Balaton felé forduló arcukat mindig megőrizték. Nem vitás, nagyon nehéz ellenállni a kísértésnek, és a mohó építetői vágnak, hogy valamennyi ablakból a Balatont lehessen látni. A présház mindig a domb, a telek tetején van, mint a római villa rustica. Pedig milyen batorságnak tűnik, hogy a szőlőt szüretkor a puttonyban felfelé kellett cipelni. A dolognak ez a része igaz, de fentről érzem igazán úrnak magamat. Előttem a birtokom, meg a gyönyörű Balaton, és a nap is innen süt a leg-

szebben. Innen látom jól, hogy jár-e idegen a mezsgyémén, garzálkodik-e a seregély. Erkély nincs. Erkély maga a gyönyörű táj. Nem szebb az 3 méterrel magasabbról sem. Különösen fontos ez a magatartásforma a Felvidék nyugatibb részein és a varázslatos belső medencék szőlőhegyein, ahol a nyaralósodási folyamat még visszafogható.

Van egy Balaton-felvidéki Nemzeti Parkunk, ahol szigorú előírásokkal próbáljuk megtartani a szőlőművelést, csak nagy parcellákra korlátozni az építkezést, és kívánatosnak tartani a hagyományörző formavilágot. Félünk attól, hogy az EU-ba kényszerültünkkel nemhogy szőlőtelepítéshez kötnék az építési tevékenységet, hanem azt inkább majd szűkebb kontingensekre korlátozzák. Keserűen nézzük az Unió szerencsésebb történelmi országaiban a nálunknál sokkal mostohább körülmények közötti virágzó, sikeres és piacképes bortermelést. Értünk annyira a dologhoz, hogy tudjuk a Rajna és Mosel vidék 60 fokos, csupakő lejtőin csak igen komoly támogatással érheti

meg a gazdálkodás. Ez egyenlőre nálunk, fapados EU-soknál csak hiú remény.

Elbeszélgettem egy iskolázott, más megélhetési forrással is rendelkező falubelinkkel.

– Mondd, neked megéri a bortermelés?

– Egy frászt! De tudod, csinálnom kell. A nagyapám is csinálta, az apám is, bennem van a kényszer, hogy én is csináljam. Azért ez így szép, aztán majd csak lesz valahogy.

Én magamat boldog emberek érzem, hogy ezen a nagyon szelíd, emberi léptékű pannon tájon születtem, itt nevelkedhettem, jó borokat ihattam, és itt dolgozhatom.

Illyés Gyula soraival búcsúzom:

*Hű nevelőim, dunántúli dombok,
ti úgy karoltok, hogy nem korlátoztok,
nem fogtok rabul, amikor öleltek,
ti úgy öveztek, hogy égig emeltek.*

Szűcs Endre

A LENGYELEK

Ismét Krakkó felé visz az autó. Árva vára hólepelrel is fenséges. Istenem, mekkora volt ez az ország! Most már tudom, hogy Kollonich Lipót kegyetlen robbantgatásait a Rákóczi szabadságharc után Árva vára azért úszta meg, mert éppen lengyel tulajdonban volt, Krasznahorka meg azért – ma sincs másként – vár helyett kastélyá minősítették Bécsben némi kis protekcióval. A burgenlandi várak: Léka, Fraknó, Lánzsér meg Sopronkeresztúr a derék habsburgpárti Nádasdyak, Batthyányiak, Esterházyak tulajdonában voltak az adott pillanatban. A többi odalett. Szállingózik a hó, lassan megyünk, van idő elmerengeni. Balról elhagyjuk az érdekes boronapincéket. Pince itt? Hát meg sem terem a szőlő. Biztos a tót atyafiak krumplicskát tartottak benne. Felérünk a hegytetőre. Oravka fatemploma mellett mindig megállunk legalább egy percre, ha csak nem lehet bemenni. Ha igen, az igazi csoda: padlótól a mennyezetig – fára festett, egyszerűségében is lenyűgöző magyar történelem. Talán ez a Szent Korona legészakibb temploma?

Krakkóban nagy meglepetésre a gyönyörű reneszánsz tér feldúlva, felásva, bedúcolva, körbekerítve. Itt is volna egy Funár, mint a kincses városban, Kolozsvárt? Nem lehet, hiszen az utolsó választás másnapján szinte valamennyi autó ablakába táblát akasztottak: Én nem Kvasnievskire szavaztam! Megtudtam, a régészek itt is ásnak. Találtak is sok mindent, például két mérlegházat. A régész és építész mindenképpen meg akarja örökíteni munkáját és önmagát: mindezeket be kellene mutatni. Krakkói barátom, Jacek Chrzaszczewski, a városi műemlékfelügyelőség derék katonája odavisz. Egy helyen kipróbálták: járható üvegpadlón pillanthatunk le a múltba. Érdekes, csak az üveg kopik, párasodik, néha beázik. Nehéz dolog a műemlékvédelem.

Jómagam múltjába is bepillantok. Életem java részét erdélyi és felvidéki barangolásokkal töltöttem. Sosem voltam hajlandó tudomásul venni, hogy a magyarság egyharmada önhibáján kívül került határainkon túlra. Szinte röstellem bevallani, hogy

2001-ben jártam először Lengyelországban. Azt is a véletlen hozta: a műemlékfelügyelőség a rekkenő nyárban rámakasztott két lengyel hölgyet, akik odakint színes üveglakok kutatásával foglalkoznak. Idegesen nézegettem a naptáromat a közelgő határidőkkel és nyaralással, de belementem. Innen nem részletezem tovább, csak a lényegét írom. Még azon az őszön kiállítás Krakkóban a budapesti díszüveg kutatásainkról. Nem akárhol, a csodálatos Mehoffer házban. Ő a krakkói Róth Miksa. Ugyanolyan varázslatos lakásmúzeuma van, mint a mi Róthunknak a Nefelets utcában. Hányan tudnak erről Magyarországon? Aztán üveges konferencia Krakkóban, Wroclavban. Itt már a lengyel *Vitrázs körtagjának* választanak az építész, művészettörténész, üvegfestő tagok. Remek társaság. Minden lehetőséget megragadnak, hogy egy magyart fogjanak maguknak és azt agyonszeressék. Összeszorul az ember szíve, ha rá gondol: ez a mocsadék fél évszázad is kevés volt ahhoz, hogy a több évszázados, Európában páratlan barátságot tönkretégye. Pedig a megnyomorított két nép rá volt kényszerítve, hogy sefteljen. A magyarok a zakopanei piacon vásárolták zsákszám a twistpulóvert, a lengyelek – nemcsak prolik, de csóró, rosszul fizett értelmiségiek is – ott dideregtek kacatjaikkal a rosszemlékű *lengyel piacokon*. Ez lett a híres *polak wengier dwa bratanki, i do sabli, i do szklanki*-ből (lengyel magyar két jó barát, együtt harcol s issza borát). Hadik Andrással meg egyik fiammal a wroclawi konferencia egy éjszakáján bekeveredtünk egy nemzetközi jazzfesztiválba, amelyet a városszéli elhagyott gyárépületben rendeztek. Óriási élmény. A jegyszédő egyetemista fiúk: *Ja, ti magyarok vagytok, nektek nem kell fizetni*. Pedig borsos volt a belépő ára. Hányan tudják ezt Magyarországon, hány építész ápol lengyel-magyar kapcsolatokat, hányan gondolnak arra, hogy ezzel a 40 milliós országgal egy padban ülünk a fránya EU-ban?

Lengyel építészeket kalauzoltam a Balaton-felvidéken. A beszélgetés végén Tomaszewski professzor, a lengyel ICOMOS

elnöke megígérte, hogy felszólal az EU kulturális bizottságában és felveti azt a problémát, hogy Európában két olyan ország van (a lengyel és a magyar) amelynek műemlékei jó része a mai határain túlra szorult. Most már tudom, hogy az ő „házsongárdi temetőjük” Lembergben van. Kár, hogy a Vitrázs kör lembergi kirándulásán még nem ismertük egymást. Minden év Úr napjának hetében kirándul valamerre a társaság. 2003-ban 40 lengyelnek én mutattam be Budapestet, majd mentünk Prágába, aztán Bécsbe. Ezekon az utakon már én is részt vettem.

Bécsi kirándulásunk búcsúestéjén a jó kis balatonfelvidéki bor kóstolgatása közben kiderült, hogy a társaságból szinte senki nem volt még Erdélyben. Egyébként tökéletesen tájékozottak a magyar történelemről, trianoni csúfságról is. Ugyanaz a félsz él bennük Romániával kapcsolatban, mint még mindig sok hazai atyáinkfiában. Felfal a medve, megesz a román. Hát drága lengyel cimboráim, Romániában sokszorta jobb a közbiztonság, mint Ukrajnában, és megkockáztatom, mint Magyarországon.

Szóval idén Erdélybe megy a csapat. Kissé szorongva vállaltam el, de aztán rájöttem, ott vannak a mi előretölt helyőrségeink: Váradon Hegedűs Alíz, Kolozsvárt Müller Csaba meg Tóthfalu Gábor, Szeredában Bogos Ernő és Esztány Győző, Szentgyörgyön Zakariás Attila. No meg picit én is otthon vagyok arrafelé.

És most térjünk vissza a forralt bor lehelletű, füstölt gurál sajt illatú Rynekre, a krakkói főtérre.

Egy fantasztikus hölgy, Ewa Grzeh, aki lengyelként 30 éve Franciaországban él, nagy lengyel- és magyarbarát, kitalálta hogy rendez egy lengyel-magyar-francia üvegművészeti kiállítást. Fűri Judit és Gonzales Gábor barátaimmal és munkatársaimmal bekerültünk a magyar csapatba, Borkovics Péterrel, Polyák Jánossal és Szőke Barbarával együtt. Én még ilyen magasztos, elvárásolt helyen, mint a krakkói dominikánus kolostor kerengője, nem szerepeltem. Itt állítottak ki mai műveikkel az üvegművészek. A restaurációs munkák sem akárhová kerültek. Ezeknek a Cartoryski múzeum kőtára adott otthont. Lenyűgöző, hogy a lengyelek milyen sok új templomablakot csinálnak. Tudnak valamit, nem hagyták el a vallásukat úgy, mint a magyarok.

Érdekes történet: a lengyelek néhány héttel az elég gyatrán sikerült magyarországi EU-s szavazás után voksoltak. Nem kis mértékben a riasztó magyar eredmény miatt, meg tudva a vidéki Lengyelország jogos aggodalmait, két napra szabták a szavazást. A szombat szánalmas eredményt hozott, ám vasárnap, bíborosi utasításra minden templomban belefoglalták a szentbeszédbe, hogy menj el és szavazz igennel. Nagyokos liberálisok, mit mondtok, avatkozzon-e be az egyház a politikába, vagy ne? Nézzetek csak kicsit körül, mit csinálnak a román pópák Moldovában?

A krakkói Malopolski Instytut már régen kért, hogy tartsak előadást a budapesti üveglablakokról és balatonfelvidéki munkáimról. Ezt az üveges kiállítás megnyitója előtti két napra tették. Különösen az építészeti előadásnak volt nagy sikere. Lengyelországban – mondják az okos barátaim – nem volt komoly népi építészet, leszámítva az egykori Árva vármegyét, – melynek egy része Lengyelországba szorult, nagyobb része Szlovákiába –, valamint a Zakopane környéki gurál kultúrát, ami szült egy lengyel Kós Károlyt is, Stanislaw Witkiewiczet. Kíváncsi vagyok, hány magyar építész tud róla. Kós Károlyt és Makovecz Imrét viszont tanítják a lengyel egyetemeken.

Teljesen véletlenül esett egybe ott-tartózkodásunk a legújabb *Kresy* kiállítással. A kresy lefordíthatatlan szó. Talán határok nélküli határtalan jelent, ha nagyon lírai akarok lenni. Valójában a végekről, a határon túlra szorult lengyel kultúráról van szó. A történelem egy adott pillanatban megszületett kegyéből kifolyólag a három részre szakadt Lengyelország 1920-ban egyesülhetett. Nem gondoltam volna, hogy van még hit, szeretet és energia az ukrán, belorusz és litván honfitársakkal is foglalkozni. Ebben az országban 2004 december 5-e elképzelhetetlen volna. De másutt is.

Most éppen Ukrajna volt soron. Lenyűgöző gazdagság! Több terem kikapétázva a szebbnél szebb emlékekkel, kissé ugyan a szovjethatalom által megtépázottan.

Végigcsodáltam a gyönyörű épületek sorát. Csak az utolsó teremben jutott eszembe: hol vannak a zsinagógák, az ortodox imaházak, síremlékek és ravatalozók? Úgy tudom, ebben a térségben elég szép számmal éltek zsidók. Nem voltak ott kicsit antiszemiták, hogy a rengeteg embernek Magyarországra kellett menekülnie? Eszembe jutott a *Hegedűs a háztetőn* jelenete, amikor egy ködös szombati napon az oroszoknak rossz kedvük volt és bánatukban pogromot csináltak.

Lengyel barátaim azt válaszolták, hogy ezeknek a zsidóknak semmiféle lengyel identitástudatuk nem volt, meg ez a kiállítás a katolikus lengyel műemlékekről szól, hisz a reformáció náluk szinte nyomtalanul múlt el, de még görög katolikusok is kevesen vannak. Azért elgondolkoztam, mi lett volna, ha *A megfestett fény* című könyvünkben kihagytuk volna a zsidó emlékeket, amelyek nagy részét a Galíciából menekültek hozták létre. Persze ez föl sem merült bennünk, pedig mi állítólag antiszemiták vagyunk. No, de nem akarom ezt a kis írást rossz szájjal zárn.

Minden este együtt vacsoráztunk vitrázsos barátainkkal. Egyik alkalommal meghívtak a közkedvelt *Dezerterkocsmába*, mely arról a népszerű lengyel-ceh-magyar kooprodukcióban készült filmről kapta a nevét, melyben a három náció egy-egy katonája közösen dezertál a monarchia hadseregéből. Döbbenet az arcokon, hogy én erről nem tudok. Szégyenkezve foglalom el a helyemet, de mindjárt otthon érzem magam, mikor Ferenc Jóska mosolyog rám az egyik falfülkéből: a falakon a boldog békeidők relikviái.

Eszmét cserélünk a céklaleves mellett. A Kós Károly Egyesüléséről mesélek. Tetszik nekik, de mikor a vándoriskolat részletezem, egyik ámulatból a másikba esnek. Most érzem, hogy mennyire igaza van az Atyamesternek, hogy nem is fogjuk fel, hogy párját ritkító dolgot csinálunk mi itt. Csatlakozni szeretnének, boldogan küldenének vándorokat hozzánk, szívesen fogadnák a mi gyerekeinket. Ha nem lett volna egyébként is szép a krakkói karácsonyvárás, ezért megérte volna eljönni. Műemlékes barátom már tavasszal jönne, Krysztyna Pawlowska, tájépitész professzorasszony azonnal küldene tanítványokat. Kár, hogy ilyen vén vagyok, de hátha valamelyik vándort be tudom izzítani.

Még kicsit sétálunk a Ryneken. 10 órakor előbukkan a Mária templom toronyablakából a trombitás, rázendít, és ha nem tudnám, hogy a tatárok nyíla fojtotta belé a szót, azt gondolnám, az adventi hidegben csuklott meg a hangja.

ÁLLATKERTI FEJLESZTÉSEK

A pápua-röpde és a papagájlak helyén korábban is állt épület, inkább csak rögtönzött sufni. Ezeknek és a kondoröpdének a felújításába kezdett bele az Állatkert 2005-ben. A KÖH műemléki felügyelője, Lampert Rózsa közbelépésére született meg a kompromisszum, hogy a már megkezdett építkezéseket az eredeti, 1909-10-es tervek figyelembe vételével folytassák. Így kaptam lehetőséget az új tervek készítésére.

Először a pápua-röpdével kellett foglalkozni. Az épületet lealapozták, ezért már nem lehetett hátrébb tölteni, hogy kevésbé zavarja a madárház látványát. Szerettem volna, amennyire lehet, az építéskori koncepcióhoz igazodva helyi hagyományokat követő házakat létrehozni. Az elképzelésem az volt, hogy száz év múlva már elmosódhat a különbség a ma épített és a Kós Károly idejében épített állatházak között, ha sikerül az ő szándékaikat, formáikat követni. Azt semmiképpen nem akartam, hogy modern skatulyaházak készüljenek, részben azért, mert olyanokat nem tudok tervezni, részben azért, mert az a véleményem, hogy a kivitelezés során várható hibák és az épületek öregedése a modern épületeknél inkább elvesz az eredeti mondanivalóból. (A jó hagyományos épületeket az eltelt idő gazdagítja.) A célokat most is jónak tartom, de a megvalósításba hibák csúsztak; nem sok, épp csak annyi, amennyi a különbség a monarchia és a mai ország között. Kis jóindulattal a laikus szemlélő azért azt gondolhatja: az évek során kissé elrontott, elrongyolódott, rosszul felújított Kós- házakat lát.

Az épülethez előképeket kellett keresnem. Nauru szigetén a bennszülöttek pergolákat ácsolnak a tengerparton, ahol a

szelíd fregattmadarakat etetik. Az épületet emögé a pergola mögé próbáltam elrejteni. A ház maga pápua új-guineai falusi gazdasági épületet másol. A lábra állítás az alulról történő szellőzés miatt fontos. A használt motívumok között van a kígyó és a madár, mindkettőnek mágikus erőt tulajdonítanak és mítoszaiak alapelemei.

A pápua-röpde a dzsungel fái közé képzelhető épület, a pergolát – liánok helyett – befutja a vadszőlő, a házat pálmalevélhez hasonló rajzolatú zsindefyedés borítja. A faoszlopok, szelemenek vége faragott, rajtuk stilizált madár és kígyófejek. Otthon egy szarufa végét kifaragtam, az ács (Berke József) ennek alapján a többi műhelyben megfaragta. A házra 25 cm-es rönkfá burkolat volt kiírva, közöttük távolságtartó deszkabetétekkel. Menet közben sok vita után a 25 cm-t 20 cm-re alkudták. A valóság 14,5 cm lett. Innen a kis elrontott „erdérház-filing”. Sokat küzdöttem a lakatosokkal is. Hiába készült 1:1 rajz, az eredmény mégis kicsit ostoba madárfejezet lett, a másik röpdénél már majdnem jó volt, ott csak a mellső vas maradt el.

A bosszúságok ellenére a mesterek örömmel dolgoztak és büszkéek is voltak a munkájukra. Lehet, hogy még többet kellett volna művezetni, mint heti 3-5 alkalommal fél napokat, de csak ennyit sikerült. A feliratokat szintén kirajzoltam 1:1 méretben, ezeket sikerült megcsináltatni. A kivitelező ígéretet tett, néhány hiba utólagos kijavítására, erre van is remény, hiszen a munka jó kapcsolatban folyik tovább, most épül a tóparti krokodilház.

A papagájlak már majdnem készen volt, amikor átvehettem a munka folytatását. Valaha ennek a helyén állt a hollók hatvanas

évek végén épített bódéja. A tetőt, a koszorút, a szerelt földemet és a kifutót sikerült visszabontatni. Az új ház észak-amerikai sámánkunyhó másolata. Megpróbáltam a lekerekített alaprajzú falakat átmeneti terekkel kapcsolni a környezethez. De ez csak részben sikerülhetett, a ház eleve kicsit nagy volt.

A rönköket eredetileg csak felül szerettük volna megfaragtatni. Az építkezés közben aztán sokáig az volt a helyzet, hogy egyáltalán nincs lehetőség a faragásra. Hosszú csaták után viszont átbillentünk a ló túlsó oldalára. Csak a hátsó részen lévő két oszlopnál sikerült a kívánatos mennyiségű faragásnál maradni. Azt hiszem nem voltam elég erős a sokfrontos harchoz, sok félelmem is volt az építkezés során, hogy amit csinálok, jó-e egyáltalán; a törekvésem nem csupán a már elrontott munka eltakarására való-e? Bizonytalan voltam benne, hogy az elkészült házát mennyire lehet vállalni. A csomópontok kialakításánál csak arra futotta az erőmből, hogy a tervtől való eltérések következtében kialakult károkat hozsam helyre. Hiába beszéltek át a kivitelezés menetét, mégis adódtak olyan helyzetek, amikor a kivitelező nem tudta azt az építési sorrendet biztosítani, ami előfeltétele volt a következő fázisnak. A vesszőfonatok méretre készítése nem sikerült, nincs lefestve alatta a fal stb. A két nyitható ajtóra új fonat fog készülni, az ács erre is ígéretet tett. Eredetileg a pápua-röpde kígyószelemenjei sem sikerültek az elképzelésem szerint, de azokat már kicserélték. Így bízhatom a többi hiányosság utólagos megszüntetésében.

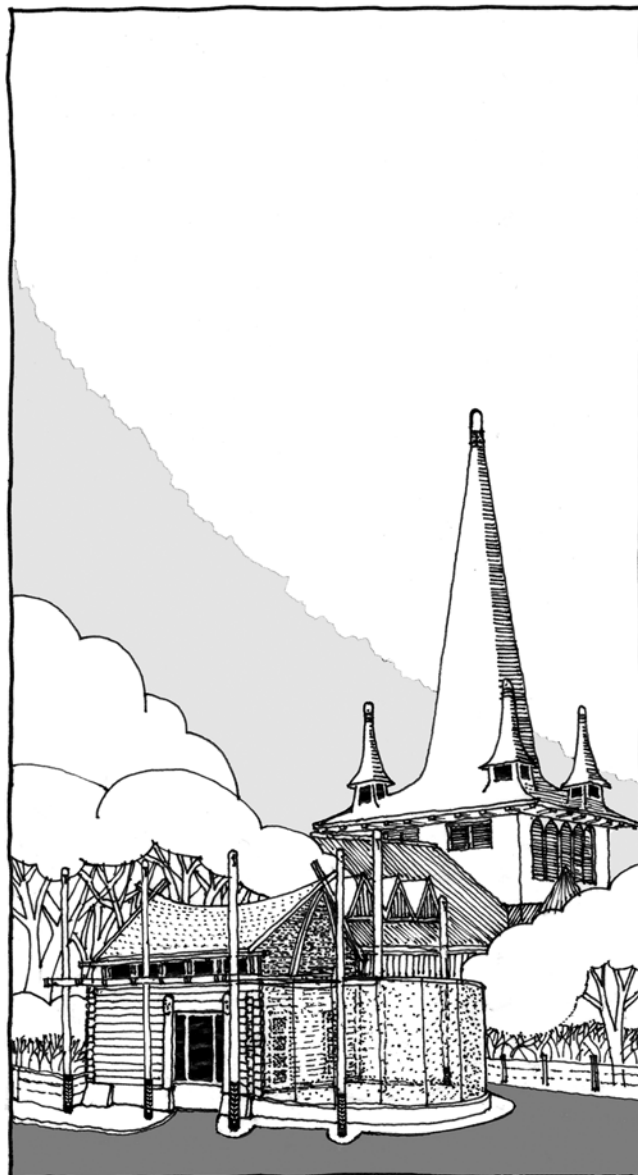
A kondorröpdét szinte teljesen szétszedték, homokfúvással megtisztították és a rothadó részeket újakra cserélték. A körröpdében eredetileg vízi szárnyasok laktak, belső feltöltését amit a hetvenes évek elején végeztek, kitakarítottuk. Az eredetihez képest 20 cm-rel megemeltük az acélszerkezetű oszlopok magasságát az állattartó törvények szigorodása miatt. Az eredeti dróttüveget laminált antireflexiós biztonsági üvegre cseréltük. Így élvezhető a sisak alatt lakó barátpapagájok közös fészke.

A Kós-tervezte krokodilházat 1926-ban a tó északi jelenlegi partvonalának kialakításakor lebontották. Akkor a krokodilok beköltöztek a pálmaház addig kávézóként működő részébe. A pálmaház rekonstrukciója kapcsán, 2000-ben a kávézó visszakerült az eredeti helyére.

Az új krokodilház elhelyezésére az Állatkert anyagi helyzetét figyelembe véve csak a tó délnyugati öble jöhetett szóba, egyébként tájolási szempontból is ez a legkedvezőbb. Eredeti formájában a krokodilházat két kis fahídon át lehetett megközelíteni, ezek közbezártak egy öblöt, ahol a krokodilusok nyáron sütkezhetnek a napon. A házon belül kis krokodilmedence volt, amit terráriumokkal szegélyezett közönségtér vett körül. A jelenlegi állattartási szabályokat figyelembe kellett vennünk, ezért a megfelelő méretű, jócskán megnövekedett belső medence és a közlekedők után terráriumoknak már nem maradhatott hely. Az épületet kis mértékben meg is növeltük úgy hogy az eredeti arányokat ne borítsuk fel. Az építkezés folyik.

A tervezési és építési munkákat Lampert Rózsa műemlékvédelmi felügyelő nagy figyelemmel kísérte, segítsége sokat jelentett. A tervezést a Gall és társai Építésziroda Kft. Keretében végeztem. Megbízó a Fővárosi Állat- és Növénykert.

Pápua-röpdé, Papagájröpdé

Építész tervező: Czégány Sándor; rönkszobrok: Mónus Béla fafaragó művész; ács munkák: FA-BEST, Fót; épületgépészet, lakatos munkák: NOVOTERM '96 Kft. Budapest

Krokodilház

Építész tervező (Kós Károly tervei alapján) Czégány Sándor; építész munkatárs: Horváth Zoltán Vilmos, Reischl Júlia; gépész tervező: Falusi László, Kovács Gyula; statika: Dangelné Braxatoris Franciska; elektromosság: Tóth Zoltán T-Zeus Kft.; generál kivitelező mindegyik épületnél: BALUSTER Kft. Gödöllő

Köszönetet mondunk a BALUSTER Kft-nek e számunk megjelenéséhez nyújtott segítségéért.

THOMAS MEYER

LUDWIG POLZER-HODITZ ÉLETRAJZA

Thomas Meyer látogatásával egyidőben, 2006. május 26-án ünnepléses könyvbemutatókra került sor a Szabad Gondolatok Házában. Thomas Meyer: *Ludwig Polzer-Hoditz – Egy európai szellem* c. könyvének magyar fordítását Scherak Mária, Wirth-Veres Gábor és Lauer Katalin készítette, Bistey Zsuzsa és Kótai Zita lektorálta és az Arkánium Szellemi Iskola kiadásában jelent meg.

Ludwig Polzer-Hoditz: *Az európai Közép misztériuma* c. könyvét Terényi Éva és Kádas Ágnes fordításában, az Ita Wegman Alapítvány kiadásában olvashatjuk. Az eredeti mű 1928-ban Bécsben jelent meg, majd a benne közölt Steiner előadás-szövegek közlési jogát kétségbe vonva a kiadványt bezúzták, csak néhány száz példány maradt meg belőle. Mostani, magyar nyelvű megjelenítése a második kiadás, vagyis jogos azt mondani, hogy így vált újra közkinccsé a szerzőnek az Osztrák-Magyar Monarchia szellemtörténeti titkait feltáró kötete.

Karl Heyer: *A nemzeti szocializmus lényge és szándéka és a német nép sorsac*. kötetét Wirth-Veres Gábor fordította és az Ita Wegman Alapítvány adta ki. Szerzője még a második világháború közben írta meg a könyvet, amikor nem álltak rendelkezésére más források, mint személyes tapasztalatai és a szellemtudományos szemlélet, amellyel a folyamatok lényegét tudja megragadni.

Thomas Meyer könyvével kapcsolatban Bistey Zsuzsa mondta el az alábbiakat: Szakmámnál fogva – pszichológus vagyok – mindig nagyon érdekelték az emberi életek, sorsok. Amikor Rudolf Steiner tanításaival először találkoztam, érzékeltem ezeknek a tanításoknak a nehézségét. Ugyanakkor szenvedélyesen érdekelt, hogy mi lett annak az embernek a sorsa, aki az antropológiát Európa és az emberiség számára elhozta. Elolvastam mindazt, amihez akkoriban, 27 évesen Dél-Afrikában hozzá tudtam jutni, s döbbenetes volt érzékelni, hogy egy szellemi impulzus hordozója milyen végzetrel néz szembe a földön. Mit jelent, ha valaki ekkora szerepet vállal.

Az évek során – ugyancsak a szakmai érdeklődéssel – elolvastam mindazt, ami az antropológia meghatározó személyiségeinek életútjáról akkor angolul hozzáférhető volt. Fontos volt számomra az a felismerés, hogy Rudolf Steiner, működése kezdetétől elsőrendű céljának tartotta, hogy az emberekben felébressze a végzettudatot, a sorsérzékenységet. Ezt nem tudta megtenni, legalább is nem úgy, ahogy akarta volna, mert az emberek félték ettől a tudástól. 1902-ben már hozzákezdett ehhez a munkához, végül 1924-ben, tanítói munkássága és szellemi pályája vége felé még egyszer, utolsó kétségbeesett erőfeszítéssel megtette, amit tehetett: ránkhagyta a kamma-előadásokat.

Amikor ezt a történetet végignéztem – akkor már Magyarországon éltem és dolgoztam –, arra gondoltam, talán többet kellene foglalkozni a jelenséggel, hogy mi történik egy mai emberrel, amikor felveszi magába az antropológiát. Amikor elkezd foglalkozni az antropolófiával, történik valami más is: az antropológia is elkezd foglalkozni vele. Az emberi léleknek

bizonyos változásokra fel kell készülnie és ezek a változások a lelki világát sokszor hihetetlen krízisek felé vezetik. Minél jobban elmélyül a tanulásban, azaz ha nem csupán adatszerűen jegyzi meg az antropolófiát, biflázva, mint diákkorunkban a vizsganyagot, akkor előbb-utóbb lényében olyan változások történnek, amelyek nem mindig pozitívak, mert mielőtt építeni lehet, néha rombolni is kell.

Érdeklődésem középpontjában az emberi élet állt: az antropológiából fakadó emberi sorstudat és ennek következménye szociális életünkben – a XX-XXI. század emberének beavatási terében. A 90-es évek végén megismerkedtünk Emanuel és Cordula Zeylmansal, és óriási lehetőséget láttunk abban, hogy Ita Wegman általuk feldolgozott életrajzán keresztül szembe-süljünk azzal, mi történhet egy közösséggel, amely egy impulzus képviselőjén, folytatásán és népszerűsítésén dolgozik. Mi eshet meg velünk akkor, amikor bizonyos körülmények között éppen az ellenkezőjét tesszük annak, amit tennünk kell? Ez könnyen elképzelhető végzet akkor, amikor az ember tanulmányai és a belső lelki fejlődése nincsenek egyensúlyban egymással. Az Ita Wegman életrajz ebből a szempontból megvilágosodás volt számunkra. Azt is megértettük, hogy miért nem beszélünk erről. Az ember bizonyos irányban szereti alkalmazni emlékező tehetőségét – ezt a terápiából is tudjuk. Az anamnézis mindig kínos, de semmiféle terápia vagy gyógyítás nem kezdődhet el nélküle. Ez állandó folyamat, az ember újra és újra visszatekint és felfedez dolgokat, így jobban tud a jövőben változásokat eszközölni.

Ezzel párhuzamosan ispánki életünkben nagyon hasonló folyamatok játszódtak le. Miután egy csapat óriási lelkesedéssel tájékozódik az antropológiában – 10 éven keresztül hangzanak el az előadások, gyűlnek a jegyzetek –, elhatározzuk, hogy együtt fogunk élni és dolgozni. Úgy képviseljük majd az antropolófiát a tehetséges, jó és gazdag lelkű népben, hogy az hatalmas áramlattá bontakozzon ki, hisz Magyarország szabad, az illegálitás kényszere megszűnt. És akkor szembe kellett néznünk a ténynyel, hogy a szellemi próbákat senki sem kerülheti ki. Esméket magunk elé állítani egy dolog, s mikor meg akarod valósítani azokat, szembesülsz az ideákhöz fűződő igazi kapcsolattal.

15 év után mi is fordulópont előtt állunk Ispánkon, mert azt látjuk, hogy ami 91-ben lehetségesnek, kívánatosnak tűnt, ma már nem az, visszahúzódtól előlünk. 91-ben ragyogást, nyitást érzékelünk, valami elkezdődött, ami 98 után fokozatosan visszahúzódtól és ma, mintha minden a pralaya állapot felé tartana. Természetesen az ember nem hagyja abba a munkát, de a munkának mára egy másik aspektusa került felszínre.

Megtanultuk a gyakorlatban, hogy mit jelentenek az életben az ellenerők egy olyan ember számára, aki vállalta egy szellemi impulzus képviselőjét. Legyen nő vagy férfi, munkahelyen, iskolában, otthon, a tanuló körben – mi történik vele? Miért harcolunk egymás ellen? Miért teszünk olyan lépéseket, amelyek épp azt az impulzust lehetetlenítik el, amelyet képviselni kellene? Egy erőteljes önismereti folyamat indul el az emberben.

Mi oda jutottunk, hogy ezekkel az életrajzokkal úgy dolgoztunk, mint ajtókkal a szellemvilág felé. Nem tudjuk, hogy a Michael-prófécia megvalósult-e, és ha igen, akkor hogyan? Hol vannak a nagy szellemek, akik annak idején földre hozták az antropozófiát? Eljöttek-e erre az ezredfordulóra, hogy segítsenek? Nem tudhatjuk. Azt viszont tudhatjuk, hogy ami ma az ő életükből kiolvasható, feldolgozható, végiggondolható, az bennünk erővé válik. Ez az erő hidat ver számunkra a szellemvilágba, egy-egy ilyen életrajz tényleg olyan mint egy szélesre tárt kapu.

Ludwig Polzer-Hoditz életrajzát – amelyet Scherak Mari hatalmas, áldozatos munkával fordított –, augusztusban kaptuk kézhez és idén márciusig foglalkoztunk vele mondatról mondatra. Munka közben átélhettük Közép-Európa életének egy drámai, a szakadék szélére vezető korszakát, és állandóan az volt az érzésünk, hogy ma teljesen hasonló helyzetben vagyunk. Ma is szakadék felé menetelünk.

Ispánk viszonylatában ezt úgy jellemezném, hogy mindenképpen váltani kell. A régi módon tájékoztatni, jelen lenni nem elég. Az ország viszonylatában meg azt éltük meg, hogy ami 91-ben elindult, abból sorra a legnegatívabb lehetőségek valósultak meg. Nem szabadabbak lettünk, hanem egyre jobban beszorítanak bennünket és nagyon ismerős erőkkkel szembesülünk. Kibomlott előttünk Polzer-Hoditz élete, az ő hatalmas, európai lelki kultúrája, aminek révén képes volt végignézni a pusztulást. Nem tiltakozni, aktívan benne lenni, végignézni úgy, hogy a végzet iránti érzékenységet fenntartva objektíven tudja áttekinteni mindazt, ami vele történik. Hatalmas út ez olyan szempontból is, hogy az arisztokrata dúsgazdag család sarja, aki a nevelése során a kultúrából, művészetekből mindent megkap, egy bécsi központi osztályán végzi, ahol éhenhalt volna, ha két hölgy időnként élelmet nem vitt volna neki.

Mire a munkát befejeztük, Magyarország is válságos helyzetbe került, és elkezdtünk azon töprengeni, hogy hogyan tovább? 91-től kezdve egy perccig sem gondoltuk, hogy ha valaki szellemtudománnyal foglalkozik, annak távol kell tartania magát a politikai élettől. Ez olyan lenne, mintha az ember bezárkózna egy szobába és azt mondaná, hogy a magam gyönyörűségére, magam művelésére olvasok antropozófiát. Egészen természetes, hogy ami most Magyarországon történik, a csúszás lefelé, újabb lehetőség arra, hogy feltegyük a kérdést: hogyan állunk benne ebben a folyamatban? Hogyan tudok hatni benne? Ha az ember túl sok elméleti tudást szerzett az antropozófiából és a folyamatokat meg tudja nevezni, hogy ilyen vagy olyan ellen-erő; a kérdés így hangzik: hogyan tudok levonni ezekből az összefüggésekből olyan gyakorlati lépést, amit végre is tudok hajtani, aminek vállalom a végrehajtását.

A könyvből világossá válik az a felismerés, hogy vannak bizonyos, nagy szellemi tudással rendelkező körök, amelyek évszázadokra előre feltérképezik népek, akár kontinensek sorsát. Ha ilyen szempontból újra vizsgáljuk a történelmet, rémülten döbbenünk rá, hogy ezek a tervek sorra megvalósulnak. Annyit mondhatunk mindössze, hogy újra meg újra felbukkan egy periférius erő, ami ebbe az előre átgondolt tervbe mégis hozhat valami változást. Sokkal többről nem beszélhetünk. Lehet azt mondani, hogy ha az antropozófia bölcsőjénél éberebben álltunk volna, Európa sorsa ma más lenne.

Ezen felesleges spekulálni, a kérdés az: ha a mai földi ember kézbe veszi Polzer-Hoditz életrajzát és megidézi ezt a lényt, milyen kontaktust, milyen hidat építhet ki felé a szellemvilágba?

Hidat, amelynek köszönhetően a leghetlenebb helyzetben is rátalál egy kreatív eszmére és azt meg is valósítja. Mi ezt a könyvet pontosan időzítve kaptuk és mélyen beleépült a sorsunkba. Remélem, aki kézbeveszi, megérez ebből valamit.

Ami a jelenlegi magyar helyzetet illeti, a végzettudat, a sorsérzékenység állapotát bennünk: mi mindig tudtuk, hogy a magyar sors különleges. Ezt már az 5 éves fiam megtanította nekem Amerikában, amikor megkérdezte, milyen himnusz ez a magyar? Miért kell azt mondani, hogy megbűnhődöttük a jövődőt? Mit jelent, hogy valaki megbűnhődik a jövőért? Milyen végzet képlete ez? Ezen érdemes elgondolkodni. Ady mondja rólunk: „valami nagy sors, ok, cél van itt, valami nagy nagy őstanulság”. Tehát rejtély, de hogyan lehet ezt a rejtélyt megfejteni? Úgy, ahogy Polzer-Hoditz, Rudolf Steinertől kapott útmutatások segítségével vállalta, hogy tiszta szellemi éberséggel belép saját népe történelmébe. Aztán vállalta a halottaival való kapcsolat felvételét is, ami újabb különleges lehetőség a mai ember számára.

Az életrajzok kiadását folytatni fogjuk, mert fontosak még akkor is, ha a mélység felé megyünk; sosem lehet megmondani, hogy abban a bizonyos lefelé csúszásban mikor lehet akár egy mélyebb pontról is hidat verni a túlsó partra, hogy mégse a szakadékban végezzük.

Hogyan lehet jelen az ember egy negatív folyamatban? Ita Wegmant idézem, aki azt mondta, hogy ezeket a folyamatokat szeretni kell, meg kell tanulni objektíven látva szeretni azt a káprázatos mintát, ami a negatívumok közül is kibontakozik. Az ember érzékeli, hogy élete egy renden belül zajlik, hogy a benne ébredő végzetérzékenység soha nem maradhat elméleti, mindig cselekvésre fogja sarkallni. Ezt nevezhetjük talán a végzet szabadságának. És a mai életünkben, a sorra elvesztegetett és ezért elveszített lehetőségek korszakában nem mindegy, hogy szert teszünk-e erre a szabadságra.

Thomas Meyer: Polzer-Hoditz, egy európai szellem című könyve megrendelhető az Arkánium Szellemi Iskolától (94/428-097) 3500 Ft-os áron, utánvétellel.

THOMAS MEYER

május 27-i előadásának rövid összefoglalása

A világejlődés egyik alaptörvénye a polaritás. Minden létesülés feltétele az ellentétek küzdelme. Rudolf Steiner nyomán Thomas Meyer a jelenkorban meghatározó két fő társadalmi áramlatot ismertette: a „demokratikus” és az „arisztokratikus” fejlődési vonulatot. Mindkét iránynak vannak előrevivő és lehúzó jegyei, nem egyszerűen a jó és rossz párharcáról van szó!

A két áramlat történelmi színrelépése egy évszámhoz köthető. Miután 1517-ben Luther meghirdette vallásmegújító téziseit, 1534-ben jelentette meg a németre fordított Bibliát, hogy ahhoz minden ember *demokratikusan* hozzáférhessen. A beleszólás joga, a nyilvánosság lehetősége, az ember nagykorúságának élménye közvetlen hatásként társadalmi elégedetlenségekhez, parasztfelkelésekhez vezetett. Ugyancsak 1534-ben, Luther téziseire adott válaszul, Loyolai Ignác hat tanítványával titokban megalapította a jezsuita rendet (a nyilvános rendalapítás csak 1540-ben történt) abban a meggyőződésben, hogy az emberiség a nagy vallási és társadalmi kérdésekben gyámkodásra szorul, szüksége van a szellemi elit irányítására, amely titkos befolyást gyakorol a nyilvános élet eseményeire.

Az utolsó közel öt évszázad eseményeinek megértéséhez e két törekvés küzdelmének áttekintése sokban hozzájárulhat. Loyolai Ignácnak a szellemi arisztokrácia számára írott „beavatási” útmutatója 1548. szeptember 11-én látott napvilágot. A jezsuita iskolázás forrása a vallás (ahogy a demokratikus áramlat is a hitélet területéről indul), de a kevesek titkos hatalomgyakorlására vonatkozó módszerei az európai páholymozgalomban terjedtek el és nyertek igazi befolyást a társadalom egész területének irányítására igényt formáló vallás révén. Az arisztokrata irány politikálódása I. Jakab kivételesen sokrétű, bonyolult személyéhez köthető, aki maga Christian Rosenkreutz inspiratív befolyása alatt állt. Felfogása és szemlélete viszont nagy hatással volt Shakespeare-re, Baconre és a jezsuita költőre, Jacobus Baldéra. I. Jakab páholymozgalmat kezdeményező törekvése még nem a „kamarillapolitika” jegyében indult, és fontos tényezője volt, hogy az Anglia és Közép-Európa közötti kapcsolatoknak kiemelt jelentőséget tulajdonított.

Az első londoni nagypáholy több kisebb szervezet egységítésével 1717-ben jött létre, két évtized alatt aztán egész Európát behálózta a szabadkőműves páholyok rendszere. Az angliai páholyok megőrizték emberbaráti, humanitárius jellegüket, a közvetlen politikai célokat a nagyrészt irányításuk alatt álló külföldi páholyok valósították meg.

A francia forradalom demokratikus eszményei, a *szabadság*, *egyenlőség*, *testvériség* hármasszó mint páholy-impulzus került be a köztudatba. A hármasszó konfliktusok nélküli gyakorlati megvalósítása azonban csak a megfelelő társadalmi organizmusban lehetséges, ilyen pedig 1789 óta sem jött létre. Ameddig a demokratikus eszményként elfogadott jelszavak folyamatos konfliktusokat szülnek, addig felhasználhatóak a hatalmi politika érvényesítésére. Eddig az egyenlőség eszméje került a legközelebb a megvalósításhoz a jogegyenlőség formájában, ami nem jelenti azt, hogy a világban a jogfosztottság ne volna jelen egyre növekvő mértékben. A szabadság és a testvériség fogalma viszont teljesen félreértelmezve, eltorzítva hat, előbbi mint a gazdasági élet sérthetetlen alaptétele, utóbbi mint a kultúrában, szellemi életben megmutakozó nyitottság.

Az 1890-es években az arisztokrácia oldaláról fogalmazódtak meg egy szocialista társadalmi kísérlet politikai célkitűzései. C. G. Harrison írásai tudósítanak a részletekbe menő távlati tervekről. Ezek az írások mély népkarakterológiai ismeretekről tanúskodnak, míg a demokratikus oldalra jellemző az ilyen ismeretek teljes hiánya. A szocialista kísérletre a fiatal, formálható szláv népeket tartották alkalmasnak, a hatalom kiterjesztését szolgáló előkészítés azonban jóval hamarabb elkezdődött. 1812-ben jelent meg *Nagy Péter cár végrendelete* (Rudolf Steiner, majd Polzer-Hoditz különösen alaposan foglalkozott vele, szövege megjelent az *Országépítő* 1997/2. számában), egy hamis dokumentum, amely azonban így is nagy hatást gyakorolt a szláv gondolkodásra és az orosz politikát is új utakra terelte. A dokumentum a szláv népek körében olyan eszményeket ültet el, amelyek a nyugati hatalmi törekvéseket szolgálták, felébresztették Oroszországban az európai nagyhatalommá válás szükségességének tudatát, hogy Közép-Európában kell politikai pozíciókra szert tennie, ki kell jutnia az Adriára és hogy Angliával kell kereskedelmi szövetséget kötnie – mindezek következtében a szocialista kísérlet már egy alaposan korrumpált birodalomban jelent meg. A testamentumot a napóleoni háborúk idején Sokolovski, egy párizsi fogságban élő, az oroszországi

helyzetet jól ismerő lengyel tábormok írta meg saját belső víziója nyomán arról, hogy Nagy Péter birodalmának mivé kellene fejlődni. (Európai útjai során a fiatal Nagy Pétert Hágában vonták be a nyugati páholymozgalomba.)

A végrendelethez hasonló másik, az európai történelmet mélyen befolyásoló hamis dokumentum a *Cion bölcséinek jegyzőkönyve*, amely a nemzetiszocialisták számára is állandó hivatkozásul szolgált a gazdasági hatalomért történt zsidó világösszeskötés bizonyítására.

Az újkori történelemben az arisztokratikus áramlat egyoldalúan hat, mert eltorzulva csak csoportérdekeket szolgál, ugyanakkor a megismerés területén jogosult lehet a titkos, zárt körre szűkített információcserére. 1924-ben például Rudolf Steiner a Klasse-órák mantráit megtiltotta továbbadni. A szellemi erőket nem lehet felépíteni, ha nem marad biztos személyes bázison.

Két történelmi példa a páholy-politika működésére: 1917. júliusában Oroszországban lehetőség nyílt a bolsevik előrenyomulás megállítására. Kerenszkij egy tábormokot vezényelt Pétervárra, a készülődő felkelés megelőzésére, majd váratlanul visszarendelte a csapatokat és a tábormokot árulóként eltávolította a hadseregből. Nemrégiben jelentek meg Moszkvában Scserbatov gróf emlékiratai, aki emigrációja során többször találkozott az Amerikában élő Kerenszkijel. Ő számol be arról, hogy amikor feltette a kérdést, miért nem vették elejét a bolsevik felkelésnek, amikor erre mód volt, a szabadkőműves Kerenszkij azt felelte: parancsot kaptam a páholytól. Ugyanezt válaszolta, amikor Scserbatov a cári család értelmetlen meggyilkolásáról kérdezte, vajon miért nem járult hozzá a család emigrálásához. A páholyból érkezett parancs arról szólt, hogy a cár visszatérésének lehetőségébe vetett hitet is ki kell irtani az emberekből.

Kerenszkij 1970-ben halt meg, két temetést rendeztek neki, egyet ortodox, egyet pedig szabadkőműves szertartás szerint, ami kifejezte személyiségének jelentőségét a páholy-mozgalom számára. Az oroszországi eseményeket más irányba fordítani képes másik személyt, Raszputyint, aki pontosan tudta, hogy az orosz népnek nem szabad belépnie a háborúba, ugyancsak szabadkőműves utasításra gyilkolták meg.

1989-ben Európában hasonló helyzet alakult ki, mint 1917-ben, olyan lehetőségek nyíltak meg, amelyek képesek lettek volna új irányba terelni a nemzetközi folyamatokat. Ezt a lehetőséget szakította meg Alfred Herrhausennek, a Deutsche Bank elnökének meggyilkolása, aki az Amerikától független európai gazdaság működési rendszerét kidolgozta. A szocializmus bukása és az azt követő folyamatok azonban egy másik forgatókönyv szerint voltak előkészítve.

2001. szeptember 20-án a terrorizmus elleni küzdelem kapcsán George Bush a kongresszusban bejelentette: az amerikaiaknak hosszú háborúra kell felkészülniük, amely minden eddigitől különböző fog, lesznek nyílt csatái, amelyek a tévében is láthatóak lesznek, valamint titkos hadműveletek, amelyeket siker esetén sem fog megismerni a világ, sem előre, sem utólag. Ez az arisztokratikus hatalom lényege: kigúnyolja a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméjét, a demokrácia elveit, csak frázisokban beszél róluk – az elvárásokat ezzel akkor is kielégítve, ha a valósághoz mindezeknek édeskeves közük van.

Egy magas rangú luxemburgi politikus így foglalta össze ennek a politikának a módszerét: bizalmas körben elhatározzunk valamit, azt kihelyezzük a társadalmi játéktérre és várjuk, hogy mi történik. Ha nincs tiltakozás, mert a legtöbben meg sem

értik a lényegét, akkor lépésenként haladhatunk tovább egészen addig, amíg a folyamat visszafordíthatatlanná válik. Ez a mintája az Európai Unióba, a NATO-ba való beléptetéseknek, a háborúkhoz történő csatlakozásoknak is. Ha Európa kellőképpen belebonyolódik EU-n kívüli konfliktusokba, akkor a saját céljait nem képes követni. Magyarország feladata, hogy híd legyen a környezetében élő nyugati szlávok és Európa között – ennek megakadályozására kényszerítik bele a háborús részvételbe (Jugoszlávia). Ehhez a feladathoz pontosan kellene látnunk, hogy mi a szlávok eredeti karaktere és feladata, és mi az, ami ebből eltorzult, korrumpálódott.

A június 8-11 között sorra kerülő kanadai Bilderberg-találkozó (magyar tagjai Surányi György és Bokros Lajos) témája az olajár emelése, az olajpiacon függetlenségre törekvő latin-amerikai és az iráni politika megrendezése, mert az fel kívánja lazítani az olaj és a dollár közötti szoros összefüggést, ami az Egyesült Államok gazdálkodását megrendítené. Az irániak – Szaddám Husszeinhez hasonlóan – létre akarják hozni az olaj euró-piacát, ez okozta Szaddám bukását és emiatt fenyegeti az USA Iránt. Jellemző tünete ez az arisztokratikus irány utóbbi években kialakult világpolitikai túlfölényének.

Mindkét irány, a demokratikus és az arisztokratikus is a szellemiből, a vallás felől indult, majd fokozatosan áthatotta a politikát, végül bejutott a gazdaságba. A globalizációs elit arisztokratizmusát, az egyenlőtlenség súlyos, megoldatlan kérdéseit az okkult kozmogónia felfogása szerinti ötödik kultúrkorszak feladata felől kell szemlélnünk: e kor lényege a gonosszal folytatott küzdelem, amelyben a pozitív és negatív erők egyensúlya kialakulhat. Az arisztokratikus irányzat nem képes a konfliktusokat kezelni, csak gerjeszteni. A konfliktusmegoldás két útja: hatalommal, vagy magasabb szinten harmonizálással. A polarítások fölött szellemi szinten kell a magasabb egységet létrehozni. A polaritás leküzdése csak akkor sikerülhet, ha először gondolatban megtörténik. Amíg az ellentétet látjuk, benne maradunk a duális szemléletben. Az ellentétek azonban mindig időben és térben jelennek meg, nem létezik örök polarítás.

Rudolf Steiner állítása szerint a világtervben minden jó, a gonosz az időhöz tartozik. Az örökkévalóság – a szellem szintje, az idő – a lélek szintje, a tér – a test szintje. Steiner: a szellem leglényegesebb vonása a végtelenség, az ellentétek csak a végesben jelennek meg. A polaritáson belül nem juthatunk el az igazi jó szellemi fogalmához. Az igazi jó a jó és gonosz egyensúlya. Aki azt hiszi, hogy a gonosz örökkévaló, az olyan hatalmat tulajdonít a gonosznak, amivel az nem rendelkezik.

A bolsevizmus kísérlete nem fejeződött be, azt 1989 óta az egész emberiségre kiterjesztették. A globalizált kísérleti terepen létrejött a két osztály: a gazdaságot uraló csoport és akiken uralkodnak az álcázott gazdasági háború (terrorizmus stb.) révén.

A világpolitikát át kell tudni tekinteni, ez a kezdő lépés, a gazdaságban meg kell látni az arisztokratikus elit törekvését. Ez az áramlat tisztán materialista, de magasrendű okkult eszközökkel él. Ilyen a halottakkal való kapcsolat is, amelyet materiális célok érdekében vesznek igénybe. Ehhez olyan halottakra van szükség, akik életükben az okkult ismereteikkel egyoldalúan materiális célokért dolgoztak. Vannak, akik azért lépnek be egy páholyba, hogy így kössék magukat haláluk után a Földhöz azáltal, hogy a haláluk után velük folytatott kapcsolat révén váljanak „halhatatlanná”. (A törekvésnek jól látható jegyei is vannak, mint az egyiptomi kultúrával való kapcsolat felszínre

hozása. A Louvre piramisát építtető Mitterrand francia elnök a Grand Orient páholy tagja volt. Rudolf Steiner egy 1917-es előadásában a nyugati páholyokat „ahrimáni halhatatlanságot biztosító társaságoknak” nevezte.) Ennek az ára azonban a halál utáni tényleges szellemi fejlődésről való lemondás.

A nemzetközi gazdasági életet tiszta spiritualizmussal kell összekötni, ez a testvériség megvalósításának előfeltétele. A mai gazdaság irányítói önző érdekek mentén cselekszenek – de meg kell tanulnunk tőlük a szellemi értékek komolyan vételét, mert ezt ők materialista céljaik érdekében megteszik. Az elit hazugsága az okkult elmélyültség miatt nagyobb erővel hat az emberekre. Ahrimánnal szemben nem segít jóakarat, reményesség, vágy, pozitívitás, csak a tiszta, világos, erőteljes gondolkodás. (Steiner utolsó misztériumdrámája fejti ki ezt a gondolatot.) Ezt tudja az arisztokratikus elit is, ezért folytat világméretű harcot az individuális ítéletalkotás képességének széleskörű kifejlődése ellen. A jelenlegi oktatási rendszer egyre kevesebb emberben alakítja ki az erőt a gondolkodásra.

Az elit azonban csak a térbe-időbe vetett emberrel számol, a szellemiséggel nem. Fel kell ébrednünk, hogy a konfliktusokat ne testi-lelki szinten éljük meg, a szellemi szinten kell megerősödnünk, hogy a magasabb egységet meglássuk.

Mit tehetünk? Megismerési harcot kell indítani az arisztokratikus áramlat ellen. Az elit nem állítható meg máról holnapra, de a róla alkotott világos tudati kép, a fokozódó szellemi ellenállás megnehezíti működését. Társadalmi szintű jelentősége van, hogy egyénileg felismerünk-e egy jelenséget.

A kívánatos közép-európai nézőpont szerint a gondolatok valóságosan hatnak a szömvű tényekkel szemben, minden gondolat mögött rejtett erő van, ez a történelmi fejlődés reális tényezője. Senki sem tehetetlen. Nem közömbös, hogy egy vagy tíz vagy száz, esetleg tízezer ember gondol például a hármastagozódású szociális organizmus szükségességére. Ezt pedig minden körülmények között megtehetjük. A mai gondolatok esetleg csak évek múlva jelennek meg pozitív erőként a társadalomban.

A titkos körökről kiszivárgó információk meggyengítik azok működését. Jó példa erre a Skull and Bones csoport (lásd: *Országépítő*, Huszadik századi dokumentumok), amelyről néhány éve még senki nem beszélt. Technikájának alapja a hegeli dialektika tudatos félreértelmezése. Hegel harmonizálni akart az ellentétekre vonatkozó tanával, Közép-Európa ezt nem vette komolyan, mert számára a bal-jobb politikai ellentéte volt a fontos. A konfliktuskezelés helyett a konfliktus megteremtése és uralása. Hegel felismerte, hogy minden fejlődés alapja az ellentét, az ellentét azonban egyszerű hatalmi eszközzé vált a nyugati páholyokban, ahol a bal és jobb csupán a zongora két billentyűje, amelyeket akár egyszerre is le lehet ütni. Ha a Skull and Bones elvesztette is régi jelentőségét, technikája ugyanúgy működik. Naivitás volna azt hinni, hogy a világban zajló konfliktusokat fenntartók és az egymással konfliktusban állók között közvetítők meg akarják oldani ezeket a konfliktusokat. Az európai tudatban nem alakult ki világos kép arról, hogy ez a hatalmi befolyás eszköze. (Az iszlám konfliktust például a 90-es években gerjesztették.) A holnapunk attól függ, hogy mennyire tudatosítjuk a terveket, amelyeket ellenünkre akarnak megvalósítani.

Helmuth von Moltke írta: „A gondolatok jelentik korunkban a legfontosabb erőt és a hamis gondolatok a legrombolóbbak.” Legfontosabbak az érvényes gondolatok és a bizalom a gondolatok okkult erejében – de nem könnyű ehhez kapcsolódnunk.

NAGYSZEBEN

Európa kulturális fővárosa, 2007

A 2007-es eseménysorozat a multikulturalitás jegyében zajlik. A magyar vonatkozású kulturális események szervezője a HÍD Szebeni Magyar Egyesület, amely a Nagypiacon nyitotta meg a Magyar Kulturális Irodát. A HÍD által javasolt programok fénypontja a 2007 augusztus 20-27 közötti magyar hét, amelynek

minden napját egy-egy, Nagyszebennel kapcsolatban állt magyar személyiségnek szentelnek. Így rendeződnek a kulturális események Szent István, Bartók Béla, Borsos Miklós, Barabás Miklós, Kós Károly, Nyíró József, Petőfi Sándor személye köré.

Kós Károly gyermekkorának meghatározó éveit töltötte a városban 1889 és 1892 között. Önéletrajzában ezeket a sorokat olvashatjuk: *Szebenben négy esztendeig laktunk, s gyermekkoromnak erre a szakaszára már jobban emlékszem. Mindenekelőtt lakásunkra, mely a felsővárosban volt (Reisbergasse 9.) egy négyszögletes, mely udvar köré épített ódon polgárháznak részben az egykori várfalra ráépített, illetve beépített belső, udvari szárnyában, az emeleten. Egyik szobánk különösen tetszett nekem, mert az kerek volt, kupolamennyezettel és másfélméteres mély ablakfülkéssel (az egykori vár egyik tornyában). Az ablakból a mélyen alattunk terülő alsóvárosra láttunk, azon túl a vasúti vonalra, az országútra, s azon is túl a tornyosuló hegyekre... Ez a szoba erősen izgatta gyerme-*

ki fantáziámat. Belőle csapott meg első ízben – akkor még tudatomon kívül – rég elmult erdélyi századok ódon illata, kőbe írott romantikája. De ezt az illatot lehelte, ezt a romantikát tükrözte a város is. Nem az egész város, csupán az egykori bástyás falakon belüli felsőváros (Oberstadt), mely szebeni gyermekkorom szűk, s családi otthonán kívüli, szülei engedéllyel vagy anélkül, vagy megbízásukból való járás-keléseim és titkos, önálló kószálásaim korlátolt színhelye volt: a Grosser Ring szabályos négyszöge, közepén a kőkávuás, vasrácsos közkiúttal, a szegélyező puritán, zárkózott, józan barokkos-reneszánsz patrícius házsorával, a hatalmas bécsi barokk Bruken-thal palotával és a barokk katolikus templommal, a várostorny, a romantikus Kleiner Ring, s a hegyestornyú tömördek szász katedrális, a Hundsrücken a félezeresztendős városházzal... Ezt a Szebent látta az én gyermekszemem, ennek a régi erdélyi szász városnak a hangja, illata ágyazódott be emlékezetembe kitörölhetetlenül, hogy eljövendő időkben, ha elérkezett annak az ideje, életre ébredhessen bennem.

A fentiekben emlegetett lakóház nem sokat változott száz évnéhány év alatt, most emléktábla kerül rá (ennek pályázati

előzsűrízése is megtörtént Nagyszebenben június 17-én a Kós Károly Egyesülés és az erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület találkozóján). A magyar programok keretében tervezik a Kós Károly és kora, Kós Károly és hatása témájú kiállítások bemutatását is, ennek céljára létesülne egy kiállítási pavilon a Petőfi park beépítetlen és rendezetlen területén, amelyre tervpályázatot írt ki a két egyesület, ennek a zsűrízésére is sor került a nagyszebeni főépítész, Guttmann Szabolcs által helyreállított és átalakított régi színházépület kamaratermében tartott tanácskozás keretében.

Részletek a kiírásból:

Tervezendő egy pavilon kb. 20x25 méter befoglaló mérettel illetve 300-500 m² alapterülettel, egy tömegként, vagy több, pavilonszerűen egymáshoz kapcsolódó tömegként, amelyet (amelyeket) a kiadott helyszínrajzon lehetőleg fakivágás nélkül kell elhelyezni. Az építmény építészeti arculata önmagában is jelentéshordozó legyen. A szerkezeti kialakítás tegye lehetővé a szét- és újra összeszerelést. A pályázati felhívás nem korlátozza az anyaghasználatot, azonban az őselemek jelenlétét a bemutatott tervek esetében kitüntetett figyelemmel kezelik a kuratórium tagjai. Szintén kiemelt jelentőségű a fa (ill. ragasztott fa) alkalmazása.

A park területére tereprendezési-tájépítészeti javaslatot lehet tenni azzal az elképzeléssel, hogy az ideiglenes pavilonok lebontása után a terep és az új növénytelepítés (amely a kiállítás idejére még nem tud megnőni) később a park karakterét megadja. A pályázati munkák nemcsak az organikus és tájépítészeti sajátosságait vehetik figyelembe, hanem azt a Kós Károly-i örökséget, amelynek gyökerei a nagyszebeni gyermekkorra vezethetőek vissza.

Jegyzőkönyv a tervpályázat zsűrijéről

A zsűri tagjai: Guttmann Szabolcs főépítész, Nagyszeben; Siklósi József építész, KKE igazgató; Gerle János, építész, Országépítő főszerkesztő; Ertsey Attila, építész, Kós Károly Alapítvány; Szűcs Endre építész, KKE; Bogos Ernő építész, Csíkszereda, OKKE.

A pályázatra 12 pályamű érkezett. A beérkezett pályaműveket a zsűri megvizsgálta és formai kifogást nem emelt. A tervek átnézése után a zsűri a következőket állapította meg: számos kitűnő pályamű készült, de (részben a kiírásnak az anyagi feltételek bizonytalanságából fakadó pontatlansága miatt) egyik pályamű sem adott közvetlenül megvalósítható és a kiírás céljának megfelelő megoldást. Valamennyi pályamű megvalósítása meg-

haladná a beláthatóan rendelkezésre álló költségkeretet. A zsűri második forduló kiírásáról döntött, melyre a beadott munkák közül ötnnek (dölt betűvel) a szerzőjét hívja meg. A kiírás rövid időn belül elkészül és azt a felkért pályázók megkapják.

Részletes értékelés:

1. sz. pályamű, Tóth Péter

A toronyötlet jó, grafikailag igen értékes alkotás, de alaprajzilag, funkcionálisan értékelhetetlen. A múltat idéző koncepcióval nem értünk egyet, a régi tornyok átírása mai építészeti nyelvre jó, egésze túldimenzionált, és éppen a pavilon maga megoldatlan formailag is.

2. sz. pályamű, Eszenyi Ákos és Ujj Mészáros Krisztina

Beépítése, alaprajzi megoldása legjobban közelíti a célt, jó a helyszínhez való alkalmazkodás, az ütemezhetőség, a többféle kiállítási funkció lehetősége. Építészeti megoldása túlburjánzó, skanzen-jellegű. Kiemelten szép tálalás.

3. sz. pályamű, Nagy Livia és Balogh Miklós

Kulturált, de túl szerény megoldás, skanzen-jellegű, széttagoltsága nem szerencsés, alaprajzilag a funkció megoldatlan.

4. sz. pályamű, Esztány Győző

Nem túl flexibilis, nem ütemezhető, helyszínrajzilag megoldatlan. Szép kidolgozás.

5. sz. pályamű, Hegedűs Alice és László Viktor

A terephez nem jól igazodik, erőltetett a szimmetria. Jelszerűsége a funkció hátrányára szolgál. Kidolgozása túl vázlatos.

6. sz. pályamű, Albert Sándor

Jó a kis pavilonokból álló elrendezés, de túl merevek a házak, az építészeti megoldás túlbonyolított, feleslegesen archaizáló, nem meggyőző. Telepítési koncepciója fejlesztendő tovább könnyedebb, változatosabb pavilonokkal.

7. sz. pályamű, Kiss István

A félgömbkupola nem illeszkedik a terephez, vegyes anyaghasználata vitatható, igényesen kidolgozott pályázat.

8. sz. pályamű, Dobrosi Tamás

Nagyon igényesen előadott terv, de a jelszerűség itt is a funkció rovására megy. Kiemelt erénye a mások számára is követendő gondolat az utóhasznosításról.

9. sz. pályamű, Müller Csaba

Alaprajzilag nem kellően követhető, de kiemelt értéke a terep, a föld, a víz, az élő növényzet együttes átgondolása, építészeti alakítása. Funkcionális továbbfejlesztése szükséges.

10. sz. pályamű, Órfi József és Kauker Szilvia

Így igényesen kidolgozott terv, hangsúlyozottan jelszerű megjelenéséhez nem járul más továbbgondolandó koncepcionális érték.

11. sz. pályamű, Papp Dávid

Kiemelkedően magas színvonalon előadott ötlet, építészeti kifejtése hiányzik, ennek hasonló értékű kidolgozásában bízunk.

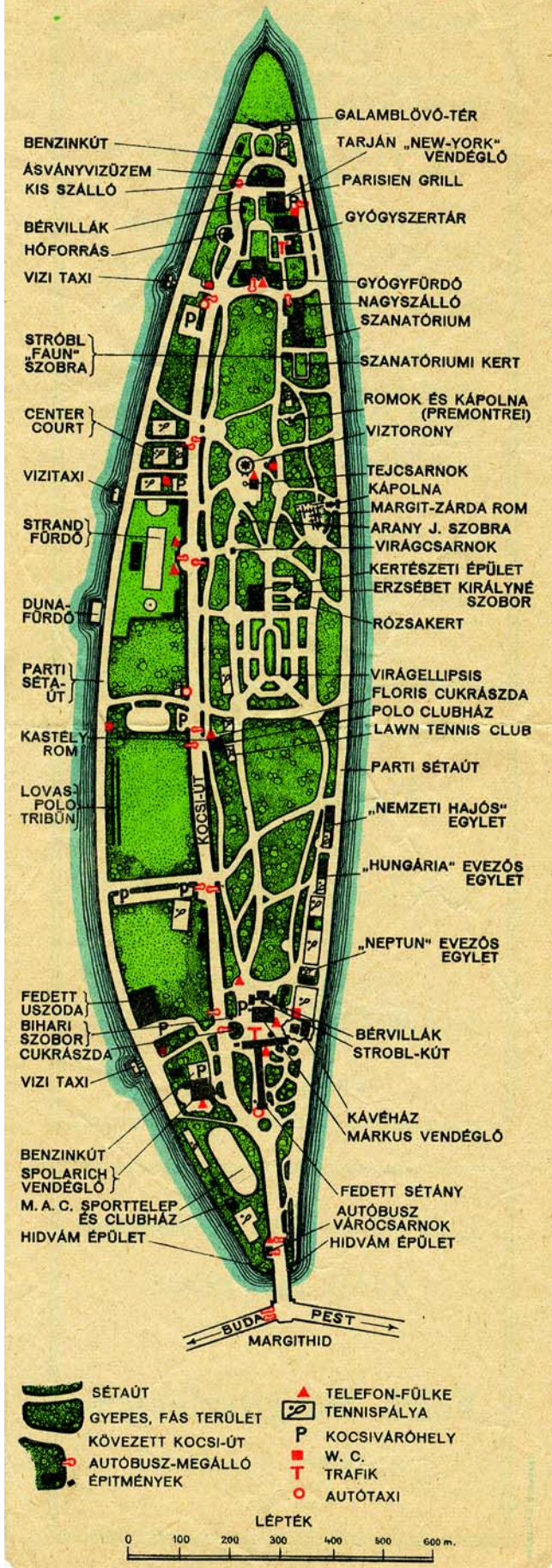
12. sz. pályamű, név nélkül,

Helyszínrajzilag, funkcionálisan nem kellően értelmezhető.

A jegyzőkönyvet készítette Ertsey Attila és Gerle János

A pályatervek reprodukcióit sajnos az elhalasztott lapzárta ellenére sem kaptuk meg Nagyszebenből, ezért Olvasóink szíves elnézését kérjük; a terveket remélhetőleg következő számban tudjukismertetni.

SZENT-MARGITSZIGET

Gerle János

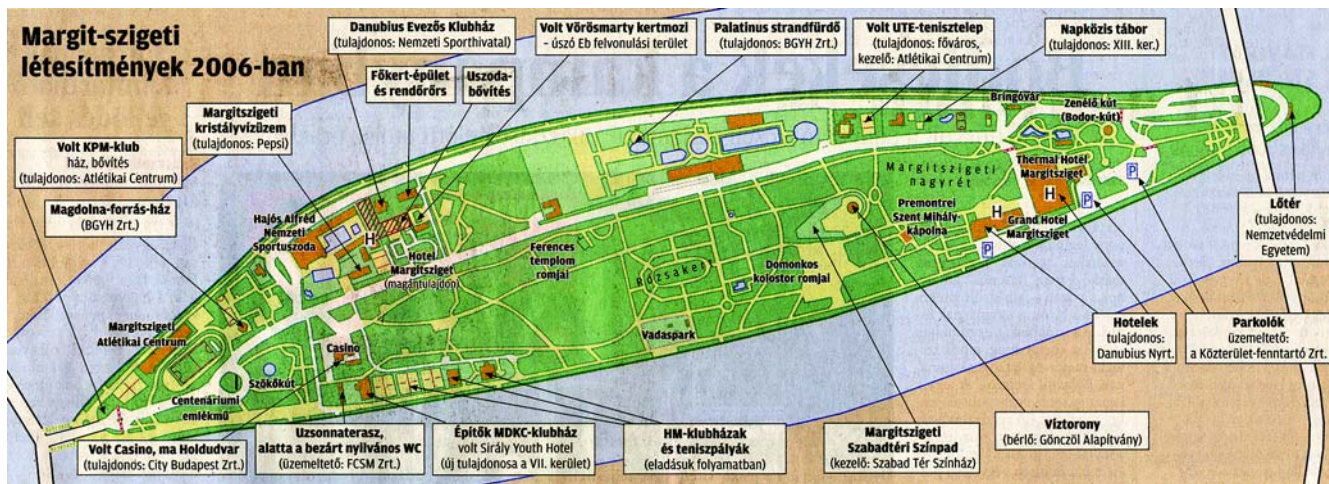
A MARGITSZIGET

Véletlenül került elém a Margitsziget keltezetlen, de nagyjából a harmincas évekre datálható térképe, amely minden akkori létesítményről pontosan tájékoztat. Azért tárom most ezt a leletet az Olvasók elé, mert előkerülése időben éppen egybeesik azzal az ijesztő hírrel, hogy árusítani kezdik a Honvédelmi Minisztérium tulajdonában lévő két villát az alattuk lévő földterülettel együtt. Mindaddig sikerült a Margitsziget földjét közös, állami tulajdonban tartani, eddig jogszerűen csak a rajta álló épületek képezhettek adásvétel tárgyát. A harmadik, időben közel álló esemény viszont igazi örömhír, az egykori, éveken át bezárt kaszinó újra megnyílt és tulajdonosai vállalták, nyilvánvalóan sokkal inkább lelkesedésből, mintsem kényszerből (hiszen akkor már régen megtörtént volna) az Ybl Miklós tervezte együttes fokozatos helyreállítását.

Ybl Miklós egyedülálló fürdőegyüttest tervezett a szigetre 1867-ben, jóformán a sziget teljes szélességét átfogó, kereszt-tengelyre szervezett, szimmetrikus kompozíciót, ami ebben a formájában nem valósult meg, de a következő években folyó nagyszabású építkezések során ennek a tervnek egy-egy eleme épült fel a már nem egységes együttesben, hanem sziget északi végét körbevevő épületsor formájában. Ennek közepén, a mai Termál szálló helyén állt az 50-es évek végén értelmetlenül lebontott Margit-fürdő. Az együttesből alig maradt valami napjainkra, kivétel a forrásház a nyugati oldalán végigfolyó víz-eséssel, az átalakított Nagyszálló, és a sziget déli végén most eredeti formáját visszanyerő, korábban ugyancsak felismerhetlenségig átalakított kisvendéglő. A szigettel, Budapest első számú közparkjával kapcsolatban sok kérdés vethető fel. Azt már nincs értelme feszegetni, helyes döntés volt-e a Sportuszoda itteni bővítése az eredetileg a lágmányosi egyetemi központba tervezett, oda jóváhagyott uszodaegyüttes helyett.

De a kaszinó megújulása óhatatlanul további megújulások lehetőségére irányítja figyelmet. Évek óta tervezik a műszakilag tönkrement szabadtéri színpad rendbetételét, ám tömegforgalmat mégsem szabadna a szigetre irányítani. Évek óta tervezik a kolostorromok rendbetételét, volt erre sikeres tervpályázat is, de nagyon kevés történt. Nincs a köztudatban a Margitsziget szakrális jelentősége, egykor a jelenleg láthatónál jóval több kolostor volt itt, sőt, csakis szent épületek épülhettek, ezek bemutatása, ismertetése is teljesen hiányzik. (A már emlegetett kaszinó helyén pedig a johannita lovagok vára állt.) Budapest egyetlen kulturális közfunkciót ellátó víztornya megfelelő anyagi

támogatás nélkül működik, maga a torony is felújításra szorul, ez a város egyik legszebb korai vasbeton szerkezete. A parkok gondozása, karbantartása, őrzése egyes részek látványos kiemelése dacára is szemléletváltozást igényel, korántsem tekinthető a szigeten általánosnak. Vonatkozik ez az utak karbantartására, az ízléstelen bódék cseréjére, szemétyűjtésre, közcégek létesítésére, a hiányzó szobrok pótlására. Több épület áll üresen, kihasználatlanul vagy nem a közpark funkció szolgálatában. A közlekedést a szigeten elláthatnák környezetkímélő elektromos buszok, s szigorítani kellene a parkolás rendjét. A régi térképen feltűnnek a partot kísérő vizitaxi állomások, ennek a közlekedési formának a felelevenítése, ahogy a sűrűbb dunai kishajóforgalom is alighanem jól szolgálhatná a budapesti idegenforgalmat.

Végül az utolsó, időszertűségeket jelentő szempont a vita az óbudai hajógyári sziget beépítéséről. A mindkét szigetet érintő Árpád-híd révén közvetlenül kapcsolódhat egymáshoz a két

sziget. A hajógyárin most az eddig többször hangoztatott közfunkció helyett sűrű beépítéssel valószínűleg az Álomsziget projekt tervei szerint az európai Las Vegas szórakoztatóközpont. Ez Budapest utolsó összefüggő belterületi zöldfelületét hasznosítja egy szűk érdekcsoport elképzelései szerint kizárva a területről az átlagpolgárokat. Tervezett forgalmával lehetlenné tenné Óbuda közlekedését, számtalan környezeti problémát okozva. A terület szabályozási terve nem vette figyelembe a környezeti hatástanulmány ajánlásait, sem civil szakértők részletesen kidolgozott állásfoglalásait. Áldemokratikus megoldásként egy eleve borítékolható eredményű népszavazástól tették függővé az építkezés sorsát, amely egyébként Európa egyik legjelentősebb római kori leletegyüttese helyén létesülne, vagyis ha betartják a műemlékvédelmi törvény előírásait, nyilvánvalóan csak töredékeiben épülhetne meg. Tragikus tünet Budapest városfejlődésnek nevezett folyamatának.

HÍREK, BESZÁMOLÓK

A SZENTENDREI SKANZEN ÚJ KIÁLLÍTÁSA Május 27-én ünnepélyes keretek között megnyílt az ország központi népi építészeti gyűjteménye, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum új állandó kiállítása a **FELFÖLDI MEZŐVÁROS** tájegység. A Skanzen hetedik tájegysége hazánk északi régiójának életmódját, lakáskultúráját mutatja be, melyre a 18-19. században a jellegzetes kőépítkezéssel kívül a bortermelés, borkereskedelem és céhes kisipari tevékenység volt jellemző. Az eredeti vagy másolatként felépült múzeumi házak Mádról, Tokajról, Erdőbényéből, Tállyából, Hejcéről és Gyöngyösről származnak.

ÉPÍTÉSZETI FESZTIVÁL Július 1-2. Az Építészeti Fesztivált két évvel ezelőtt elsősorban a népi építészet értékeire és tanulságaira nyitott, érdeklődő emberek számára hoztuk létre. A rendezvény külön értéke, hogy maguk a múzeum munkatársai (ácsok, kőművesek, építészek, muzeológusok, restaurátorok) állnak a gerendák, szalmakötegek mögé, és a népi építészeti technikák bemutatásával és ismertetésével adják át tudásukat, tapasztalataikat, a terepmunkák alkalmával szerzett élményeiket az érdeklődőknek. Az építészeti szakkiallítás hagyomá-

nyos, bontott és újratervezhető építőanyagokkal, környezettudatos technológiákkal foglalkozó cégekkel ismerkedhetnek meg az érdeklődők, valamint (népi) építészeti témájú könyveket lehet vásárolni. Filmen mutatjuk be, hogyan jön létre egy új tájegység a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. A népi építészeti műhely keretében lehet vályogot vetni és földfalat készíteni, tetőt fedni zsindellyel, szalmával, gerendát bárdolni, sövényfalú és boronafalú házat összeállítani, de el lehet sajátítani a régi bútorok felújításának fortélyait is. A családi programnak szánt kétnapos fesztivál játszóházzal várja a gyerekeket, akik természetes alapanyagokból egyszerűbb építmények – magasles, függőhíd, tutaj, kunyhó – makettjeit készíthetik el. Mivel az alapvető építési technikákat a gasztronómiában is alkalmazzák, ezen a napon rakott ételekből lehet néhányat megkóstolni.

FELHÍVJUK azon régi előfizetőink figyelmét, akik még nem fizettek elő a 2006-os számokra, hogy az idei első számot emlékeztetőként küldtük, a továbbiakban csak a befizetés ellenében postázzuk a számokat. Az évi előfizetés díja 1800 forint. Csekk, illetve számla kérhető a 322-0677-es telefonszámon.

SZÉKELYFÖLDI KALÁKÁK 2006

A 2001 óta szerveződő Székelyföldi Fürdőépítő Kalákák története új fejezethez érkezett. A kezdeményezés mára mozgalommá nőtte ki magát. A kaláka jó híre elterjedt, s egyre több falu közössége keresi az együttműködési lehetőséget. Idén öt kaláka kerül megrendezésre, s az eddigi gyakorlattal ellentétben nemcsak Csíszékben, hanem Udvarhelyszékben is kalákázunk. Az idei első kaláka már meg is valósult. A munka melletti esti programok szerveződnek: műhelybeszélgetések, előadások, kiállítások, táncház.

A Kaláka mozgalom összefogását, a magyarországi szervezés feladatát az Ars Topia Alapítvány (pagony2@enternet.hu) és a CSTTE (csste@nexta.ro) végzi. További információk: karonka@yahoo.com, valamint www.arstopia.hu és www.erdefyfalutk

Az ideai munkák:

Csobotfalvi kaláka (május 19 hétfőjétől és 25-28.)

Az előző évben megépült Kerekeger fürdő kaláka folytatásaként megépült egy forrásház a Fingós-kútnál, fűzőpítmények, filagória, táblák és további forrásfoglalásokra, források tisztítására került sor.

Firtos kaláka (június 23-július 2.)

A kaláka Firtosváralja, Pálfalva, Énlaka közreműködésével valósul meg. A három unitárius falu Székelyudvarhely közelében, a Firtos tető lábánál, 800 méter magasan fekszik, a magaslatokról egészen a Fogarasi-havasokig látni. Feladat: filagóriás kilátó, információs táblák, túraút kijelölése, irányjelző tábla, pad, asztalok, pihenőhely, tűzrakó, fűzőpítmények.

Lázárfalvi kaláka (július 3-12.)

A kalákamozgalom Lázárfalván kezdődött, a Nyírfürdő újjáélesztésével. Most az András Alapítvány területén, a Tókert nevű Malom-tanya táncoktató központ kiépítése a feladat. Az ez évi kaláka több évre szóló kaláka sorozatot indít el. Első lépés a birtok rendezése. Hétforrás tisztítása, befoglalása, két kis medence kiépítése, pallóutak, földkunyhó építése, ideiglenes mosdóhely kialakítása, padok, egyéb berendezések, Mária-oltár és jel.

Csíkсомlyói kaláka (augusztus 3-13.)

Sokak kívánsága teljesülhet, ha széleskörű összefogással segítjük megvalósítani a ferencesek egykori gyógyfürdőt, a Barátok feredőjét. Feladat: a régi fürdőhely újjáélesztése. A zarándokhelynél zárt tükörfürdő kialakítása. Lábfürdő, fűzőpítmények, pallóutak, kerítés, kapu, szakrális jelek, táblák, képek készítése. A kaláka során elkészítjük kertépítészeti javaslatainkat a terület rendezésére a kegytemplomtól a forrásig, fürdőig.

Homoródkarácsonyfalvai kaláka (aug. 30- szept. 8.)

A kaláka az egykor híres Dungó fürdő újjáélesztésére vállalkozik. A külső forrásra egy deszkabélésű borvízmedence épülne öltöző-vetkező kabinokkal, filagória asztallal és padokkal, szemetessel, budival, információs táblákkal és szakrális jelekkel.

A TELEKI LÁSZLÓ ALAPÍTVÁNY a határokon túli magyar épített örökség emlékeinek megmentésére támogatókat keres. Eddigi munkájuk eredménye közel 300 műemlék állagmegóvása és 20 műemlék teljes restaurálása. Bővebb információk találhatóak a www.epitetoroksegunk.hu honlapon. Az adományok a 11742001-20057107 számlaszámra fizethetők be. Az Alapítvány telefonszáma: 391-5721.

A PERMAKULTÚRA etikai, és elvi alapokon nyugvó tervezési rendszer a fenntartható életmód érdekében. Etikája és elvei a természettel való együttműködés, valamint a föld, és az azon élő emberek védelmének filozófiáján alapszanak. A permakultúra fenntartható emberi élőhelyek létesítéséről szól, az ökológiai törvényszerűségek követése által. Felhasználja a természetes ökoszisztémák változatosságát, stabilitását és rugalmasságát annak érdekében, hogy keretet és útmutatást adjon az embereknek, hogy ezáltal megtalálják a hosszú távú, és fenntartható megoldásokat azokra a problémákra, amelyekkel szembe kell nézniük helyi, nemzeti, és globális szinten

A permakultúra hálózat olyan emberek szövetsége, akik szeretnék megismerni és használni a permakultúrát annak érdekében, hogy átalakítsák élőhelyüket és környezetüket.

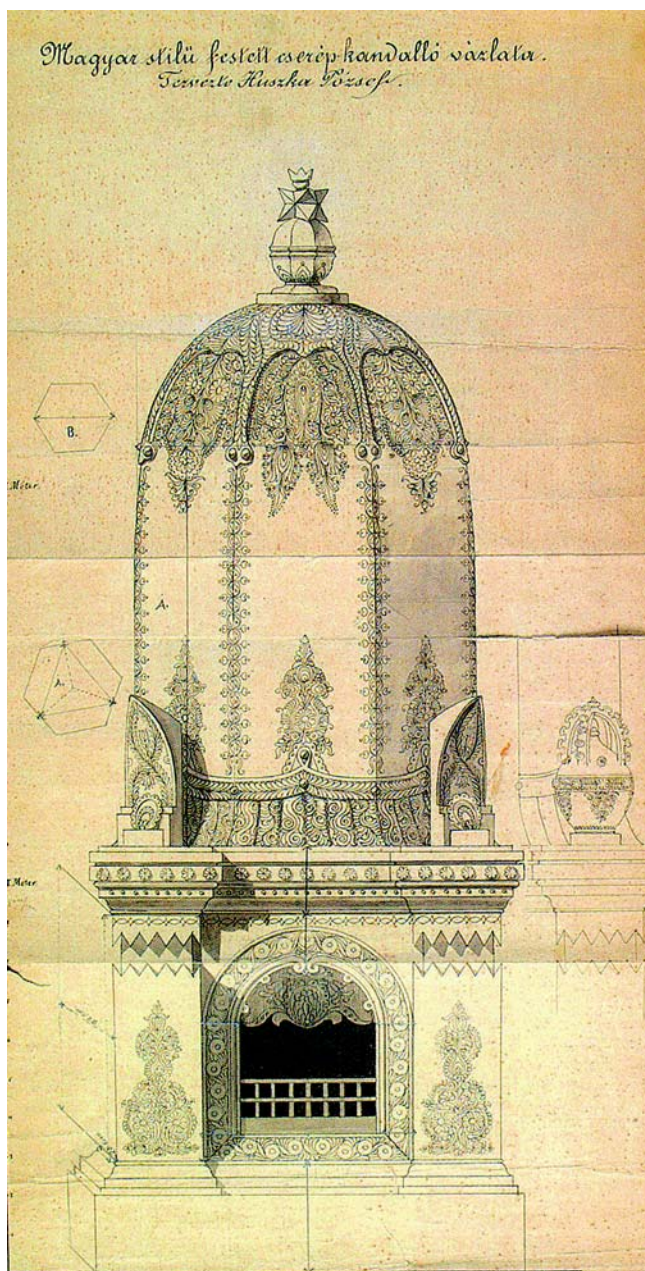
Szövetségünk kialakítását az alábbi keretek között szeretnénk megvalósítani: Magyarországon önálló és egyenlőre informális szerveződésként szeretnénk működni, illetve az európai permakultúra szövetségekhez szeretnénk kapcsolódni és ezek működési módjait használnánk mintaként. Ezt két dolog is indokolja: Egyrészt ily módon olyan tapasztalatokhoz, kapcsolatokhoz és támogatási formákhoz juthatunk, amelyeket más úton nem érhetünk el. Másrészt, bár az *Élőfalvak* és a *Palocsai Egyesület* magvalósítják a permakultúra törekvéseit, azonban a permakultúra számos területe hiányzik működésükből. Ilyen például a városi permakultúra amely a nagyvárosi életet teszi elviselhetőbbé. Számos külföldi példát ismerünk ilyen kezdeményezésekről, amelyek itthon még teljesen hiányoznak.

Egyszóval a permakultúra teljes, hazánkban megvalósítható színskálájával szeretnénk foglalkozni. Ugyanakkor szeretnénk a lehető legintenzívebben együttműködni a meglévő, hasonló célú szervezetekkel, részt szeretnénk venni azok találkozóin, segíteni kívánjuk őket céljaik elérésében, további lehetőségeik felkutatásában. Emellett szükségét érezzük önálló találkozók szervezésének is, mivel az Élőfalvak találkozók szoros programja nem teszi lehetővé a permakultúra módszereinek mélyebb megismerését. Formális szövetséggé válásunk a tagok jövőbeli igényeitől, érdeklődésének mértékétől függ. Működésünkben mindenki saját igényei, érdeklődése szerint vehet részt. A szövetség ugyanakkor igyekszik mindenkinek a lehetőségek szerint segíteni céljainak megvalósításában.

Első találkozónkat a Somogyvámoson tartandó Élőfalvak találkozón szeretnénk megtartani A következőt Baji Béla tápiószzelei kísérleti területén, sátorábor formájában augusztus végén – szeptember elején. Találkozóink alkalmával a személyes ismerkedés mellett bemutatunk permakultúrás terveket, ismertetnénk angol nyelvű kiadványokban megjelent beszámolókat, permakultúrás kezdeményezéseket. Lehetőség lenne némi gyakorlati foglalkozásra is. Tervezzük információs központ kialakítását, szeretnénk hozzáférhetővé tenni a külföldön megjelent permakultúrás kiadványokat. Létrehoznánk egy honlapot, ahol hazai információkat, külföldi cikkk fordításokat, linkeket tennénk hozzáférhetővé. Az Élőfalvakkal és egyetemekkel együtt szeretnénk oktatási központokat létrehozni. Ebben a témában szeretnénk együttműködni Gyűrűfűvel, az Ormánság Alapítvánnyal, a Corvinus Egyetem Kertészeti karával, és a Szent István Egyetem debreceni karával.

Aki a fentiek alapján úgy érzi, érdeklődik tevékenységünk iránt, küldjön levelet az alábbi címekre: Kardosné, Szentgyörgyi Etelka (ekar.sz@virgin.net) Baji Béla (Be-jo@axelero.hu)

A NÉPRAJZI MÚZEUM Huszka József emlékkiállításának anyagát összefoglaló katalógus megjelent a Múzeum kiadásában. A kivételesen gazdag képanyagot tartalmazó, nagyon magas színvonalú kötet Tasnádi Zsuzsanna, Kemy Teréz, Fejős Zoltán és Sinkó Katalin tanulmányait tartalmazza, bő jegyzeteket az egyes tárgyfotókhoz. A gondos válogatáson belül is különösen érdekesek Huszka néprajzi gyűjtőútjain készített felvételei, azok többszörös átdolgozásai grafikákká és festményekké. Egészen új képet rajzolnak a nemzeti építészeti stílus keletkezéséről és műveinek kölcsönhatásairól a Huszka által gyűjtött népi építészeti motívumoknak az 1890-es évektől egészen az 1920-as évek végéig készített saját feldolgozásai. A mellékeltet bemutatott, 1891 körül készült kemence-terv egy suba építészeti megjelenítésének tekinthető. (Lásd Pap Gábor tanulmányát e számunkban!)

SAS PÉTER a levelek után Kós Károly publicisztikai írásait is összegyűjtötte és sajtó alá rendezte. A könyv még idén megjelenik a Mundus kiadónál.

FORM IM WANDEL – FORMA ALAKULÓBAN címmel rendez belsőépítészeti kiállítást és konferenciát a Goetheanum képzőművészeti szekciója. Az organikus építészet huszadik századi eredményeit összegző vándorkiállítás után most az organikus bútortervezés irányzatait gyűjtik egybe és mutatják be a Goetheanumban október 14. és november 11. között. A konferenciára október 19. és 22. között kerül sor. Bővebb információ kérhető a tagungsbuero@goetheanum.ch e-mail címen.

MESTEREK ÉS TANÍTVÁNYOK címmel nyílt kiállítás június 7-én Budán, az Ökocentrum aluljában. (II. Budakeszi út 74.) A mesterek az Ukrán Művészeti Akadémia és több művészeti felsőoktatási intézmény vezető tanárai. Dimytro Tkach úr, Ukrajna budapesti nagykövete megnyitójában kiemelte, hogy ezzel a rendezvénnyel kezdődött a magyar és az ukrán művészeti akadémiák közötti rendszeres együttműködés, a budapesti Képzőművészeti Egyetem, a kijevei és a lemergi művészeti főiskolák pedig tanulmányi kapcsolatot létesíthetnek. A megnyitó alkalmával erről is tanácskozott Andriy Csebikin az Ukrán és Makovecz Imre a Magyar Művészeti Akadémia elnöke.

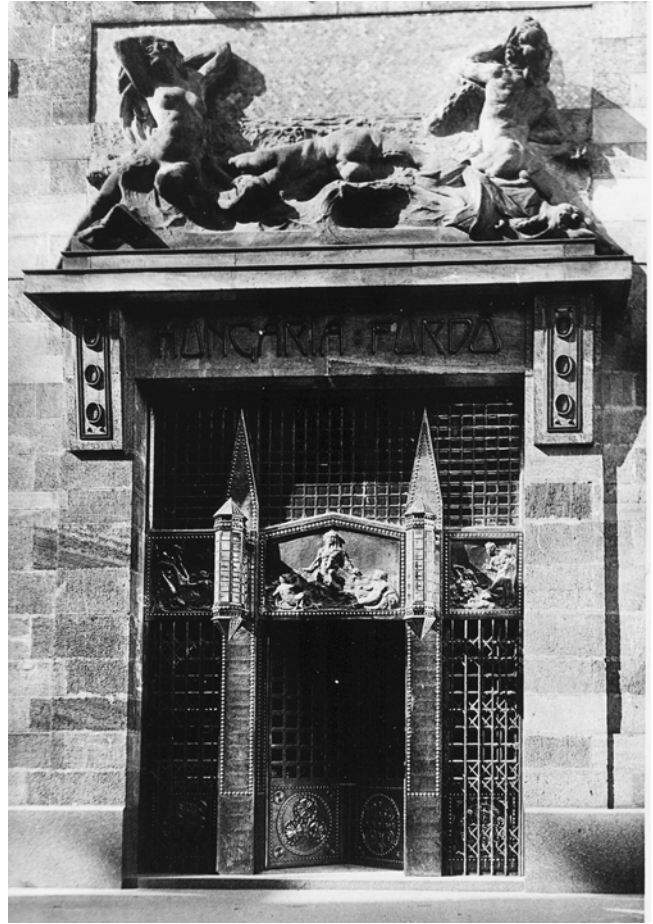
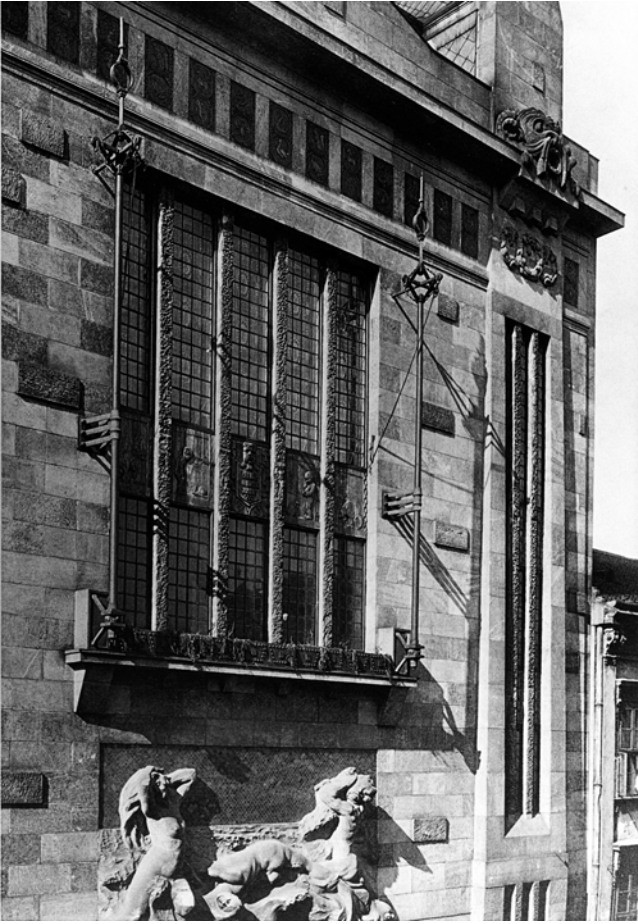
CSETE GYÖRGY debreceni református templomának szentelésére július 8-án kerül sor.

AZ ÓVÁS! EGYESÜLET ÉS AZ OCTOGON folyóirat építészeti pályázatot hirdetett a Budapest, VI. Király utca 40. sz. alatti Hild József tervezete ház felújítására és hasznosítására. A hely és tulajdonjog szerint érintett hatóságok részvétele és érdeklődése nélkül kiírt és lebonyolított pályázaton két első díjat adott ki a Dévényi Tamás által vezetett zsűri. Dulácska Zsolt a Civilek Házát, Monica Batalla, Christian Molina és Nagy Péter Sándor teamje építész kollégiumot és műteremházat, a második díjas Morvay Márton szállodát tervezett. A pályázat jelentőségét az adja, hogy alternatívákat kínál a városszövetet súlyosan sértő és elfogadhatatlan értékpusztítással járó, hivatalosan engedélyezett és a civilek által megállított tervhez képest. A zsűri jelentését megkapta a főpolgármester (a Fővárosi Közgyűlés most napolta el a Schneller István főépítész által kidolgozott akciótervet Belső-Erzsébetváros rehabilitációjának kezelésére, jelenleg folyik a Dob utca 27. szám alatti klasszicista épület bontása), a VI. kerületi polgármesterek és a KÖH elnökének. Az épület sorsa jelenleg is bizonytalan, állagvédelme nem történt meg. A pályamunkák megtekinthetők az *Octogon* honlapján.

E SZÁMUNK MELLÉKLETE A *Balaton-hadművelet* címmel a Balaton ökoszisztémájának 150 éve folyó, folyamatos pusztítását mutatja be

Budapest, Hungária Fürdő, 1910 (fent) és 2006 (lent)

TIZENHETEDIK ÉVFOLYAM – NYÁRI SZÁM – ÁRA 540 Ft.